

ERDÉLYI MAGYARSÁG

III. ÉVFOLYAM
1992. augusztus

Amerikai
képviselők
Romániáról

Unió – 1790

Hitszegések
krónikája

11

Mert mást sem hallani: "ezer éve oda a jövőnk, az ország lehet, de magyar benne aligha marad. Túlélésünk sem tudatosan, sem istenadta természetességgel nem valószínű. Apránként, de menthetlenül morzsolódik a magyarság, török-tártár-német s újabbkori szomszédaink falták és falják, fogyasztják nemzetünket, mely biológiai is kiöregedőfélben: emelkedik a halandóság, csökken a szaporulat, határainkon kívüli létsá-

munkat kisebbségi sorok sorvasztja..." És egyre csak riogatnak szólásban-írásban rendületlenül: már minden hamadik magyar nemzet-tudata idegen vagy világpolgári; aki pedig egységben, sorsközösségben álmódja holnapunkat, az fekete, barna, vörös, jobbik esetben piros-fehér-zöld neo-nacionalista. Ám ha olykor mégis "féltőn" kiáltanak fel nemzetünk borúlátói, azért teszik, hogy biztos pusztulásunk újabb bizonyítékára hívják fel a közfigyelmet. Igen, hogy ismét kipipálhassák a magyarságot.

Leszázalékolt nemzet lennének valóban? Skanzeni kuriózumsorsra szánva holmi disneyland-i Európában? Jövendő szócikk csupán a kiveszett fajták világtatásában? Hiszen bármerre nézünk: vereségeink és nemzeti gyászaink műremekekbe merevített mementóival telis-teli az ország, miközben örömmel,

nemzeti dicsőségnek többnyire csak a hült helyét lelni ... Mintha történelmünk tanulságaiból másra sem tellene, mint öngyilkossági készítésre, világfájdalomra – ama bizonyos "magyar fatum" beteljesítésére.

Csoda hát, hogy a trianoni határainkon kívülre

Feladtuk volna?

rekesztett nemzetrészeink gyanakodva mérlegelik, hogy milyen mértékben kérjék és fogadják el az anyaországi ölelést? Ki cserélné fel szívesen akár egy véráldozatos élettel nyert természetes reményét a jövőjében a "végzetszerű kiveszés" pszichózisára, melyet újabb kori Bach-huszáraink terjesztenek?

Ideje lenne hát arról is beszélni, ími, hogy nemzeti históriánk a túlélés és a megmaradás győzelmének hiteles története. Sőt! Szent István király államától kezdve a török, német és a szovjet birodalmi sorsunkon keresztül máig, a társadalmi úttörés és példamutatás krónikája is Kelet-Közép-Európában. Sűrű vereségeink és ritka győzelmeink mind, mind az európai fejlődés útján tapostak – mások számára is – járható ösvényt politikai régióinkban. Ideje lenne nyilván-

nosságra hozni, hogy történelmünk csak irányított közhangulatban kihalásunk statisztikája. Mert az idő kíméletlenül sürget: nem ragadhatunk le elfeküdni feltépett sebeink sajgatóására akkor, amikor esélyt kaptunk az eredményeink, és nem csupán vereségeink színeiben meg-

mutatkozni a sorsunkra ható politikai porondon. Meg kell értenünk és a világgal is megértetnünk, hogy nemzeti habitusunk nem

holmi siratásra összegyűlt vénasszonyi gyülekezeté, mely temetéstől temetésig él... Búsongva alárévedni a múltba, és a sikertelenségek gyászától elbátortalanodva eleve elutasítani a nemzeti jövőt, következésképpen tizenhat milliós összetartozásunkban kételkedve nyújtani kezünket a kisebbségben élő magyarok felé, egyenlő a nemzetáruhással.

Európában ma mindenki nemzeti önleltárt végez és megtervezi helyét és jövőjét a harmadik évezredre. A magyarság számára ez azt is jelenti, hogy nem mondhat le egyetlen magyarról sem; éppen azért, mert morzsolódunk és morzsolnak bennünket...

Csak hogy ez nem a feladást kell, hogy sugallja, hanem az összefogást. Az egymás iránti felelősségtudatot földrajzi rendezetlenségünk ellenére is.

Sőt annál inkább.

Makkai Sándor:

A kérdés az: lesz-e magyar nemzet Európában?

(...) Az erdélyi magyarnak is, mint általában a kisebbségi magyarnak, végre teljes tudatossággal kell ráébrednie, hogy magyar probléma is csak egyetlenegy van. Nincs négy vagy öt magyarság a földön, hanem csak egy. Szó sem lehet az erdélyi vagy felvidéki magyarság elszakított külön fejlődéséről, öncélúságáról, külön jövőjéről, hanem csakis arról lehet szó, hogy maga a magyar nemzet él-e, vagy hal Európában? (...)

A kisebbségi magyarság, amíg bírja, intézményesen, s ha már nem bírja, atomjaiban, utolsó kis ízcsekkéig az egész magyar szellem részese. (...) Nem tehet nagyobbat, minthogy fizikailag, gazdaságilag megél, s szellemileg megőrzi és továbbfejleszti magában a magyar lélek értékeit. (...)

Alkalmazkodása az élethez, az a törekvése, hogy megbecsülést vívjon ki életrevalóságával, tudásával, igénytelenségével, becsületességével, sohasem gyávaság, amíg ezek által lehetőséget teremt arra, hogy legemberibb mivoltában, ott, ahol az életkedv és az önbizalom forrásai rejlenek, a magyar szellem nedveiből szívja föl táplálékát. Sorsa csak ebben az egy vonatkozásban van a saját kezébe téve; minden egyébben mástól függ. Amit erre az egyre nézve megtehet, azt neki meg kell tennie. Meg kell őriznie magát a magyar szellemi közösség számára. Hogy ennek van-e, lesz-e a külső világban megmutatkozó értelme is, az nem lehet gátja kötelességének. A legnagyobb dolgok mindig rejtelmesek, kockázatosak és értelmetlennek látszóak. Az életerőt az a hit méri, amellyel vállalni merjük azt, amit nem tudunk.

De másik kérdés az, hogy mit tehet a magyarországi magyar nemzet érettünk, és azt miféle célkitűzéssel kell megtennie? Ismét hangsúlyozom, hogy az, amire gondolok, nem külső és nem politikai természetű feladat. Erre nézve csak annyit akarok megjegyezni, hogy a politikai elképzelések vulgáris műkedvelői jól tennék, ha alaposan körülnéznének a kisebbségi magyarság által lakott területeken. Talán meglátnának olyan új és nem ismert erőket, melyek gondolkozóba ejtenék őket. Ezenkívül nem gondolok itt most semmiféle jótékony akcióra sem. Sokkal nagyobb dologra gondolok, mint amit rokonszenv, jótékonyosság, pillanatnyi felhevülés nyújthat. Arra gondolok, hogy a magyar nemzetnek a saját országában a magyar szellemiség olyan megtestesítőjének kell lennie, hogy a kisebbségi magyarság igazi és értékes szellemi mintát láthasson benne a maga számára és gazdag lelki forrást, amelyből értelmet, erőt, célt, életkedvet és méltóságot meríthet a maga élete számára. A kisebbségi magyarságnak az az egyetlen óhajta a magyarországi magyar nemzetre nézve, hogy az európaiságban, emberségben, kultúrában, igazságosságban és belső békességben az egész világ előtt magasán ragyogjon, és ez a fény essék a mi sötét életutunkra, igazolásul és megbecsülésül.

Ennek a kívánságnak a hátterében nem lehet más célkitűzés – a magyarországi magyar nemzet részéről sem –, mint az, hogy bármiféle jövődöbéli történelmi alakulás esetén is a magyarságot, mint egyazon szellem értékes és nélkülözhetetlen hordozóját, mérlegelje és méltányolja a világ. Ezt a hősiességét tartjuk méltónak a magyarsághoz, és az ebben való törhetetlen hitünk ad erőt a teher továbbhordozására. (...)

(Megjelent a Budapesti Hírlap 1935. január 20-i számában. Részlet.)

Erdélyi Magyarság
Független politikai és művelődési szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító főszerkesztő: **KÖTELES PÁL**
III. évfolyam, 11. szám
1992. augusztus
Megjelenik: negyedévenként
Mb. főszerkesztő:

MÁTYÁS B. FERENC

Felelős szerkesztő:

JÓZSA PÉTER

Művészeti szerkesztő:

GERGELY ISTVÁN

Szerkesztőbizottság:

BEKE GYÖRGY

FÜLÖP MIHÁLY

KULCSÁR ÁRPÁD

NEMESKÜRTY ISTVÁN

PÁSKÁNDI GÉZA (elnök)

POMOGÁTS BÉLA

Szerkesztőség:

H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.

Levél cím: H-1376 Budapest, Pf.: 93.

Telefon: 142-2916, 142-8207,

Telefax: (36-1) 122-2421

Telex: 22-3317

Kiadja Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány

H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.

Telefon: 122-5616, 122-4824

Szedés: Ciceró Kft.

HU ISSN 0865-6819

Dabasi Nyomda

F. v.: BÁLINT CSABA igazgató

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG, ÉS
NEM KÜLDÜNK VISSZA. AZ ALÁÍRT CIKKEK
MONDANIVALÓJA NEM FELTÉTLENÜL
EGYEZIK A SZERKESZTŐSÉG
VÉLEMÉNYÉVEL, ÉS A SZERZŐ
VISELI ÉRTÜK A FELELŐSÉGET.
A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ ÍRÁSOK
SZELLEMIT ÉS TARTALMÁT NEM ÉRINTŐ
RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

Magyarországon terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő
postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a
Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál
(HELIR), 1900 Budapest XIII., Lehel utca 10/A.,
valamint postautalványon, és közvetlenül
a szerkesztőség címén.

Forint számlánk: MHB 222-21489

Előfizetési díj egy évre: 312 Ft

Külföldiek számára előfizethető:

pénzesutalványon Az Erdélyi Magyarságért

Alapítvány címén: H-1068 Budapest,
Benczúr u. 15., vagy a képviselőteken.

Devizaszámlánk: Magyar Hitelbank - Budapest
402-5372-941-31 és 407-5372-941-31.

Előfizetési díj:

20 USA-dollár légipostaköltséggel együtt.

Külföldi képviselőink címjegyzékét a
64. oldalon közöljük.

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
1992. OKTÓBER
MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG

TARTALOMJEGYZÉK

– Feladtuk volna?

– Makkai Sándor: A kérdés az: lesz-e magyar nemzet Európában?

VALÓSÁG

- Amerikai kongresszusi képviselők Romániáról 2
- Beke György: Beszélgetés Duray Miklóssal 4
- Jónás Endre: Hány egyetem illeti meg az erdélyi magyarságot? .. 7
- Boldizsár Zeyk Imre: Milyen legyen az új iskola? 9
- Fodor Sándor: Kiváltságok vagy jogok 12
- Czegő Zoltán: Tengelytörésben 13

MÉRLEG

- Szőke Sándor: Székely hegyekből messze Ázsiába 15
- Gabriel Lliceanu – Bogdán László: Otthon lenni nálad 16
- Bogdán László: Szélgjegyzetek az *otthon* fogalmáról 17
- Petki Péter: Erőnk az összefogás 18
- Farkas Árpád: Derüljünk 19

SZÉPMÍVESSÉG

- Távol Erdélytől 20
- Köteles Pál: Diagnózis (Részlet) 21

VISSZAPILLANTÓ

- Kísérlet az Unió megvalósítására – 1790 24
- Kazár Lajos: A dák-római folytonosság
megválaszolatlan kérdései 28
- Sebestyén Kálmán: Aranyosvidék önrendelkezése 1918-ban 30
- Beszélgetés László Gyula professzorral 32
- Merényi László: Az 1916-os betörés után 34
- Pomogáts Béla: Erdélyi városok 35
- Székely Attila: Román hitszegések krónikája 40

FÓRUM

- Szigeti László: Mértéktartás? (I.) 42
- Takács Ferenc: Közeledik az igazság órája? 47
- Az Erdélyi Magyar kezdeményezés a jogtiprások ellen 50

KISEBBSÉGI JOGI FOGALOMTÁR 52

FIGYELŐ

- Bakonyi József: Európa bírósága 53
- Lármafák Dobogókőn 54

ERDÉLY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 55

KÖNYVEK ERDÉLYRŐL (II.) 58

HÍREK, POSTABONTÁS 61

LAPZÁRTA

- Határok és régiók 63
- Felhívás az Olvasóhoz 64
- A romániai cigányság követelése

E lapszámunkat Gál Éva Emese, Gálffy-Bódi Tamás és Imre Lajos
alkotásai illusztrálják.

SPALLER ÁRPÁD
TULAJDONA

Amerikai kongresszusi képviselők Romániáról

Christopher Cox:
 republikánus képviselő –
 California;
 Reagan elnök volt
 jogtanácsosa; az Emberjogi
 Csoport vezető tagja;
 Göncz Árpád vendéglátója
 californiai körzetében;
 az ő javaslatára hozták
 létre a magyar–amerikai
 befektetési tőkealapot.
Chet Atkins:
 képviselő, Massachusetts
 állam demokrata
 pártjának elnöke;
 a kongresszusi Emberjogi
 Csoport végrehajtó
 bizottságának tagja;
 Ceausescu bukása után
 elsőként látogatott
 Romániába.
Christopher H. Smith:
 New Jersey republikánus
 képviselője
 a kongresszusban;
 a Helsinki Bizottság
 és a Külügyi Bizottság
 tagja; a vallási okokból
 üldözöttek ismert
 szószólója; többször járt
 Romániában, 1989 előtt
 és után.
Tom Lantos – azaz Lantos
 Tamás. California állam
 demokrata párti
 képviselője; a több mint
 200 képviselőből álló
 Emberjogi Csoport
 társelnöke; többször járt
 hazánkban és Romániában
 is.

Milyen lépéseket bátoríthat az Egyesült Államok annak érdekében, hogy csökkensenek Kelet-Közép-Európában a nemzeti-nemzetiségi ellenségeskedések? Hogyan ütik meg ilyen szempontból Romániát?

Christopher Cox: – Az amerikai történelem során mindig voltak az erőszaknak olyan szórványos kitérői, mint amilyen a mostani volt Los Angelesben, de eközött és mondjuk a romániai magyar és cigány kisebbség szakadatlan üldözése között az a jelentős különbség, hogy Amerikában a kormány nem hagyja jóvá az erőszakot, de amit Romániában láthatunk, annak alapján nyilvánvaló, hogy ott *nemcsak megtűrik az erőszakot, hanem sok esetben a kormány láthatóan jóvá is hagyja azt.*

Chet Atkins: – Nem hinném, hogy a román kormány nekilátott volna az alapvető emberi jogi kérdéseknek. *A helyzet inkább egyre rosszabb lesz.* Szerintem Romániában az emberi jogok válságával kell szembenéznünk, amikor figyelembe vesszük a nagyarányú antiszemita és magyarellenességet és hisztériát, a magyar nyelvhasználat betiltását egyes területeken, és azt, hogy sok egyháznak milyen hihetetlen nehézségekkel kell számolnia. A szó szoros értelmében százával sorolhatnám az emberi jogokkal való visszaélés eseteit, amelyek szinte naponta előfordulnak ma is Erdélyben és egész Romániában.

Christopher H. Smith: – Nagyon is kérdéses, hogy a helyhatósági választások mennyire voltak tisztességesek Romániában. Reméljük, hogy amikor sor kerül az országos választásokra, azok valóban tiszták lesznek. A tény az, hogy nem következett be az a liberalizáció, amiben reménykedtünk, amire számítottunk, és amiért fohászkodtunk. Mert nem az, és nem úgy történt Romániában, ahogy szeretnénk volna. *Folytatódik a Romániában élő magyarok hivatalosan jó-*

vághagyott üldöztetése és ez teljesen megengedhetetlen. Mi nem Románia népével vitatkozunk, hanem a kormányával, és bizonyos választott tisztségviselőivel, beleértve Kolozsvár polgármesterét is, aki a magyar nemzetiséggel szemben annyira intoleráns.

Riporter: – *Amerika Jugoszláviát illetően is túl passzív és túlzottan optimista volt sokáig...*

Tom Lantos: – Én teljesen egyetértek ezzel. Nagyon kritikus voltam a mi külügyminisztériumunkkal, és követeltem, hogy csináljunk valamit. A nyugat-európai országoknak is kellett volna valamit csinálni, de nem így lett, és ezért van ez a rengeteg szenvedés, ezért van ennyi halott, ezért van ennyi sebesült, ezért van egy pár százezer ember, akiknek el kellett menekülniük házukból.

Riporter: – *Tebet-e az Egyesült Államok valamit azért, hogy hasonlító tragédia Romániában ne fordulhasson elő?*

Tom Lantos: – Véleményem szerint elegenden vagyunk, akik ezt követeljük.

Riporter: – *A román parlamentben nemrégiben egy vátrás-fasiszta képviselő javasolta, hogy létesítsenek internálótáborokat a romániai magyarság vezetői számára. Mit tennének az amerikai képviselők, ha ők lennének a romániai magyar kollégáik helyében?*

Tom Lantos: – Egy civilizált országban ez persze nem létezik, és a kormánynak meg kell mondania, hogy Romániáról az egész világ másképp fog gondolkodni, ha a román parlamentben ilyeneket beszélnek.

Christopher Cox: – Nincs egyetlen becsületes ember se Romániában, se Magyarországon, de sehol a világon, aki szótlanul tűrné ezt a politikát, és csak ennek a neosztalinista rendszernek a fenntartása engedheti meg az efféle gyűlölködés folytatását. *Én képviselőként mindenképpen követelném a Bolyai*

*Egyetem helyreállítását, ragaszkod-
nék ahhoz, hogy a magyar kisebbség
használhassa a saját nyelvét,
hogy joga legyen ügyeit magyarul
intézni, és kultúráját is anyanyel-
vén gyakorolni.*

Chet Atkins: – Szerintem az lenne a romániai magyar kisebbség számára a legfontosabb, hogy megértse a világgal, mi is történik vele, hogy a világ érzékelje az üldöztetés rendkívüli mértékét, mert szerintem, ha ezt egyszer a világ megérti, akkor nemzetközi nyomást fog gyakorolni a román kormányra.

Christopher H. Smith: – Ebben a városban, Washingtonban, közülünk sokan megkérdezik, miért van Romániában ez a ... fasiszta hangulat, miért ez a harciasság, gyűlölet és türelmedenség a magyarok iránt? Az Egyesült Államok kormánya világosan értésére kell adja a bukaresti kormánynak, akár a központi kormányról, akár egyéb kormányzati testületekről legyen is szó, beleértve az olyan polgármestereket is, akik a kulturális népiítés gyűlöletes gyakorlatát folytatják, szóval világosan értésre kell adni, hogy az egész országot felelősnek fogjuk tekinteni, ha ilyen magatartást tapasztalunk, és nem védi országos törvény az elnyomott kisebbségek emberi jogait.

Riporter: – Washingtonban rövidesen újrátárgyalják, hogy megadja-e vagy sem az Egyesült Államok a legnagyobb kedvezményt Romániának.

Christopher Cox: – Óriási hibát követne el az Egyesült Államok, ha a legnagyobb kedvezményt – ezt a román kormánnyal szemben alkalmazható utolsó eszközt – megadná Romániának, mindaddig, amíg ott nem garantálják az egyéni és a kisebbségi szabadságjogokat és a demokráciát. Én Romániában ugyanazokat az emberi jogokat akarom látni, amelyek Kelet-Európa-szerte mindenütt kialakulóban vannak. Sajnos az 1989-es karácsonyi "forradalom" óta erre eddig nem került sor, az 1990-es választásokat nyilvánvalóan csalások csorbították, Iliescu pedig, Románia elnöke, egyértelműen egy átvedlett sztalinista. A választásoknak az átöltözött kommunisták helyére igazi demokratákat kellett volna állítania. A Romániában tapasztalható rendkívüli intolerancia csakis a tudatlanság állapotában lehetséges, és szerintem ennek a gyógymódja ott is csak az áttekinthetőség lehet. Szabad és tisztességes demokráciára van szükség,

hogy az emberek – beleértve a két és félmillió magyar kisebbséget, amely ott él – eltávolíthassák a kisebbség elleni gyűlöletkeltőket, és helyreállítsák a toleranciát a kormányban.

Chet Atkins: – Szerintünk a kereskedelem a legnagyobb kedvezmény elvét Románia vonatkozásában még csak megfontolás tárgyává sem szabad tenni, amíg a román kormány nem tesz komoly erőfeszítéseket a szabad és tiszta választások érdekében, és nem biztosítja az alapvető embert jogok elismerését. Fel kell ismernünk, hogy a jelenlegi román kormány valójában nem felelős kormány, és gondoskodni kell arról, hogy Románia népe értse meg: mindaddig, amíg nem kezdenek el megteremteni egy olyan helyzetet, amelyben a Romániában élő különböző etnikumok békében és egyenlőségben élhetnek, az Egyesült Államok mégcsak nem is foglalkozik a Romániával folytatandó kereskedelem liberalizációjával, amit a nekik megadott legnagyobb kedvezmény elve jelentene.

Christopher H. Smith: – Ahhoz, hogy visszaadjuk Romániának a legnagyobb kedvezményt, ott bizonyos feltételeknek valóban meg kell már lenniük. Előbbre kell lépni a magyar etnikum elleni diszkrimináció felszámolásával, továbbá meg kell szüntetni azoknak a választási visszaéléseknek, amelyeket tapasztaltunk.

A gazdasági és diplomáciai viszony Románia és az Egyesült Államok között attól függ, hogy Romániában de facto és de jure lesz-e civilizált társadalom, és megvalósul-e az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása, vagy sem. Ebben a kérdésben nagyon keménynek kell lennünk, amikor azt elemezzük, hogy Románia megfelel-e ezeknek a feltételeknek. Szerintem például a kolozsvári polgármester hatalmas boxütést mér egész Románia szemé alá, és kockáztatja nemcsak a legnagyobb kedvezmény elvét, hanem sok minden mást is, amikor mi itt, a kongresszusban a tevékenységét elemezzük.

Tom Lantos: – Elsősorban a magyarság jogainak a tiszteletben tartását kell megteremteni. Másodszorban pedig a Bolyai Egyetem működését. Ez egy régi, híres, elsőrangú, magyar egyetem, nincs tehát semmi oka, hogy ne engedjék megnyitni. A kétnyelvű táblákat Kolozsváron vissza kell tenni. Az hihetetlen, hogy az új polgármester nem engedi meg, hogy kétnyelvű táblák legyenek egy olyan városban, amelynek a jóságos (sic! – szerk.) része magyar származású, magyar nyelvű. A megoldás a demokratizálódás, ami nagyon kell Romániában, mert sajnos a Securitate még mindig hatalmas befolyással él mindenütt. Mi itt ezt nagyon jól tudjuk, és ezért fogunk továbbra is harcolni, egészen addig, amíg egy igazi demokrácia ott végre megalakul.

(Elhangzott a Magyar Televízió Hét című műsorában, 1992. május 31-én. Riporter: Cselényi László)

Gál Éva Emese:
A Csonka torony Nagyszalonláról

Területi autonómia – erős önkormányzatok

Beszélgetés Duray Miklóssal

Duray Miklós, pozsonyi nemzetiségi és polgárjogi harcos, a diktatúra idején többször állt bíróság előtt, bebörtönözték, minden lehető módon üldözték és megpróbálták elhallgattatni, szülőföldjén éppen úgy, mint az anyaországban. Ma az Együttélés politikai mozgalom vezetője. Ez a mozgalom a Cseh és Szlovák Köztársaságban élő nemzeti kisebbségeket, magyarokat, ruszinokat, lengyeleket, németeket és horvátokat fogja össze. A mozgalom célja – alapszabályzata szerint – az, hogy *“a nemzeti kisebbségek a sok évtizedes romboló hatások ellenére, s azok alól felszabadulva, ismét felépíthessék az öngazgatáson és önkormányzaton alapuló társadalmukat”*.

– *A bársonyos forradalom óta a szlovákiát magyarság a maga jövőjét, nemzeti szabadságát, történelmi helyét az önrendelkezés alapján, bizonyos fajta autonómia keretében tudja elképzelni. Az Együttélés politikai mozgalom célként tűzte maga elé az öngazgatáson és önkormányzaton alapuló belső társadalmi építkezést. Az autonómia gondolata mikor vetődött fel először a szlovákiai magyarság körében az elmúlt 72 esztendő során? Vannak-e érezhető eszmei gyökerei?*

– Az autonómiának vannak gyökerei, azonban nem a magyar kisebbség körében megfogalmazott elképzelésekből kell kiindulnunk. Bizonyos elképzeléseket még annak idején az alakulandó Csehszlovákián belüli tárgyalások teremtettek meg. Egyik ilyen tulajdonképpen a szlovák autonómia volt, ennek körvonalait még az Egyesült Államokban rajzolták meg, a clevelandi és a pittsburgi egyezményekben. Egy további Kárpátaljával függött össze. A magyar önkormányzati elképzeléseket tehát elsősorban ezekhez lehet kötni. A két világháború közti magyar politikai erők – a két magyar párt, majd az egyesült magyar párt – autonómia-törekvései kötődtek a szlovák önállósági törekvésekhez, olyan módon, hogy az akkori csehszlovákiai magyar politikai erők támogatták ezeket a szlovák szándékokat, azért, mert úgy gondolták, hogy ezekkel párhuzamosan a magyar kisebbség helyzetének jogi rendezése is megtörténhet.

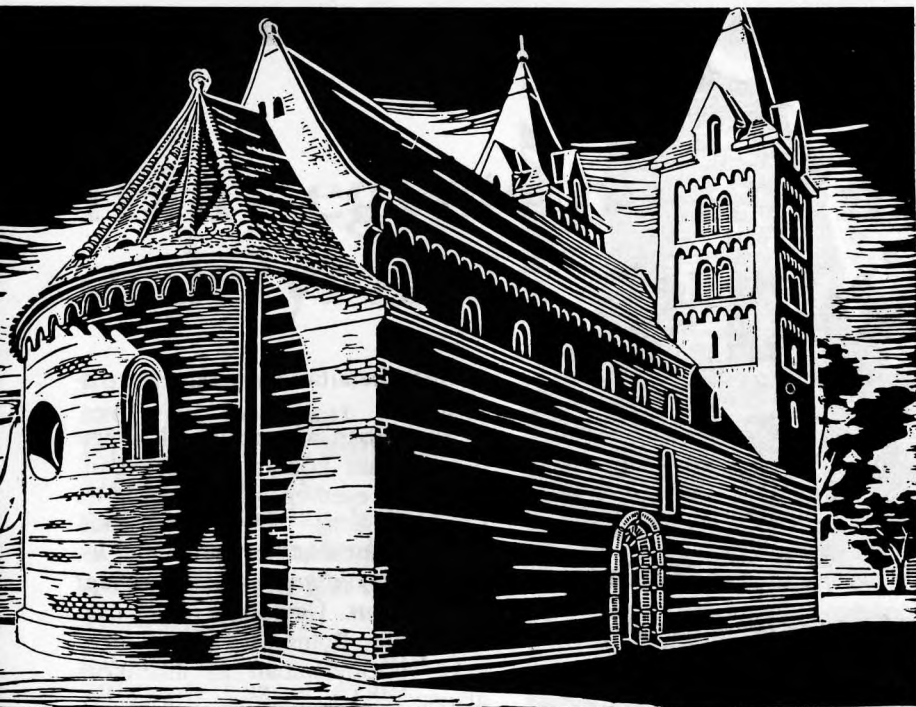
– *A szlovákság a maga – magyarokhoz viszonyítottan – jóval nagyobb nemzeti szabadságában is az öngazgatást tartotta céljának, az önrendelkezést, egészen a Csehszlovágiától való elszakadástig. Mik ennek a törekvésnek a történelmi előzményei? Visszanyúlnak-e a történelmi Magyarország idejébe? A Matica Slovenska is egyféle kulturális autonómiát követelt 1918 előtt? A felvidéki magyarság miként viszo-*

nyult ezekhez a szlovák törekvésekhez?

– A szlovák autonómia-törekvések tulajdonképpen a múlt század derekán fogalmazódtak meg, és párhuzamosan a magyar szabadságharccal alakult ki értelmiségi körökben egy olyan szlovák elképzelés, hogy az észak-magyarországi szlovákok, szlovákok önálló keretben élhessenek. Ezek a gondolatok Ludovít Stúrhoz és környezetéhez is kapcsolódnak, de talán inkább ahhoz az észak-gömöri csoportosuláshoz, amely úgy képzelte el, a szlovák önrendelkezésnek valamilyen formáját valósítaná meg. Ez a csírája a szlovák önállósulásnak. Volt egy másik irányzat is, amely inkább a csehekre orientálódott. Ez egyfajta külpolitikai irányzatot jelentett, amely a függetlenség támogatását a szlovákok által lakott területeken kívül képzelte el. A felvidéki magyarság ezekhez az elképzelésekhez különösképpen még nem viszonyult, hisz akkor még integráns része volt a térség a történelmi Magyarországnak.

– *A második világháború után, a teljes nemzeti kiszolgáltatottság időszakában a túlélés volt, mert más nem is lehetett volna az egyetlen magyar törekvés Szlovákiában. A szlovákiai magyar irodalom, elsősorban Fábry Zoltán a Vox Humanában látta az egyenjogúság és kibontakozás lehetőségét. Miként módosult ez a felfogás 1968-ban, mikor a történelmi mozgás az “emberarcú szocializmust” látszott napirendre tűzni?*

– Érdekes módon, a két világháború közötti időszaktól kezdve olyan két vonal alakult ki a felvidéki magyarság körében, amelyek nem mondtak ellent egymásnak, inkább egymást kiegészítették. Az egyikről már tettem említést, emellett kialakult egy mondhatni baloldali értelmiségi elképzelés, amely a kisebbségi elhivatottságot próbálta megfogalmazni. Ebben a gondolatkörben gyökerezik Fábry Vox Humanája,

Gál Éva Emese: Az ákos Református templom

mégpedig olyan értelemben, hogy a kisebbségi magyarság a próbatételek következtében olyan "többlet-emberi" hangon tud szólni, amely mindenki számára jelenthet értéket. Ez a kisebbségi elhivatottság, vagy *Vox Humana*, vagy embermagyarság, vagy ahogy ezt Fábry is megfogalmazta "az embertelenségben megnyilvánuló ember", ez tulajdonképpen egy nagyon kemény védekezési reflexiója volt kisebbségünknek. Tudatosítani kell viszont, hogy ez egy kimondottan szűk értelmiségi körre határolható be, ez nem vált általános ideológiájává a kisebbségnek. Persze, nyilván ennek hatására kialakult egy általános magatartás, amelyre a türelmesség volt a jellemző. Ez abban nyilvánult meg, hogy a felvidéki magyarság mindig is képes volt jól együttélni más nemzetekkel. Lényegében 1968-ban mindez egy minőségi "ugrásra" adott lehetőséget. A korábbi elnyomás ellenére elkezdődött azoknak az értékeknek az "újratermelődése", amelyek a két világháború közt jelen voltak. Sajnos, az ismert okok miatt mindez 68–69-ben csak nagyon csonka formában törhetett felszínre, és nagyon rövid ideig tartott.

– *Mostanság a szlovákiai magyar pártok, mozgalmak többségükben az önrendelkezés hívei, az autonómia valamilyen formáját szeretnék megvalósítani? Miként alakult ki 1989 óta ez a nagyjából közös álláspont? Vagy mégsem az?*

– Nem tudom igazolni a kérdésnek az első részét. Valójában nincs teljes áttekintésünk arról, hogy Csehszlovákiában a magyarság többségének az az elképzelése, hogy csak az *autonómia jelenthet megoldást. Tudunk másfajta elképzelésekről is. Ebből a szempontból nézve viszont azt mondhatjuk el, hogy az autonómia kérdésének felvetése a többség számára nem idegen. A jelenlegi helyzettel ugyanis a többség nincs megelégedve, a múltat nagyon negatívan értékeli, a jövőképet viszont senki sem rajzolta meg konkrétan, vagyis az autonómián túl többet eddig senki sem mondott, illetve ennél többet a jelenlegi helyzetben nem is lehet mondani. Ezek a gondolatok nem 1989-ben fogalmazódtak meg, sőt, amikor 89-ben először kapott nyomdafestéket az autonómia gondolata, akkor egyáltalán nem volt pozitív visszhangja, de ez érthető, mert akkoriban még nem voltak elképzeléseink az önigazgatásról sem. Ma már viszont ismerjük az ebben rejlő lehetőségeket, amelyek már automatikusan felvetik az autonómia megszervezésének lehetőségét.*

– *Miként képzeled el az Együttélés a területi és kulturális autonómia megvalósítását?*

– Az előbbi válaszból már kikövetkeztethető az elképzelésünk. Egy területi autonómia csakis az erős önkormányzatok alapján jöhet létre. Amennyiben felülről akamánk

létrehozni az autonómiát, akkor az szerintünk működésképtelen lenne, és aligha találkozna a tömegek támogatásával. Ha viszont az önkormányzatok megérik az összeszerveződésnek, a regionális szerveződésnek a lényegét, akkor az autonómia elérhető. A kulturális autonómia megvalósítása más síkon és más politikai lehetőségek révén történne. Míg a politikai autonómiát a szlovák politikai reprezentáció túlnyomó többsége egyelőre elutasítja, a kulturális autonómiát már kevésbé, ilyen szempontból ez utóbbi tehát jelenleg realisabb, viszont önmagában kevés.

– *Milyen realitása lehet ezeknek az elképzeléseknek? Hiszen pillanatnyilag a nyelvtörvény még az állampárti időknél is jobban kiszolgáltatja a magyar kisebbséget a többségnek, éppen a demokrácia nevében. Milyen gyakorlati lépéseket képzelsz el az Együttélés mondjuk az anyanyelvű oktatásban, az önálló magyar egyetem felállításában Komárom városában, a magyar nyelvhasználat szabadsága terén a közéletben, a hivatalokban?*

– Én az autonómia kérdését elválasztanám a nyelvtörvénytől, mert az pontosan ellentétes elképzelésekhez fűzhető. A nyelvtörvényt egyértelműen a nemzeti hatalom megvalósításának a körébe tartozó politikai erőknél a számlájára lehet írni. Ez a törvény az autonómia elképzelések ellen hat, de gyakorlatilag a jelenlegi alkotmánnyal sincs összhangban, sőt szemben áll a nemzetközileg elfogadott elvekkel.

Gál Éva Emese: Ika vára őregtornya

A szlovák nyelvtörvényre úgy tekintek, hogy ez egy átmeneti "gyermekbetegség", a demokrácia nemzeti fázisába tartozik, s türelmetlenséget szít a kisebbségekkel szemben. Remélem, hamarosan túlléphető lesz. Ami a komáromi egyetem ügyét illeti: az elképzelés szorosan illeszkedik mind a kulturális, mind a területi autonómia koncepciójába. Csehszlovákiában a jelenlegi törvények szerint állami magyar egyetemet nem lehet létrehozni, viszont semmi akadálya magánegyetem, illetve városi egyetem alapításának. Ez egyértelműen az önkormányzat hatáskörébe tartozik.

– Az autonómiák jegyében milyen változásokra lehetne számítani a kisebb létszámú nemzetiségek, népcsoportok, a lengyelek, ruszinok, németek, horvátok életében, művelődésében?

– A szórványkisebbségek esetében természetesen nehezebben képzelhető el a területi autonómia, már a kis létszámuk miatt is. Itt elsősorban tehát a kulturálisra kell helyezni a hangsúlyt. Talán a lengyelek és a ruszinok esetében lehetséges az önkormányzatokra építeni. Viszont éppen a kulturális autonómia az, ami a legmegfelelőbb a szórványokban élő kisebbségeknek, sőt, megmaradásuk egyik biztosítéka lehet.

– Miként tekint az önrendelkezés elvére a szlovákság és a cseh nemzet? Várhat-e a magyarság, a többi kisebbség valamelyik szlovák vagy cseh csoportosulástól, párttól, mozgalmától, személyiségtől támogatást?

Mondjuk azoktól a hajdani ellenzékiektől, akikkel Duray Miklós együtt állt a pártállam bírósága előtt?

– Mind a szlovákoknak, mind a cseheknek meg kell birkóznuk az önrendelkezés gondolatával. Paradox módon az történik, hogy azoknak a cseheknek a politikai utódai, akik az önrendelkezés elvére hivatkozva megteremtették az önálló Csehszlovákiát 1918-ban, most nehezen tudják elfogadni a szlovákok hasonló törekvéseit. Ugyanígy viszont a szlovákoknak is meg kell birkóznuk a magyar önrendelkezés szellemével. Vannak pozitív és negatív jelek, most inkább a pozitívakra kell szólnék. Ilyennek tekinthető az, hogy Csehországban egyre többen kezdenek rádobbnia arra, hogy nem szabad a szlovákságot benntartani egy olyan államkötelékben, amelynek nem akar tagja lenni, tehát lehetővé kell számukra tenni a kivonulást, és nem kell akadályozni őket abban, hogy ennek a formáját maguk határozzák meg. Egyetlen dolog felett kellene őrködni: az önrendelkezés megvalósítása ne sértsen más jogokat.

– Mit tehet a magyar anyaország a szlovákiai, egyáltalán a kisebbségi magyarság törekvéseinek támogatásáért?

– Ez nagyon sokszor feltett és nagyon sokszor vitatott kérdés. Tulajdonképpen a válasz erre nagyon nehéz, mert eleve problematikus segítséget nyújtani egy más országban élő nemzetrésznek, anélkül, hogy ez a többségi nemzet hatalmi akaratával ne kerüljön szembe. Fel lehet vázolni viszont olyan elképzeléseket, amelyeket a nemzetközi

normák betartásával meg lehet valósítani.

Elsősorban arra gondolok, hogy a két állam közötti kapcsolatban, ebben az esetben Magyarország és Csehszlovákia, illetve Szlovákia közötti kapcsolatban a *nemzeti kisebbséget politikaalkotó tényezőként kell kezelni*. Úgy, mint ahogy ez felvetődött Románia és Magyarország viszonylatában az államközi alapszerződés kapcsán, hogy az erdélyi, illetve romániai magyar politika megtestesítője, az RMDSZ részt vegyen a tárgyalásokon. Ilyen elképzelések megvalósíthatók lennének szerintem Csehszlovákia és Magyarország kapcsolatában is, vagyis, hogy mi is ott legyünk ezeken a tárgyalásokon. Ezen túlmenően más lehetőségek és elképzelések is vannak. Főleg a régiók együttműködésére gondolok, elsősorban a határmenti magyar és szlovákiai régió együttműködésére. Közös együttműködési, kereskedelmi tervek, lehetőségeket kell kialakítani. Nem utolsó sorban egy olyan szerves rendszert kell felépíteni, amely lebontja a kisebbséget a magyarság zömétől elválasztó határokat, oly módon, hogy csökkenti a fejlődésbeli különbségeket. Elsősorban azért, hogy valóban ne jöjjön létre annyi magyar nemzetcsoport, ahány országban magyarok élnek, hanem hogy ki lehessen alakítani egy olyan nemzetet belüli együttlétet, amely az 1918 óta mutatkozó eltérő fejlődést, különbségeket minimalizálja.

BEKE GYÖRGY

Hány egyetem illeti meg az erdélyi magyarságot?

Európa hosszú szellemi-politikai fejlődése során kulturális szempontból is, gondolkodásilag-lelkileg is két részre szakadt. A latin Nyugat Kr. u. 1000-től kezdve kiemelkedő történelmi súllyra tett szert, ezzel párhuzamosan folyt a korábban Európában uralkodó bizánci Kelet fokozatos visszaesése, kultúréletének gyengülése. A Nyugat kultúrája nagyjából a francia forradalomig, illetve a kezdődő technikai-ipari forradalomig a latin nyelvet használta, mint a kifejezés eszközt. A latin az európai Nyugat anyanyelve, ezen tanultak gondolkodni és gondolataikat kifejezni a Nyugathoz tartozó nemzetek.

Melyek a Nyugathoz tartozó nemzetek?

Azok, amelyek a római egyházhoz tartoztak, és így a latin oltáryelven nevelkedtek. Ezzel szemben a bizánci (keleti) egyházhoz tartozó népek (görögök, ukránok, oroszok, bulgárok, a szerbek csak a 11–13. századtól, végül: a románok) görögül tanultak, görögül beszéltek, így ki voltak zárva a latin nyelv hatásának területéről. Ez a hatásterület pedig óriási fontosságú volt. Mindaz a szellemi mozgalom ugyanis, amely a Nyugat népeit érdekelte, lekötötte, vagy éppen megrázta, kizárólag latinul terjedt, mert a latin volt a közép- és a kezdődő újkori tudomány és a társadalmi érintkezés nyelve is. A skolasztika, a Cluny-i reform, a humanizmus, a renaissance, a reformáció, az ellenreformáció és a felvilágosodás – a nemzeti nyelvek fokozatosan növekvő fontossága mellett – elsősorban a latin nyelv szárnyain terjedt.

Mindezekből a szellemi irányzatokból ki voltak zárva a nem a Nyugathoz, mert nem a latinsághoz tartozó népek.

Hol húzódott a latin és görög befolyás határa Európában? Skandinávia, Anglia és Írország, a Pirenei- és Appenin-félsziget, Német- és Franciaország (Svájjal és Ausztriával) és Közép-Európa három nemesi népe: a magyarok, lengyelek és csehek a Nyugathoz tartoztak. *A kultúr-választó ott húzódott, ahol az egyházi határok.* Északon Lengyelország keleti határa, attól délre a Kárpátok íve, majd délen a Száva folyó a latin Nyugat és a görög Kelet határa. Azok a népek, amelyek ettől a határtól keletre, ill. délre éltek, jó 8 évszázadon át ki voltak zárva a latin Nyugat szellemi fejlődéséből.

A latin Nyugat szülöttei többek között az egyetemek is. Az európai Kelet messze elmaradt a Nyugat mögött, így az egyetemek fejlesztése terén is. Az ok, amiért a mai román államhatalom elzárkózik a

magyar tannyelvű Bolyai egyetem újra-megalapítása előtt, a hírhedt román jakobinus-sovinizmus mellett éppen a nép *kulturális kérdésekben való bizonytalansága*. Az egyetem eszméje a román lélektől és történelemtől teljesen idegen. Latin intézmény ez, melynek az oláh-moldvai-román történelemben semmi alapja nincs. Bizonyíték az a *fél évezredes (!) késés, amellyel a közép-európai egyetemek alapítása után az első román egyetemet megalapítják*. (Vö. táblázatunkat.)

Az alapítási évszámok beszéde világos. Aki ismeri a románok fejtelten sovinizmusát, kisebbségérzésükből és a külföld előtt hírhedt

Az első egyetemek alapításának éve:

Prága	Csehország	1348
Krakko	Lengyelország	1364
Bécs	Ausztria	1365
Pécs	Magyarország	1367
Heidelberg	Németország	1386

ezzel szemben:

Bukarest	Románia	1864
----------	---------	------

arroganciájukból eredő idegen- és magyargyűlöletét (erről a világsajtóban az utóbbi 3 évben százával – ismételjük: százával – jelentek meg cikkek), az természetesnek tartja, hogy a románok, első egyetemük alapításával a közép-európai államok mögött félezer évvel elmaradva, nem éppen lelkesednek a gon-

dotatért, miszerint az egyetem-alapítások terén a közép-európai élcsoporthoz tartozó magyarság erőszakkal uralmuk alá hajtott 2,8 milliós tömegének külön magyar nyelvű egyetemet is biztosítsanak.

Ebben a vonatkozásban igencsak hangsúlyozandó – és az erős protestáns többségi lakosságú Egyesült Államok szempontjából különösen fontos, hogy az erdélyi magyarság az európai reformáció Keletre előretolt legtavolabbi bástyája. Román reformáció sohase létezett, román

jelentetett bibliafordítások száma. Lássunk ebből a szempontból egy rövid összehasonlítást:

Meglepőek a román kulturális "fáziseltolódás"-ra jellemző adatok! Különösen jellemzőek, ha tudjuk, hogy az első román nyelvű biblia magyar kezdeményezésből, magyar költséggel, Rákóczi György erdélyi fejedelem áldozatkészségéből 1648-ban került kiadásra. Az egyenesen megdöbbentő bibliafordítási késedelmet a románok esetében még az a tény is jellemzi, hogy Észak-Ame-

keretben, hogy az ne jelentsen hátrányt az egykori haza, a mai Magyarország kultúrélete mögött.

Milyenek ezek a keretek?

A mai 10,5 milliós lakosságú Magyarországon összesen 13 egyetem működik.

Ezek szerint Magyarország minden 808 000 lakosára esik egy-egy egyetem. Az erdélyi magyarság lélekszáma 2,8 millió (érdekesség, hogy a Földön 58 szuverén állam létezik, amelynek lakossága egyenként alacsonyabb, mint a romániai magyarság lélekszáma). Ha tehát a romániai (túlnyomórészt: erdélyi) magyarság ugyanolyan színvonalú egyetemi kultúrát igényel, mint ami a fenti nemzetközi jogforrások szerint megilleti, akkor azt kell követelje, amiben mindenképpen részesülne, ha nem szakították volna el az anyaországtól. Ebben az esetben a 2,8 milliós magyar nemzetiségnek majdnem három és fél egyetemre van joga.

Az európai egyetemek szellemköreben a románok a maguk elképesztő kulturális fáziseltolódásukkal bizonyítalanul mozognak. Ez a kulturális bizonytalanság és a hírhedt román jakobinus fejtelenségű sovinizmus az akadály annak, hogy nemcsak a jogos három, de a Ceausescu-uralom alatt erőszakkal megszüntetett egyetlen magyar egyetem újraservezését is akadályozzák. Pedig a Bolyai egyetemért vívott harc az erdélyi magyarság részéről egyenesen valószínűtlen önkorlátozást jelent: több mint három egyetemre van joguk, mégis csak egyet követelnek.

JÓNÁS ENDRE

**Az első saját bibliafordítások
(Nem idegen országokban kiadottak)**

Magyarország	Boldog Báthory László	1436 előtt
	Károli Gáspár	1590
Lengyelország	Biblia królowej Zofii	
	(Zsófia királynő biblijája)	1455
Németország	Luther Márton (teljes szöveggel)	1534
Csehország	Kráľic bíblia	1579–93
	ezzel szemben	
Oláhország	Serban-féle biblia	1688

protestánsok nincsenek, a románok ma is görög-keleti, ill. görög-katolikus vallásúak. Így a faji gyűlöletükhöz ezen a téren a vallási gyűlölet is kapcsolódik.

Erre az egész kérdés-komplexumra a románoknak a Nyugat fejlődése mögött való végzetes lemaradása üti rá a bélyegét.

Erdély a magyar protestantizmus fellegvára volt, az ma is. A protestantizmussal kap óriási lendületet az egyes nemzetek saját nyelvén meg-

rikában az indiánok nyelvén szerkesztett "Eliot-féle biblia" 1663-ban, tehát negyedszázaddal előbb jelent meg, mint az első román kezdeményezésű biblia.

Van a Bolyai egyetem újramegnyitására irányuló magyar követelésnek még egy másik szempontja is. Ez az emberi jogok szempontja. Az ENSZ közgyűlésének 1948. dec. 10-i egyhangú határozata és az 1968. május 13-i teheráni egyezmény (Final Act of the International Conference on Human Rights) részletesen pontokba szedte az emberi és azokon belül a kisebbségi jogokat. Az ENSZ deklaráció 27 P-pontja foglalkozik a népi, vallási és nyelvi kisebbségek jogaival, ezek között azzal a joggal, hogy kulturális életüket kialakítsák. Milyen keretben van joga az erdélyi magyarságnak (Európa legnagyobb kisebbségének!) arra, hogy kulturális életét kialakítsa? Magától értedődően olyan

Milyen legyen az új iskola?

Így teszik fel a kérdést a filozófus és pedagógus, a szülő és szociológus, az ifjúság és a társadalom érettebb rétegei is.

A pedagógus válasza nem lehet más, mint hogy az iskola legyen hatékonyabb, sokkal hatékonyabb és demokratikusabb, mint volt az elmúlt 72 esztendő diktatúrái alatt.

Az iskola mindennek előtt európai szintű és jellegű legyen, és ne nacionalista, de amely őrzi és továbbfejleszti a nemzeti/nemzetiségi hagyományainkat mind céljaiban és feladatrendszerében, mind pedig struktúrájában egyaránt.

Amikor az európai szintű és jellegű iskoláról szólok, mindennek előtt azokra az országokra és népekre, népcsoportokra gondolok, amelyek etnikai, nemzetiségi és nyelvi szempontból Románia népességének és nemzetiségi-nyelvi struktúrájának szempontjából azonos vagy hasonló kérdéseket demokratikus módon oldottak meg. A helyi tradíciók figyelembevételével, erre alkalmas és követendő példa a 41 288 négyzetkilométer kiterjedésű és 25 önkormányzattal rendelkező Svájci Állam-szövetség, ahol a 6 440 000 (1973) összlakosságból 64,9% német, 18,1% francia, 9% olasz, 0,8% réto-román eredetű, illetve anyanyelvű népesség él, s ahol az alapfokú oktatás kötelező és ingyenes mind az állami, mind pedig a felekezeti tanintézetekben, s az írás-olvasni tudás általános. Hét egyetemén, igényeinek megfelelően, mindenki anyanyelvén tanulhat, s a hivatalos nyelv nemcsak a német, a francia és az olasz, hanem a legkisebb, a 0,8%-ot kitevő *társnemzet* nyelve: a réto-román is.

Továbbá: a 30 513 négyzetkilométer területű Belga Királyság 9 788 248 (1974) összlakosságának 50%-a lényegében a hollandokéval azonos flamand nyelvet, míg délen a francia eredetű vallonok a francia nyelvet beszélik, s ezért a hivatalos nyelv a francia és a flamand, míg az oktatás nyelve a fentiekén kívül a német nyelv is, bár számuk nem éri el a félmilliót. Sőt az 1425-ben alapított leuveni katolikus egyetemen párhuzamosan francia és flamand nyelven folyik az oktatás és a képzés.

Noha Olaszország lakosságának 98%-a olasz nemzetiségű, a Trento–Alto Adige–Dél-Tirol területén 220 000 német ajkú osztrák is él. Ebből ott természetesen következik, hogy ez a terület autonóm terület, ahol az olaszon kívül mind a hivatalos nyelv, mind pedig az oktatás nyelve minden fokon osztrák-német, s a hivatalos feliratok is két nyelven: osztrák-német és olasz nyelv-

ven láthatók, és ezek senkit nem bántanak, és vandál tettekre sem sarkallnak.

De példaértékű lehet mind az együttélés, mind pedig a megbékélés szempontjából a román-magyar és a magyar-román jogviszony számára, és történelmi párhuzamba állíthatók ilyen szempontból a mai Romániával az Észak-Európában fekvő Finnország etnikai-nyelvi viszonyai és az ezekből következő demokratikus megoldások, ahol a 337 009 négyzetkilométer területen élő 4 660 000 fős lakosság 90%-a finn és karél, 9%-a svéd, míg az országnak a sarkkörtől északra fekvő területeit kisszámú lapp népesség lakja. Ilyen területi és etnikai viszonyok között is Finnországban a tartós svéd-finn együttélés következtében mind a finn, mind a svéd nyelv hivatalos nyelv, s az oktatás nyelve is ezeknek az etnikai viszonyoknak felel meg. Turkunak, Finnország korábbi fővárosának például két külön önálló egyeteme is van: a finn nyelvű és a svéd nyelvű. Az újabb példák tovább sorolhatók a spanyolországi katalánok (24%) és a baszkok (2,5%) esetében is.

Tehát az eddigi példákból is jól láthatók, hogy *az oktatás, sőt a hivatalos nyelv sem kizárólag a többségi lakosság vagy nemzet nyelve, mint ahogy azt Romániában a homogenizáló diktatúrák esetében a tanügyi törvények kinyilatkoztatták.* Éppen ezért tiltakozunk az ilyen és ehhez hasonló nem demokratikus megfogalmazású oktatásügyi törvény napirendre tűzése és megszavazása

ellen, s követeljük, hogy mind a készülő új Alkotmány, mind pedig az oktatásügyi törvény félreérthetetlenül szögezze le, hogy Romániában az oktatás minden fokon mind a többségi, mind pedig a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvén történik saját oktatási intézményeikben az óvodától az egyetemig, úgy, ahogy azt a nemzetközi normák és kisebbségi jogvédelem előírja, s ahogy román honfitársaink 1918. december 1-jén a Gyulafehérvári Határozatban, annak III. fejezetében a nemzeti kisebbségek számára megfogalmazták, vagy amikor 1940. augusztus 30. után, Magyarországon kisebbségi helyzetbe kerülve, az Észak-Erdélyi Románok Nemzeti Forradalmi Szövetsége 15 pontos Programjában a maguk számára megköveteltek.

A Gyulafehérvári Határozat III. fejezetéből az oktatással kapcsolatos 1. pontot idézem:

"1. Teljes nemzeti szabadság az összes együttélő népek számára. Minden nép saját nyelvén fog tanulni, igazgatni és törvénykezni a saját körébe tartozó egyének által, és minden nép az őt alkotó egyének számának megfelelő képviselési jogot kap a törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában."

Ami a leendő új iskola jellegét illeti, azt mindenki maga döntse/dönthesse el, hogy az adott helyi önkormányzaton belül vagy azon kívül állami, felekezeti vagy magániskolába kívánja járattatni a gyermekét. Azt azonban tapasztalatból merem állítani, hogy olyan magas

fokú képzést, erkölcsi nevelést, nemzeti tudatot és magatartást, mint amilyent az egyházi iskolák évszázadokon át nyújtottak az erdélyi magyar ifjúságnak és az egész erdélyi társadalomnak, 1948 után az államosított elemi és középfokú oktatási intézetek nem voltak képesek biztosítani. Ezt az összehasonlítást különösen állja a két világháború közötti Erdély magyar egyházi iskolarendszere és annak eredményei. Mert ígérhet ugyan bármit az állami oktatási törvény és tanterv a nemzetiségeknek és etnikumoknak, *ahogy a többségi nacionalizmus és szélsőséges irányzatai nyeregbe kapnak, ismét következik a nemzeti kisebbségek és etnikumok jogainak megnyírálása, különböző ideológiákkal és ürügyekkel való visszaszorítása, majd az erőszakos homogenizálás*, amire az elmúlt 72 esztendő óta kendőzetlenül törekednek. Ugyan mire gondolhatunk, ha hivatalos nyilatkozataiban az Európába tartó Romániában naponta látjuk, halljuk, olvassuk és tapasztaljuk a magyarellenes kirohanásokat, uszításokat, korlátozásokat? Tehát az egyházainknak ma a kisebbségi lét körülményei között, nemzetközi súlyuknál és tekintélyüknél fogva is, nemcsak a lelkiismeret és vallásszabadság kútfői, hanem nemzeti-ségi vagy éppen *társnemzeti* létünk védvárainak szerepét is vállalniuk kell az identitástudat megőrzése és a helyben maradhatás biztosítása érdekében.

A szóránymagyarság és a többi etnikai csoportok vagy egyének emberi és kollektív jogainak biztosítása érdekében az Oktatási Törvény irányozza elő, hogy számukra bárhol az országban, a tanköteles gyermekek számától függetlenül, állami, magán vagy felekezeti jellegű iskola, illetve osztály alapítható/nyitható az állam és az illető helyhatóság költségén vagy anyagi támogatásával. Hiszen minden állampolgár, etnikai hovatartozásától függetlenül jövedelméhez viszonyítva

és anyagi javainak értéke mértékében kötelező módon adófizetője is az államnak. Ilyen megfontolásból igényeljük, hogy az állami költségvetés biztosítsa az oktatási intézmények anyagi fenntartását, azok jellegetől függetlenül, az *óvodától az önálló magyar egyetemig*. A magyar vagy más nemzetiségű már létező vagy induló egyházi főiskolának vagy egyetemnek legyen joguk, hogy a teológiai fakultáson kívül, az illető etnikum igényeinek megfelelően, bármilyen fakultást nyithassanak és fenntarthassanak, amelyeket már a következő tanévvel kezdődően el kell indítani addig is, amíg a magyar Bolyai Tudományegyetem megkezdheti működését.

A nyelveket illetően ne csak a nemzetiségek nyelvén tanító iskolákban, osztályokban legyen kötelező a román nyelv tanítása és tanulása, hanem fordítva is. *A román tannyelvű iskolákban is tanítsák annak a nemzetiségnek a nyelvét, amellyel az illető helységben a román lakosság együtt él és dolgozik.* Így ki lehetne küszöbölni azt az alacsonyabbrendűségi érzést, gyanakvást és gyűlöletet a nem románul beszélőkkel szemben, ami abból is adódik, hogy a többségek nem értik az illető etnikum nyelvét. Mert ilyen indokokkal hallgattatták el például a magyarul beszélő kollegákat, a tanulókat, szülőket és közönséget, a vegyes tannyelvű iskolák tanári szobáiban, a közös értekezleteken, összejöveteleken és ünnepségeken. A több nyelv ismerete szempontjából pozitív példa a lenézett és kita-

Gál Éva Emese: A keresdi Bethlen kastély

szított erdélyi/romániai cigányok többsége, akik még ha nem is jártak iskolába, anyanyelvükön kívül jól beszélnek mind a román, mind a magyar nyelvet, vagy éppen a szászt vagy a szerb-horvátot, azoknak a nyelvét, akikkel állandóan kapcsolatban vannak. Miért volna az szégyen éppen a vegyes lakosságú területeken élő erdélyi románoknak? (...)

Vajon "e szégyen" nem meríti ki a szeparatizmus fogalmát? Vajon nem éppen ezzel igyekeztek-e gátat emelni a diktatúrák kollaboránsai az együttélő népek közé, akadályozták és akadályozzák egymás megismerésének útjait, céljait és lehetőségeit?

A román nép történelmének tanításával és tanulásával párhuzamosan minden iskolában és minden fokon helyet kell kapnia a tantervben, a tankönyvekben a román néppel együttélő nemzeti kisebbségek és etnikumok történelmének kötelező tanítása is. A nemzeti kisebbségek nyelvén tanító iskolák tantervében pedig kapjon méltó helyet, kötelező módon, az anyanyelvi történelmének tanítása és elsajátítása, nem általánosan, utalásszerűen, ahogy eddig tették vagy egyáltalán nem tették, hanem a magyar, német, cigány, orosz, cseh, lengyel, zsidó, török, tatár, szerb stb. nép vagy nemzet története címen leg-

alább annyi óra keretében, mint ahány órában tanítani fogják a román nép történetét. Ebbe az óraszámra kell beépíteni a helytörténetet is, ami nélkül nincs, de nem is lehet konkrét hazaszeretetre való nevelés.

A történelem, történelmünk tanításához párhuzamosan kell kapcsolódnia az anyanyelvnek, a mi esetünkben a magyar nyelv és irodalom-művelődés, a magyar népzene és műzene tanításának is. Eötvös Józseffel együtt vallom, hogy a népdal-népismeret, az általa közvetített összetartó érzelmi és értelmi hatás többet ér sokszor a nemzet megtartása szempontjából, mint bármely magas államtudományi eszme. Ezért így az is, hogy nyelvében és szokásaiban él, dalaiban és művészetében érez a nemzet.

Ehhez azonban elhivatott, komoly felkészültségű pedagógusokra, igazi "tűzfelelősökre" van szüksége az erdélyi/romániai magyarságnak minden fokon, beleértve legeldugottabb falvait és legtávolibb szóróvályait is. Most az erdélyi magyarságon s annak értelmiségén áll, hogy önrevízióját és önkorrektóját újból és újból elvégezze, s megalkuvás nélkül kimunkálja, helyrehozza, kiharcolja mindazokat a jogokat, amelyek Erdélyben egyszer s mindenkorra megilletik, felhagyva az örökös megalkuvás módszerével, amelyek itt és másutt is a nemzeti kérdés megoldását zsákutcába juttatták.

BOLDIZSÁR ZEYK IMRE
(Tordaszentlászló)

Kiváltságok vagy jogok

Egy ideig azt hittem, félrehallok, vagy rosszul értelmezem az előttem lévő, nyomtatott szöveget. A diktátor szokta annak idején sűrűn ismételgetni, hogy Romániában a nemzetiségi kérdés megoldódott, a nemzetiségek mindannyian egyenlő jogokat élveznek a román nép fiaival – kiváltságokra azonban ne számítsen senki.

Ejha – gondoltam és azon törtem a fejem, milyen kiváltságokra célozhat a "Kárpátok Ünnepelelt Génusza".

A diktatúra bukása után, a román nemzet érdekeit védő művelődési szervezet szónokai – és az ebből alakult politikai párt, sőt a kormány-párt parlamenti képviselői közül is többen megint azzal vádoltak bennünket, magyarokat, hogy kiváltságokat követelünk magunknak. A kormány – azóta már lemondott – elnöke, sőt maga a köztársaság elnöke is nem egyszer kijelentette, hogy a nemzetiségek se számítsanak kiváltságokra.

Számba vettem, mit kívántunk-igényeltünk a magunk számára mindjárt a véres decemberi napok után?

1. Kívántuk, *kapjuk vissza azokat az őst (több száz éves) iskoláinkat – középiskoláinkat*, amelyeket a kommunista diktatúra vett el egyházainktól egészen vagy részben felszámolva, vagy felszámolni szándékozva bennük gyermekeink anyanyelvi oktatását.

2. Kívántuk, *nyissa meg kapuit újra a Bolyai Tudományegyetem*, amelyet alkotmányellenesen számolt fel a diktatúra.

3. Kívántuk, hogy *magunk irányítsuk anyanyelvi művelődési intézményeinket*, az ország alkotmányának és törvényeinek tiszteletben tartásával.

4. Kívántuk az *anyanyelv szabad használatát a közéletben és a hivatalokban* ott, ahol a kisebbségi lakosság számaránya elér bizonyos százalékszintet.

5. Kívántuk, hogy *az állambatalom a törvény szigorával sújtson le mindenfajta nemzeti és faji gyűlölet szítói*ra, magyarokra, románokra, bármilyen nemzetiséghez tartozókra egyaránt.

6. Kívántuk, hogy *egyházaink kapják vissza* – akár fokozatosan is – *elorzott ingatlanaikat, műkincseiket, könyvtáraikat*.

Semmit se igényeltünk, ami idegen lett volna a Gyulafehérvári Kiáltvány szellemétől és betűjétől. Hol van itt bár egy iciri-piciri kiváltság? Addig törtem a fejem, amíg eszembe

Imre Lajos: Kolozsvár, Farkas utcai református templom – szentély

jutott a Kohn bácsi-vicc – és megvilágosodott előttem minden:

Amikor az Új-Zélandra kivándorolni szándékozó Kohn bácsitól megkérdezték, hogy miért olyan messzire – ezt válaszolta: "Honnan?"

Erről van szó. Nézzük egy kicsit más szemszögből a kérdést:

Kell-e a Tîrgu-Jiu-i gyermekeknek magyar iskola? Vagy szerb, vagy ukrán, vagy német, vagy török? Nem, köszönik, jó nekik a román is. Hát a Cimpulung-Muscel-ieknek? Azok is beérik a maguk iskoláival. De nem igényelnek más iskolát, mint amilyenbe járnak a dobrozdai, a moldvai, a havasalföldi román szülők-gyermekek sem. Ha nekik jó a román nyelvű iskola – nekünk miért kellene extrakolbász?

Vajon Constantán igénylik-e a magyar főiskolát-egyetemet? Hát Bukarestben? Moldvában – és a többi immár felsorolt tájon lármáznak-e érte? Nem, nem, nem... Nos, ha nekik jó a román tannyelvű főiskola, az egyetem, ha több mint húsz millió románul akar tanulni – miért kíván külön úton járni a két millió?

Mondom: nézőpont kérdése az egész.

Bízom azonban abban, hogy amennyiben valós demokrácia lesz Romániában is – talán megváltozik a nézőpont. Mert ezzel a nézőponttal, ezzel az érveléssel igencsak nehéz lesz eljutni – Új-Zélandra!

FODOR SÁNDOR
(Kolozsvár)

Tengelytörésben

Nagy embereket nem illik összehasonlítani. Okos flrtatásra inkább az méltó: ki mennyiben és miben volt nagyobb a saját lehetőségeinél, sőt, alkotó kedvében miben volt nagyobb önmagánál. Sámson a filiszteusokra fordított egy templomot. Mihail Gorbacsov hét esztendő alatt lebontotta mindazt, amit egy szörnyszülött államforma fölrakott hetven esztendőn keresztül, és túlélte, hogy magára rontotta a szocialista tákolmányt. Nem kell nagyot kerülnöm Erdély felé: nemrég láthattuk a képernyőn újból Sztálin hatalmas portréját, sokezer tüntető előtt vitték Moszkva főterén. Az a Sztálin lebegett a kommunizmust visszakövetelő tömeg fölött, aki száz év múlva is rémképként fog visszatérni a magyar ember nyugtalan álmaiban; az a generalisszimusz, aki egyetlen kézmozdulattal ismét odavetette Erdélyt Romániának.

Araszolunk át Nagylaknál a magyar határon magyar földre; csak hét órát kellett várnunk, míg beengedtek a románok. Mások, kevésbé szerencsések tízet, tizenkettőt...

Okos közgazdászok, szakemberek mérik föl elrémülve azt a gazdasági, szociális különbséget, mely nyilvánvalóvá vált a kommunista és kapitalista német országrészek újbóli egyesülésekor: időben évtizedek, márkában milliárdok kerülnek szóba a szintkülönbség kiegyenlítésének számítgatásakor.

Most, hogy ismét belefűrődünk a kivilágítatlan Romániába, arra gondolok, hogy a németeknek azért mégis szerencséjük volt, hiszen németségüktől nem fosztotta meg őket a szovjet, a kommunista uralom. *Erdélyben viszont minden kétséges, minden vitás, ami évezrede magyar, még a lét is.* Még az is, hogy magyar-e a madár, míg Románia fölött száll, vagy ősi román magon nevelkedett jövevény...

Az erdélyi német, a szász, a sváb azt mondhatja: Mégis szerencsésebbek az erdélyi magyarok, mert többen vannak, erősebbek. Igaz. Őket nehezen tudta volna megvásárolni valutáért a kádári Magyarország, ha netán akarta volna is.

Kilométerek százait morzsoljuk le, araszolunk föl a Bánságból Erdélybe, sehol egyetlen megálló, egyetlen motel, fogadó, egy rozszant kocsi, hol meleg van, meg emberi szó, pohár ital, egy leves a vándornak. Varjak illegnek komoran az útmenti fákra a kocsik fényében. Ennyi. Por lepi be itt hetven esztendő minden szennyesét, és ha leturkál a humusz, hulladékot, olajat, rozsdát meg csontokat találsz, a szárnyaló idő guanóját.

Kiskapus immár belekerült a világ tévéműsoraiba, Meggyes, Vajdahunyad meg Torda szintén a hitvány ipari gazdálkodás szégyene, valóságos idegenforgalmi, de hátborzongató látványosság. A tordai cementipar átfestette a város képét, a növényzetet is. Itt próbálnak új-

ból és újból zöldet hányni a napfényre tavaszoként a fák, de májusra újból és újból szürke már minden. Itt látható a világ egyetlen rózsá- meg jácintfajtája, a szürke. Minden satnya, csenevész a nagy tavaszban.

Ki méri föl most vagy később, dollárok, márkák, forintok milliárdjaiban számolva, *mennyit veszített Erdély azzal, hogy Európa legfeudálisabb országához, Romániához dobták a játékos hatalmak 1920-ban?* Talán meg lehet reális számításokban közelíteni azt a kárt, az elmaradottságnak azt a fokát, melyet a hajdani kommunista német országrész mutat a nyugatival szemben. De milyen szellemi, erkölcsi valutában lehetne kifejezni Erdély elmaradását, megnyomorítását egy olyan országban, ahol a (magyar) kisebbségi területek "különlegesen előnyös helyzetével" magyarázza a kormány, hogy sokkal nagyobb ezeken a területeken az egy főre eső könyvfogyasztás, mint a román vidékeken?! "És mégis panaszkodnak a magyarok..."

Kivárákos politikát folytatott 1916-ban is Románia, míg megkapta az antant-hatalmaktól az ígéretet Erdély birtoklására, ha hátbatámadja szövetségesét, Ausztria-Magyarországot. *És megtette!* Ám decemberben a központi hatalmak már Bukarestet is elfoglalták (dec. 6.), és akkor Románia megszűnt volna, ha Oroszország nem menti meg. Orosz meg francia tisztek állítják lábra a román hadsereget -, és ezzel a hadsereggel támadja hátba legfrisebb szövetségesét, Oroszországot...!

Ma is Romániának örül az európai idő. Ismét kihasználja a tétlen békét – nagy a *tétje* ennek a tehetetlen európai békének a nacionalista balkáni népek számára! – miközben itt áll rémisztő példaként a délszláv népek történelmi – középkori módszerekkel kortárs! – példája, a jelen: *azt tehet a kisebbséggel nacionalista hatalmi māmorában a gyilkos többségi gárda, amit akar*. Európa csóválja fejét, rázza jól fésült fűrtjeit, tördeli ápolat kezeit: ejnye, bejnye gyermekeim, hát nem szereitek egymást?

Az erdélyi városokban egymás mellett élnek magyarok és azok a románok, kiknek alagsori maffiabírórsága halálra ítélte Tőkés László református püspököt, a Romániai Magyarok Demokratikus Szervezetének tiszteletbeli elnökét. Azt a férfit, kit "papocskának" (is) neveznek a fasiszta vatrások, gyűlölnék a kormányon levő mostani román hatalmasok, mert a jól megtervezett 1989-es puccs programját áthúzta Temesváron. A vérdíj: 150 000 dollár. És a román parlamentben ugyanazok a vádak, fenyegetések hangzanak el a püspök és a magyarság ellen, mint az alagsori vérbíróságok napvilágon, törvényesen működő pártjainak ülésein.

És ama pártok lapjai állami támogatásban részesülnek, ha nagyon elpallották a pénzt, miközben a magyar lapok elhalnak vagy halódnak.

Az erdélyi iskolákban román nyelven tanítják román dicsőségre a magyar gyermekeket, akik ismét

magyarságuk elvesztésének fenyegetettségében élnek, akár előbb. Az új, *vatrás* kolozsvári polgármester intézkedése: minden feliratot levenni, ami nem román nyelvű. Közben föllobbannak Szatmárnémetiben a templomkapuk, lármafákká válnak: nemcsak az egyházaink, iskoláink, de még az Isten háza is odalesz. Közben az erdélyiek ismét székelek és nem magyarok, ha népességi kimutatásról van szó.

1916-ban aratáskor Románia hátba támadta Magyarországot. Akkor azt írták a romániai lapok: "*A román sasok átrepültek a Kárpátok fölött*". Békés, senkitől sem zavart uralmának tetőpontján előszeretettel nevezték Kárpáti Sasnak (így, nagybetűvel írva) Ceausescut a lapjai.

Mára varjúsereg lepte be az egész

tájat, kihaltak a városok, sötétek, Kolozsvárt rikít az utcanév: *Iuliu Maniu*, a Szárazajtán fejszékkal székelekét lefejező vasgárdisták vezére. És a zsidók manufaktúrális pusztítója, a Iasi-i pogrom tábornoka, *Antonescu* ma nemzeti hőssé avaszt.

Erdély jó gazdája, Bethlen Gábor, II. Rákóczi Ferenc sem tudná pénzben kifejezni, mit veszített Erdély dologiában, szellemiekben. De hát Európában szent legyen a béke, a testekből hasított határrendszer. És itt az újabb nyugati megfogalmazás: "*A délszláv népeknél akkor kerülhet sor a békekötésre, ha a népek elfáradnak a harcokban...*"

Hát így állunk, így?

CZEGŐ ZOLTÁN

Gálfy-Bódi Tamás: Szépvölgyi dombok

“Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók”

(Zrínyi Miklós gróf)

Székely hegyekből messze Ázsiába

A Székelyföld szívében, Háromszék vármegyében Csomakörösön 1784-ben született Kőrösi Csoma Sándor... És útban Lhasza felé, százötven évvel ezelőtt, 1842. április 11-én halt meg Darjeelingben, az indiai-tibeti határon... A nemzetközi tibetisztika tudományának magyar megalapozóját, a híres ázsiai utazót, a tibeti nyelvnek legérdekesebb tudósát most – halála 150. évfordulóján – ismét ünnepelte a világ. Ünnepelte hihetetlen ügybuzgalmáért és kitartó munkájáért (buddha zárdákban, szenvedések és nélkülözések közepette): összeírt 40 000 (!) tibeti szót! Elkészítette a tibeti nyelv első nyelvtanát és szótárát.

Mondhatni, Kőrösi Csoma Sándor a magyar őshazát kutatva, “mellékesen” egyetemes szellemi értéket is teremtett: Kalkuttában – az Ázsiai Társaság könyvtárosaként – az 1830-as években elvégezte egy 110 kötetből álló kéziratgyűjtemény rendezését is. Ehhez persze meg kellett tanulnia a szanszkrit nyelvet. Megtette. Csoma nevéhez fűződik tehát a Tandzsúr és a Kandzsúr (A Buddhizmus szanszkritből fordított, 325 kötetet kitevő szent könyvek) első angol nyelvű leírása és azok értelmezése.

Kőrösi Csoma Sándor nagyságát hangsúlyozza, hogy a tizennyolc hónap alatt végzett munkáért nem fogadott el fizetséget. Sőt, az időközben érkezett pénzösszeget, amelyet az 1830. évi pozsonyi országgyűlésen gyűjtöttek neki, és az Akadémiától és Nagyenyedtől (hajdani alma materétől) kapott, visszaadta az adományozóknak. Nevezetesen: 200 aranyat az Akadémia tőkéjének növelésére ajánlott fel, 450 aranyat pedig a nagyenyedi kollégiumnak juttatott a Kenderesy-Csoma nevet viselő alapítványra. A maradék 100 aranyat is odaajándékozta a kézdivásárhelyi katonai nevelőintézetnek édesapja, Csoma András székely katona emlékének adózva.

1933 tavaszán, mikor a tokiói Tai-sho Egyetem dísztermében ünnepélyes szertartással “bódhiszattvá”-nak nyilvánították (a buddhizmus szentjének), az angol nyelvű meghívásban többek közt így méltatták: a keleti tartományok magyar úttörője, az első tibeti-szanszkrit-angol szótár (1834) s az első szanszkrit buddhológiai szójegyzék szerzője.

Az igazság azonban az, hogy 1834-ben nem tibeti-szanszkrit-angol, hanem tibeti-angol szótárt adott ki. A zavart az idézte elő, hogy Csoma 1910-ben közreadott műve, a buddhizmus szakkifejezéseinek szótára valóban háromnyelvű volt: “*Sanskrit-Tibetan-English Vocabulary*”. Munkáját Csoma egyik utóda és ra-

jongó tisztelője, a kalkuttai Bengáli Ázsiai Társaság könyvtárosa, E. Denison Ross (1871–1940) fedezte fel s rendezte sajtó alá. (A magyar tudós kedvéért még anyanyelvünket is megtanulta!) Levele, amelyet az 1910-ben rendezett Csoma-ünnepségek idején küldött Nagyenyedre, megható Csoma-méltatás:

“Mint tudást szomjazó kutató hatoltam abba a kincses tárnába, melyre a Bethlen-Collegium volt jeles tanítványa, a csodálatra méltó tudós és büszke hazafi, Kőrösi Csoma Sándor fedett fel. Mint a keleti nyelvek mestere, joggal állíthatom, hogy erős a meggyőződése; hogy alapos tudású nyelvész(t) a szanszkrit és tibeti nyelvben sem előtte, sem ez ideig mint ő, nem tudok. Nekem öröm és élvezet nyújt vele foglalkozni, tudást és látást ad a hátra maradt iratok rendezése. Kész örömmel áldozom fel az éjjelt, hogy munkám tökéletessé tehessem, s az itt szorgalmaskodó honfitársak kezdeményezésére megindult, nagyszabásúnak ígérkező Csoma-ünnepély alkalmat fog adni munkámról beszámolni...”

De hasonlóan nyilatkozott róla minden más nemzet fia is Párizstól Tokióig és Rómáig. A nagy francia Kelet-kutató nyelvész, Barthelémy Saint-Hilaire írta a *Journal des Savants* hasábjain 1887-ben: “*Magyarország büszke lehet, hogy ily ritka embert számíthat szülöttel közé; nem kétlem, hogy hazája egykor hálásan és nagylelkűen fog viseltetni emléke iránt*”.

SZÓKE SÁNDOR

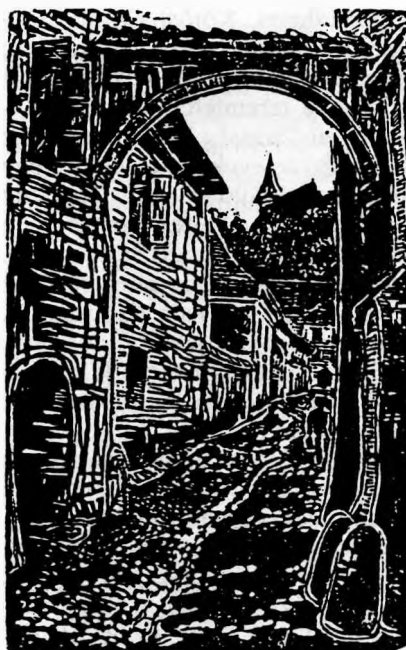
Gabriel Liiceanu

Otthon lenni nálad

Az elmúlt években két, a francia-német határ mellett elhelyezkedő faluban, Elzász közepén, olyan esemény történt, amely – 19-dik századi nézőpontból akár utópiának is tűnhetett volna: egy német község francia állampolgárt kért fel polgármesternek, s ettől függetlenül, Elzászban egy francia polgárt választottak meg egy német faluban elöljárónak. Mindketen évek óta dolgoztak e helyeken, naponta lépvén át a határt, s a falvak lakói a maguk közül valónak érezvén őket, hívták, jöjjenek és érezzék végérvényesen otthon magukat önük, sőt, ezen túlmenően, gazdaságilag is tegyenek valamit mindannyiuk "otthonáért". Hasonló esetek, ismétlem, száz éve még utópiának tűntek volna.

Ettől az utópiától (olyan valamitől tehát, ami még nem létezik!) kellene kiindulnia minden megbeszélésnek akkor, amikor két vagy több etnikum is ugyanazon földdarabot nevezi "hazájának". (...)

Erdély problémája nem lehet a történészek dolga. Nem a történelmi sebeken turkálva találunk megoldást e problémákra, és a történészek disputái ahelyett, hogy valamit is megoldanának, csak elmélyítik a történelmi széthúzást. Előre látván, hogy a magyar és román történészek könyvei között soha nem lehet összhang, hiszen ha létezik is egyáltalán az *egyetlen* történelmi igazság, interpretálása soha nem lehet azonos. A megoldás tehát Erdély esetében soha nem a múltból jöhet, hanem éppen azon jövőből, ame-

Imre Lajos: Segesvár

lyik ma utópiának tűnik. S a jövő, amelyik a megoldást meghozhatja, egyben azt is jelenti, hogy létrejöhetnek a földrajzinál lényegesebb *szellemi* régiók. Hiszen az etnikai ellentétek csupán addig területi ellentétek is, amíg a civilizáció a föld misztikájából táplálkozik, s e földből teremt fontos civilizációs értékeket. Egy darab föld viszont különböző nyelveket beszélő és eltérő vallású népek *közös* hazája csak akkor lehet, ha ezek az emberek képesek létrehozni egymás mellett önnön *szellemi* régióikat, ahol azután *otthon* is érezhetik magukat.(...)

Az otthon érzetének ez a mértéke még nem teljesedhetett be soha Erdély történetében. Lehet, hogy az is ennek a szomorú eredménytelenségnek a következménye, ami ma Erdélyben történik.(...)

Dehát a haza elsősorban nem egy darab föld. Mi, akik leéltünk néhány évtizedet a kommunizmusban, tudjuk, hogy a határok közé szorított föld egy egész nép kon-

centrációs táborává változhat, s a határ őrei nagyon hamar börtönőrei lehetnek ennek az óriási fegyháznak, amelyből nem lehet elfutni. A haza a kommunizmusban ama hely, ahonnan meg szeretnél szökni, amelyből meg akarsz szabadulni, pontosan azért, mert az otthon, ami a *tiéd* volt, végérvényesen az *övék* lett. Igen, *náluk*, a kommunistáknál voltunk "otthon", és nem *nálunk*, a szabad embereknél. Íme, miért az "otthon lenni" szellemi állapota jelenti a bizonyos földterületekkel kapcsolatban használt *igazi haza* fogalmát. Amikor eme szellemi állapotot széttözúzzák, az egyes embertől ellopják a hazáját. S a hazát, tapasztalhattuk, akkor is el lehet valakitől lopni, ha az el sem mozdul arról a földről, ahol született.

Erdély az *otthon lenni* szellemi állapota kellene, hogy legyen két különböző etnikum számára, amelyeket a történelem egymás mellé sodort. Ez viszont csakis olyan társadalomban jöhet létre, ahol elfogadják és természetesnek tartják a különbözőségeket. A társadalom, amelyik képes megteremteni az *otthon lenni* szellemi régióját, csakis demokratikusan szervezett lehet, hiszen a demokrácia az egyetlen olyan kormányzási forma, amelyik elfogadja azt, hogy ami különbözik, mindenkor egyenlő.

Az egyesült Európa a megvalósuló demokráciák Európája lesz majd, ahol a határok csupán a "valahol otthon kell érezzük magunkat" lelkiállapotának körvonalai. Az elzászi francia polgármester lett egy német faluban, s itt úgy érezte magát, mint nála otthon, és a német polgármester lett egy elzászi községben. Addig az ideig, amíg nemzet-államok léteznek, egy erdélyi magyar is nagyon hamar eljuthat abba az állapotba, hogy úgy érezze magát, mint otthon nála, lévén minél inkább jó magyar, annál inkább jó román állampolgár és jó európai polgár.

(FORDÍTOTTA: B. L.)

Széljegyzetek az otthon fogalmához

Gabriel Liiceanu briliáns gondolatmenetű jegyzetével lényegében az utolsó sorig maradéktalanul egyetértünk (ezt is ritkán mondhattuk el mostanság a román sajtót böngészve!), ezért is fordítottuk le a 22 egyik március végi számának első oldaláról. Kérdéseink a miniesszé utolsó mondatához kapcsolódnak. Mi ugyanis – s itt a kommentár hangnemétől eltérően váltsunk vissza az elhagyott egyes szám első személyhez: én ugyanis ezt az inkább vágyakozást, mint valóságot kifejező mondatot csupán *feltételes* módon tudom elképzelni. Hiszen ez a megállapítás már az utópiába nyit be, ugyanis épp a nemzet-állam fogalma mond élesen ellent annak, hogy a nemzetállam területén élő, idegen nemzethez tartozó, kisebbségi állampolgár igazán otthon érezhesse magát. Az új, nagy garral a nemzet asztalára tett román alkotmány avval kezdődik, hogy Románia egységes nemzeti állam. (Noha lakosságának majdnem egyharmada nem román! – a cigányság lélekszámát tekintve a becsült adatok is igen eltérőek! ...) Ez a kérlelhetetlen, ellenvéleményt nem tűrő megfogalmazás jelzi már, hogy ez az alkotmány a Liiceanu kategóriái szerint sem egy "demokratikusan szervezett társadalom" fő értékmérője – finoman fogalmazva (!) – hiszen ha az lenne, nem így kezdődne, nem így és így szűkkeblűen határozná meg önnön magát és azt, amiről szólni akar! Igen, addig a szellemi haza oly szívet dobogtató fogalma csupán fennhéjázó utópia lesz, amíg a nemzeti és egységes állam még polgárai álmait is kisajátítva önmagát uniformizálja a naponta váltakozó vélt és valódi "nemzeti" érdekekben szabva a még oly ingatag (mert többféleképpen magyarázható) törvénycikelyeket is. Amíg nem képes elviselni a különbözőségeket, addig ő maga teremti sorozatban egyenlőtlenséget! Igen, az "egységes nemzeti állam" az egyenlőtlenségeket tekinti "egyenlőknek", s mivel emiatt sincs

Imre Lajos: Marosvásárbely, a vártemplom tornya

igazi reális képe önmagáról, állampolgári sérelmeket orvosolni igazán nem is lehet képes. Még akkor sem, ha a jószándék megvan. Ami viszont esetünkben teljességgel hiányzik!

Ha viszont feltételes módba tesszük át Liiceanu utolsó mondatát, oda jutunk, ahol vagyunk: a jelenbe, ahol a filozófus álma még utópiának minősül, és ahol minden reggel szívszorongva kémlelem a tegnapi még vörös horizontot, még meddig marad idő legalább képzelegni a szellemi hazáról, ahol mindannyian otthon lehetünk, s ahol a szellemi régiókat, közös otthonainkat nem akarják károsítani, kiárúsítani és megsemmisíteni egy másik haza vagy szellemi régió szent(nek vélt) nevében.

Az eddigiekből világos lehet, hogy szerintem az *egységes nemzeti ál-*

lam jelenleg a Liiceanu-féle nemes "otthon lenni ott, ahol élünk" eszméjének, a szellemi haza fogalmának a legfőbb akadálya. És gát a jövő felé vezető úton is. Lehetetlené teheti Románia oly vágyott modernizációját, késleltetheti az óhajtott polgárosodást, s az akart civil társadalom kialakítását. Nehezítheti közös *hazánk* felzárkózását is az Álmok Egyesült Európájában. S mert Liiceanu elzászi példát hoz német falu francia és francia falu német ajkú polgármesterével példázva a jelent, ami még száz esztendeje a jövő utópiájának tűhetett, szomorúan írom ide: épp a romániai helyhatósági választások adatai jelzik: mi még nem tartunk itt. Sőt!...

Amikor a polgármester *pártállásánál, magatartásánál, nézeteinél, terveinél* fontosabb a *nemzeti* hovatartozása, efféle dolgokról még képzelegni is fényűzés. De a lélek olyan fényűzése, amelyet el nem kerülhetünk. Pontosan a Liiceanu által figyelmeztetően emlegetett negatív példa – a kommunista pokol! – jelzi hová vezethet népek, országok, hazák esetében a merev, makacs, szűk látókörű elzárkózás. Reménykedjünk: ide már nem súlylodyunk vissza soha többé, út innen csak előre van, előre abba a jövőbe, amelyik ma ugyan (elismerem) utopiztikusnak tűnhet, de száz év, amint azt Liiceanu kiváló német és francia, immár klasszikusnak is nevezhető példája bizonyítja: hosszú idő!...

Reménykedjünk...!

BOGDÁN LÁSZLÓ
(Sepsiszentgyörgy)

Erőnk az összefogás

Robog velünk a kocsi keresztül Székelyföldön. Tavaszba borult a táj, a kemény tél makacs nyomai eltűntek már, a természet az újjászületés örök törvényeit zengi. Az út mentén változó dombok, hegyek kísérek kétoldalt. És a számomra mindig gyönyörű, szívet dobogtató fenyesetek integetnek. Milyen békésnek, nyugodtnak látszik a vidék, tűnődöm el egy pillanatra. Innen származom én is, történelmi főszékely családból, őseim e földön éltek, haltak ezer esztendőn keresztül, itt nyugszanak Erdély temetőiben. Szóltak bele kisebb, nagyobb hangsúllyal Erdély történelmébe. Székely kapitányok, királybírók, fejedelmi főemberek. Mennyire időt állónak érzem Petki János székely főkapitány, kancellár, fejedelmi főtanácsos 1608-ban írt versét, az Erdélyi úrfiak korholása-címmel, amelyben azon kesereg a hazáért aggódó főnemes, hogy az erdélyi magyar fiatalság tunya életet él, káros szenvedélyekbe temetkezik, nem törődik a nemzet sorsával. Igen, kard és toll. Őseim tettei engem is köteleznek. Ebben az atmoszférában nőtem fel.

A rokonaimat látogattam Tölgyesen, Hollóban, Ditróban. Most feleségem családjánál töltünk néhány napot Balánbányán. Kis bányászváros a Hargita hegyei között, tizenöt-ezer lakossal. Mintegy fele arányban élnek itt magyarok, románok. Rezet bányásznak a föld mélyéből. A nehéz munkával kitermelt érc tartja el ezt a várost. Nem messze fent ered az Olt, amely időtlen idők óta csobog

végig a völgyön, egykedvű tanújaként a történelem századainak.

Eljött a tavasz. Egyre langyosabb szellők cikáznak végig a városon. Látszatra csendes, nyugodt a Székelyföld. Ám a felszín alatt nyugtalanító jelek húzódnak. Testvérként, egyetértésben kellene együtt élnie Erdély népeinek, egymás mellett. Mikor valósul ez meg? Tuzson Dezsővel, a városi polgármesteri hivatal egyik vezetőjével a választások utáni helyzetről, a tanulságokról, a székelység állapotairól, a nem halasztható tennivalókról beszélgettünk.

Végig Erdélyben, bármerre jártam, fülemben csengenek annak az idős udvarhelyi székely ismerősömnek a szavai, aki 1945 után minden elképzelhető poklot megjárt arisztokrata származása, és megtörhetetlen magyarsága miatt:

"Erőnk az összefogás, az egyet akarás, a rendíthetetlen hit lehet csupán, mert ha egységesek vagyunk, nem tudnak eltüntetni bennünket a földről, amely már több mint ezer éve a hazánk!"

Igen, Romániában léteznek olyan nézetek, amelyeket nem lehet, nem szabad figyelmen kívül hagyni, amellyel nem tudják és nem akarják elviselni a magyarság jelenlétét Erdélyben. Tőkés László püspök személyét már nem csak fenyegetik, hanem Romániából való kitoloncolását is követelik egyes szélsőséges elemek. Vannak, akik az erdélyi magyarság vezetőit akarják internáló táborokba záratni. A népéért minden áldozatot vállalni kész püspök joggal tesz szemrehányást az RMDSZ-nek is a közelmúltban munkáját, kiállítását illetően.

"Az átmeneti és viszonylagos eredményeket, sikereket leszámítva, a Magyar Demokrata Szövetség elbizonytalanodott, talajt veszített, tovább mélyül belső válsága..."

"Keressük meg saját és közös magatartásunk, viszonyulásunk és politikánk öntörvényű útjait, amelyekről nem téríthet le sem besúgás, se lehallgató készülék, sem félelem, sem

számítás" – mutat rá a tennivalókra Tőkés László.

Robog a kocsi velünk keresztül Székelyföldön, immár Budapest felé. Van min eltűnődnöm, amit láttam, hallottam. Amíg a világ magyarságának a legszorosabb összefogására lenne szükség, nem csak a kisebbségben élőket fenyegeti az átkos széthúzás veszélye, az anyaországban dűl a hatalmi harc, szabadon gyalázzák sajtóban, rádióban, a televízióban a függetlenné vált hazát, a nemzetet menteni igyekvő, sorsát felvállaló demokratikus szervezeteket, személyeket. Székely környezetben kellő súllyal mérült fel többek közt az is: mennyire fontos lenne, hogy eljusson a nemzetet felrázó, erőt adó, összefogásra biztató magyar szó a világ magyarságához, a szomszédos országok magyarságához is. Az anyaországban végre már határozottan lépjenek fel a nemzetet gyalázó, széthúzást szító, újból és újból nacionalizmussal, antiszemitizmussal vádaskodó személyek, szervezetek ellen.

Robog a kocsi...A hazának most nyugalomra, békére van szüksége, és időre, hogy lábra álljunk, hogy megindulhassunk jövőt építő céljaink felé. Ismét fülemben csengenek annak az idős udvarhelyi székely ismerősömnek a szavai. Csodálom a rendíthetetlen hitet, erőt, a megtörhetetlen akaratot, ami belőlük árad. Merítsünk erőt mi is, mindnyájan belőle. A nemzet nagy családjának tudnia kell, hogy ha egy úton járunk, egyet akarunk, csak úgy győzhetünk.

PETKI PÉTER

Derüljünk

Nem kérek én széles majomvi-gyort, csak lazulna kissé az az örö-kös bura-panaszra, sírdogálásra görbült szájránc romániai magyar ajkunk szögletében. Cirkuszra, szín-házra vágyunk, s nem vesszük ész-re, az igazi mai teátrum ott műkö-dik a román parlament kupolája alatt is, no meg a szenátusban: minap is shakespeare-i tragédia-hős-pózban fakadt ki szeretett tengerparti hon-atyánk, széttárt karral riadóztatván: viszik, lopják a magyarok Nagy-ro-mánia Erdőrengetegét. Mármint el-kereskedik a nemzeti vagyont a tűzrevalók, nevet is sugallva a vál-lalkozásnak: "Hunni-Rom" – ezen-túl forgalmazható, új, román szócsi-nálmány képében. Szegény székely favágóink, remélem, nem hallották, ily késő esti órában alusznak már, mint a rönkök, csak fülükbe ne súgja valamely galád szóhordó, hogy az elmúlt évtizedek párt-irányította esztelen erdőpusztításaiért ellenük is készülhet valamiféle újmódi kon-cepció per.

Fölszáll a szó a szenátusból, s a képviselőház felel neki. Csütörtök lévén, mondják ott is a csütörtököt, miszerint nem csak a fát hordják el magyarjaink, hanem abból készült titkos papírjainkat is, a parlamenti élet nagy-nagy, rejtve rejtett enigmáit hordja át az RMDSZ a határon, meg sem áll véle Budapestig, hol épp a világ magyarjai konferenciáz-gatnak, nagy ám ez a világmagyar-ság, villan másik szeretett s gonosz szóban hozzánk mindig hűséges honatyánk foga fehérje, meg az RMDSZ-kém kongresszusozni, viszi Ország Titkát Budapestre, hogy miért épp ott gyűlnek össze?, majd meg-látjuk, lehet, holnap errébb jönnek Erdélybe; lehet, holnap mi megyünk oda, voltunk már – fehér fogaknak villanása – de addig is meg kell fosztani parlamenti védeltségétől a magyar kémét, törvénytöréstől a román törvények előtt, elvégre ez Románia!

És látjuk, már-már fölizzik a te-rem, mikor mikrofonhoz lép a pör-

Pálffy-Bódi Tamás: Szépvölgyi fák

be fogott, s csendesen, már-már bo-csánatkérdően felolvassa a vámható-ságok által kibocsátott jegyzőköny-vet, miszerint elkoboztak tőle 142 darab Hivatalos Közlönyt (Monitor Oficial). Jól értem, Románia leghiva-talosabb és leghitelesebb kiadványát.

Nos, ide kell ama általam igé-nyelt, elvermelt derű. Mert percig sem feltételezem, hogy egyik parla-menti képviselőnk a Moszkva téren vagy valamely könyv- és folyóirat-standoktól megtisztított aluljáróban óhajtott volna egy-két üveg sör ára értékében áruba bocsátani eme pocsék küllemű füzeteket. Gyanúm, hogy amolyan mérőőnnak szánta a paksamétát –: mennyire ismeri az állam egyik leghivatalosabb, más motyójában legszabadabban turkál-ló közege a kormány rendelkezése-it? S lám, ily legfelsőbb fórumig fölcsapó, cirkuszhangulat-leső, ug-rásra kész csahosok közreműködésé-vel kell kiderülnie, hogy telefonon érkező utasításokon kívül a legfonto-sabb közegek egyike is alig ismer itt törvényt, de még annak tokját

sem. Sajna, a parlamenti döbbenet-ben ez nem tisztázódott kellőképp, így félok, hogy Magyarországra tartó honi magyar és román csencselők úgy vélik, efféle kiadvány hiány-cikk arrafelé, s holnap már indul-nak alkotmányunkat az Ecserin pia-cosítani ponyvák és pornólapok társaságában. De ne féljünk, s főleg alkotmányunkat ne féltsük. Rácsap majd a jól képzett vámos: ez a mi-enk, ezt nem adjuk! Csináljanak maguknak alkotmányt azok ott, ha nekik is szükségük van rá.

FARKAS ÁRPÁD
(Sepsiszentgyörgy)

Távol Erdélytől

Gál Éva Emese: A magyargyerőmonostori református templom

Erdélyi írónak lenni nem pusztán annyit jelent, hogy valaki Erdélyben él. Elvégre miért ne lett volna erdélyi író Tamási Áron, a talán "legerdélyibb" író, aki 1944 után, midőn a bukaresti kormány másodszor is rá-tette kezét szülőföldjére, már nem térhetett haza, és Budapesten élt? Vagy Nyíró József, aki a második világháború végeztével már Magyarországra sem térhetett vissza, és a távoli Madridban kellett meghalnia? Vagy Jékely Zoltán, aki csupán néhány rövid esztendőre térhetett vissza szülőföldjére 1941 és 1946 között? Vagy éppen Wass Albert, aki szülőföldjétől sokezer kilométerre: Floridában is erdélyi író maradt?

Az írói identitás sohasem a lakóhely dolga, hanem a kultúráé, a hagyományé, a vállalt sorsé, amely valakit egy emberi közösséggel és a szülőföld múltjával, jelenével kapcsol össze. Ebben az értelemben maradtak erdélyi írók azok, akik személyes és családi okok következtében vagy éppen politikai kényszerűség miatt az elmúlt egy-két évtizedben Erdélyből Magyarországra települtek át. Az erdélyi magyarságot és magyar kultúrát ért csapások következtében igen sokan – vagy hatvanan, hetvenen – kényszerültek ezt az utat választani. Mégis erdélyiek maradtak, nemcsak a szülőföldön szerzett és írásaikat ma is átható élményeik és tapasztalataik miatt, hanem szellemiségük és elkötelezettségük következtében is. Magyarországon született és megjelent műveiket is minduntalan átszövik az erdélyi emlékek és nosztalgiák, gondok és remények. Nem tudnak és nem is akarnak szabadulni az erdélyi magyar sorsból, és nemcsak álmaikban járnak szülőföldjüket, hanem feladatokat is vállalnak az erdélyi magyarok önvédő küzdelmeiben.

Következő lapszámainkban az áttelepült erdélyi magyar íróknak és költőknek szenteljük szépirodalmi rovatunkat. Ebben a számunkban Köteles Pál alapító főszerkesztőnk egyik írásából közlünk részletet.

P. B.

Köteles Pál

Diagnózis

(részlet)

Tavasszal képtelen vagyok menekülni az emlékeim elől: kergetnek, ráñ telepszének a gyermekkorban belém ivódott élmények, morgolódnak a lelkemben, tolláskodnak az érzélemvilágomban, a tudat mélyeiből mondatgörcsök serkennek vallomásra. Furcsa emigrációm – a költőzködés a szülőföldről a hazába – lehetőségeimben is elszegényített. Hiába vágyom például a falusi csend megélésére, egy nyugalmas sarokra. Nem ülhetek le megörökölt falusi házamnak udvarán, de legalább egy gyümölcsös sarkába, és rokonok, barátok sincsenek, akikhez a város zaja – pora elől elmenekülhetnék. Marad a tavaszi bolyongás: rügyek pattanását megélni, kikericssek előbújását meglesni, madárfiókák első csivitelését remélni.

Ez a vidéki futás arra is jó, hogy újra megcsodálhassam a vadlibák vonulását, a hazatérő darvak kurgását, s nem utolsó sorban, hogy lássam: ugyanúgy költöznek-e viszsza falvainkba a szentmadarak – a fecskék meg a gólyák – mint hajdanában. Az ő vonulásukat várom leginkább, mert mi otthon majdnem imával fogadtuk őket, s ha megkésve jöttek már-már isten büntetését sejtettük az elmaradozásban. Úgy neveltettünk, hogy mi, gyerekek, emberek véthetünk egymás ellen, református módon a tűzparancsokat tilalmait is csűrhetjük-csavarhatjuk, de van olyan tilalomhagyomány, amelyet – ha csak nem akarja magát az ember közmegvetésnek kiteni – mindenkinek meg kell tartania. A tiltások sorában is az első a gólyák és fecskék fészkeinek sérthetlensége, ami egyúttal a két madárfaj megóvásának kötelességét jelentette. Jobban kellett vigyázni rájuk, mint saját szülőházunkra, az atyaira. Jó ideig azt hittük, hogy az egyetlen fészkek, amit mi ismerünk, amely a falunkban van. Őszi távozásukat csak amolyan vásári távollétnek hittük, mintha szüleink nagy vásárba mentek, épp csak

hosszabbacsának. Ezért mosolyoghattunk sejtelmesen hitetlenül, amikor Boros tiszteletes azt mondta: mi magyarok olyanok vagyunk, mint egy fészkekalja fürj, amelyet szétkergetett a zord idő, s már nem találunk egymásra. Az egyik erre, a másik arra. "Bezzeg a gólya más" mondta a bibliai textustól s fürjek kallódásától elrugaskodva, neki két hazát is adott végzete, s olvasta rögtön Tompa A rab gólyáját. Hihetetlennek tűnt, hogy a mi gólyánk igazi hazája ne a mi falunk legyen, ne az a fészek, ahol szinte szemünk láttára feltörték csőrükkel a tojás héját, ahonnan hosszú nyakukat spirálózva folyvást kibámultak ránk, rakoncátlan kölykökre.

Így képzelegtünk a fecskékről is, akik vörös tokájukat mutogatták az istálló eresze alá rakott sárfészkekből. A szentmadaraknak hatalmuk volt fölöttünk, mert dühünkben, fékezhetetlen kedvünkben sok mindent megtehettünk, csak őket megdobni nem volt szabad, de még megszidni sem. Legkedvesebb kutyánkat, csikónkat pálcával megnyíthattuk; gorombáskodhattunk velük, de a gólyával, fecskével még suttyomban sem. Nem emlékszem rá, hogy ezt a tudott törvényt bárki megsértette volna. Még akkor sem, amikor már kezdtük fölfogni, hogy a szentmadaraknak valóban kell második otthonuk is legyen, valahol a sárteke pocakosabb részein, ahol téli zordság helyett nyári ragyogás van. A fölfedezésre, persze fortyogott bennünk az irigység, mert mi falusi lurkók a harmadik község vásárába ha eljutottunk. *A túl az óperencián* nekünk az volt, ha jó illatú szénában, szekénderékban, hajnalban erdőbe vittek bennünket. Azt is csak őszelön. Egyébként a vándorlás élményét mindössze az jelentette, ha egyik utcából a másikba mehettünk a szülői házból a nagyszülőibe.

Burjánzó képzeletünk csak lassan szokott hozzá, hogy a költöző madarak vándorlásának, a hűtlen-

kedő menekülésnek egyetlen célja van: a megmaradás. Csak nehezen fogtuk föl, hogy útrakelésükkel nem a szentnek tanított fészkekhez lettek hűtlenek, épp csak mentették magukat újabb tavaszokra, új fészkekre, az otthonfoltózásra, hogy továbbra is biztonságos fészkekbe s fiókat költthessenek.

A gólyák a fecskék fészkekcséréjéből és Boros tiszteletes időben s térben szerteburjánzó példázataiból nehezen ugyan, de fölfogtuk, hogy nekünk Romániába szakított magyaroknak is két hazát adott végzetünk, a *nemzethaza* mellett a *szülőföld* hazát. "Az egyikben élni kell, a másikban reménykedni" – mondta, s utána hosszan hallgatott. Csak nagysokára a csendtől is sürgetve jegyezte meg. "A kettő, persze kevesebb, mintha csak egy volna." Ezt a balgának tűnő okoskodást egyikünk sem értette, de csak a kerékgyártó lányának volt bátorsága kérdéssel előhozakodni. "És ha egy sem volna, az több lenne?"

A két haza fogalma csak akkor kezdett valóságosan gyökeret ereszteni gyermektudatunkba – talán védekezésésként a lélekgyilkolás ellen – amikor a magyar falu magyar iskolájából kitiltották a magyar szót. (...)

Emlékezni muszáj. Igaz, amikor visszatekint az ember hajdanvolt önmagára, mintha másnak látná azt a gyereket, akiből fölnőtt, mint akiről történeteket hallott, s akiről egy-két fénykép is regél. A saját emlékezés másnak őrizte meg önmagát. Azt például senki nem tudhatja, hogy

a két hazakép miként fészkelődött el az én gyermeklelkemben, hogy milyen is volt az érzelmek útja *az értől az óceánig*. Ki tudhatná, hogy miközben az egyik, a szülőföld-haza naponta gyarapodott bennem a szavak, érzelmek, emlékek sokaságának együtteséből, aközben a nemzethaza csak a képzeletben bokrosodott. Vagyis: úgy kezdtem magaménak érezni valamit, hogy nem voltak róla érzékelhető fogalmaim. E miatt nem egymást kiegészítő, hanem egymásnak ellentmondó, sőt egymást kizáró fogalmakként alakultak bennem. Érthető módon. Hiszen a szülőföldhazához odatarozott a falu minden háza, utcája, rétje, dűlője, legelője; a határ galagonya bokra; az ámulva rád riadó nyúl, a kaszálás közben lenyakazott fűrj. Ráadásaként a hetivásáros falvak nyüzsgése, az odavezető út élménye, a községi erdő nyirkos hűvössége. Csupa kézzelfogható, látással, tapintással érzékelhető valóság. Szűk, de otthonos világ. Hogy tágasabbá váljék, ahhoz menni, látni kellett volna.

A másik hazáról viszont maradt a képzelgés. Csak az. A ködbe vesző történelmi játéktér, amelyet a mozaik kockák elégtelensége befejezetlennek érzeltetett!

A magyar történelem nagyjai mese tájakon *élték* szerepüket. E miatt a nemzethaza kiszorult nem is a képzelet, hanem a képzelgés birodalmába. Ott szépül tündérvárrá, amelynek falai oltalomra magasulnak. De túl a tizedik évemen, amikor már tornyot is másztam, hogy próbáljam

meglátni ama másik hazát, egyszerűen csak rám tört az a rémítő érzés, amely később is annyiszor hatalmába kerített. Egyszerre úgy éreztem, hogy az a nagyobbik, ismeretlen, másik haza ("az igazi") folyvást hazudik, megcsal, csapdát rejt. Amikor úgy tűnt, hogy végre ha nem is megtapasztalhatóvá, de megfogalmazhatóvá válik, megint új arcát mutatta. E miatt egyszerre éreztem magam boldognak és becsapottnak. Az érzéseim összekuszálódtak, mert egyre inkább vágytam arra, hogy épp oly *végleges* és pontos ismereteim legyenek róla, mint a szülőfalumról. S ez a vágy annál inkább gyötört, mert a naponkénti iskolai megaláztatások közepette a szülőföld-hazát már nem éreztem olyan pólyálónak, mint apróbb koromban. E miatt – az érzelmi viharok ellenére – a nagyobbik haza, álmodozásaim tündérkertje, egyre inkább vonzott, anélkül, hogy pontosan tudtam volna: mi is az, ami valójában megejtő benne. (...)

Az persze eszembe sem jutott, hogy a két haza akár hazátlanságot is jelenthet.

Ez a félelem akkor ivódott csontomig, amikor 1977. február 23-án tépázott idegekkel, zsebemben a kivándorló–települő útlevéllal átléptem Ártándnál a határt. Azon a napon a veszteséget alig éreztem, idegrendszerem a nyereségre volt érzékeny. A leltárt azonban később el kellett készíteni. Nem is leltár volt az, hanem a szülőföldet idéző tájkép, amelyre naponta kerülnek új meg új színek, nemcsak egymás mellé, de egymásra is, elfödve egyik szín a másikat. Tájkép csata után? Ahhoz, hogy *utánt* mondjak, hagyni kellett volna erősödni magamban a hazugságra való hajlamot. Hiszen semminek nem vagyunk utána, inkább mindennek előtte. Legfőképp azért, mert amiként kisiskolánk példája már megmutatta, a lélekölés csak úgy végezhető el, ha akadnak közöttünk, akik azoknak szolgálnak, akik az erdélyi magyarok s

más népcsoportok létét minden rossz kútfejének ítélik, a gyógyírt pedig kizárólag a beolvasztásban látják. Ehhez persze az kell, hogy a célhoz vezető lépcsőfokokat mászva elfojtsanak mindent, ami idegen, de mindenekelőtt a magyar szót, érzést, tudatot, akaratot. A hatalom, mióta csak megbirtokosodott, kész a szülőföldjükön élő nem románok gerincroppantására, az azonnali hatékony célravezető döntésekre. Csakhát a világ! A többi nép, a kormányok, ha nem is árgus szemekkel, de azért észlelnek, s a félelem ettől az észleléstől folyton lelassítja a programot, hogy aztán újra nekilendüljön. Ez a cikcakkosan célirányos politika fogja igájába azokat, akikben a legkülönbözőbb okok miatt kifejlődött a hajlam az együttműködésre – mindenfajta hatalommal. Ők azok, akik pénzért, szenvedélyből, félelemből, számításból szüembereként percekig egyre, hogy mi a bölcs politikai magatartás, a társadalmi cselekvés. Ők azok, akik sorsot cserélnek, mint Veres tanítókisasszonyunk. Magyarul dadognak még, de *már* rég idegenül, épp csak nem mindenki veszi észre. Ők azok, akik csak a hatalom megtűrtjeként érzik jól magukat, akik a hűségeselek, a megingathatatlanok lelkebe a kilátástalanságot, a meghunyászkodást, a hiába való versenyzési akaratot szülnek. Bénaságra kényszerítik az élni akarást, a kitűnni vágyást, mindazt, ami természetesen megvan az ember természetében. Az önfelejtést legfőbb történelmi parancsként gyakoroltatnak. Ha nyüzsgésükön fölhaborodsz, ők sütik rád mindekelőt (csak mert védekezel), hogy nacionalista, irredenta vagy. Vagyis a népek közötti nagy együttműködés megátalkodott ellensége. Lélegzetet sem véve azt hirdetik: Mi úgy járulhatunk hozzá leghatékonyabban az annyira vágyott *szép új világ* megteremtéséhez, ha lemondunk sajátos szellemiségünkéről, kultúránkról, amivel annyi századon át gazdagítottuk Európát, miközben a kontinens szellemisége minket másított. Persze csak nekünk kell a sajátosság lemondását, az önmegtagadást gyakorolnunk, senki másnak. Ez a politikai magatartás volt számunkra a megparancsolt itthon, s a kényszerített túl a határainkon: az internacionalizmus kátéja szerint. És ez kúszik át a mába az európaiság köntösében. Valóságos csoda, hogy egyáltalán létezzünk, ha bátor-

talanul emelgetni meri a fejét a tizenöt-tizenhat millió magyar, akik közül néhány tíz- vagy százezer még a nemzetnek is jövőt remél.

A lélekölő leltár elhanyagolásával a milliókra kényszerített hallgatással nem másul meg a múlt, a félmúlt vagy a jelen. Hallgatással, hazugsággal nem válik mássá a Kárpát-medence elmúlt hetven éve. Ma már mind többen belátják, ha nem fogalmazunk pontosan, csak egymásra gyűrnék a gond okozta ráncok, s az arcunkra lassan már senki sem ismer rá. Annak a közösségnek az arcára, amelynek erdélyi magyarság a neve. (...)

Nehéz lenne eldönteni, hány olyan magyar élt s él Erdélyben s Romániában, akik magyar nevüket megtartva minden idegszálukkal, gondolkodásmódjukkal maradéktalanul azonosultak a román nemzeti törekvésekkel, miközben az erdélyi magyarság szószólóinak hirdetik magukat? Nemcsak a Magyar Népi szövetség vezetőségének számos, de eleddig még számon tarthatatlan tagja volt a román érdekek szószólója. Ők minősítették nyilvánosan is árulónak, irredentának Márton Áront s másokat. Embereket csukattak börtönbe, kergettek halálba: népüknek elkötelezett egyetemi tanárokat, írókat, újságírókat, s kevésbé neves vagy névtelen tízezreket. Nemcsak a rájuk szabott feladatokat látták el lelkesen. Ennél is súlyosabb következményekkel járt, hogy az őket követő nemzedék gyöngye jellemű, akaratgyenge és gerinctelen tagjai számára magatartásmintát jelentettek. Ráadásul pedig ideológiát gyártottak az erdélyiségről, az erdélyi ravaszságról. Csak egyet felejtettek el az újköntösűek. Azt, hogy ama Bethlen Gábor-i erdélyi ravaszság a magyarság megmaradását szolgálta, s nem a pusztulását.

Számunkra az elmúlt évtizedek feltornyosult tanulsága azonban, úgy tűnik, még mindig nem elég egy másokat tisztelő, toleráns, saját érdekeinket érvényesítő, nemzeti stratégia kimunkálásához: a nemzet számára távlatot teremtő politika gyakorlásához. A súlyos tapasztalatok ellenére folytatódik mindmáig az a gyakorlat, amelyet a Magyar Népi Szövetség vezetőségének balos csoportja kényszerített az erdélyi magyarságra. Ma is mindennapi figyelmeztetés, hogy legfőbb teendők vigyázni a román érzékenységre. Mintha csak az akasztásra hurcoltnak mondanák: vigyázz a

hóhér érzékenységre, mert megharagszik! Ezt a hallgatást úgy megtanították a magyarországi társadalomnak is, hogy ma már a határokkal szertesabdalt nemzet mindennapjait is az érzelmi elbizonytalanodás jellemzi. A lehetőségek és a vágyak malomkövei között őrlődünk. Senki nem tudja, vagy csak kevesen, hogy miként szabad érezni, gondolkodni, örülni, kapcsolatot ápolni. Egy zilált érelemlágy, egyedeiben viruláns, de közösségként földre szegezett tekintetű nemzet rész él Erdélyben a huszadik századvég történelmének porondján. Becsapták, megalázták, félrevezették, és e pillanatban sejtlem sincs, hogy merre tart, s hogy tarthat-e egyáltalán valamerre.

Egy nagy öncsalással áltatja magát a Kárpát-medence magyarságának számtalan hangadója. Ez pedig úgy hangzik, hogy mindazért, ami történt s nem történt Erdélyben, a román kommunista diktatúra tehető felelőssé. Holott tudni kellene, hogy a románság idegengyűlöletének vagy nevezzük sejtelmesebben xenofóbiájának, mely ugyebár rettegést jelent az idegenektől, évszázados hagyománya van. A román politikai gondolkodás alig ismeri a tolerancia fogalmát, még kevésbé a gyakorlatait. A Kárpátokon túli hagyományon nevelkedettek számára az egynyelvű ország megteremtése történelmi parancs. Le akarnak hát számolni mindennel, ami idegen. A kommunista gyakorlat semmi mást nem tett, mint ezt az ideológiát beleágyazta a maga gyakorlatába, s a politikai célkitűzéshez megteremtette azt a struktúrát, amely alkalmas volt a nemzeti álom megvalósításához. A román társadalom csak ezzel a célkitűzéssel volt képes azonosulni. Ehhez rendelkezett hagyománnyal. Az ortodoxiába, a levantinizmusba természetes módon ágyazódott be az a néhány kommunista szlogen, amely csak arra volt jó, hogy oktatáspolitikával, ipartelepítéssel, városrendezéssel pontot tegyen az íre, véget vessen a román nemzeti szorongásnak azzal, hogy megsza- badítja az országot az idegenektől.

A hazai magyar politikának az a megbocsáthatatlan bűne, hogy bátorítást sugallt ennek a gyakorlatnak a megvalósításához. Miközben Romániában ideológiáktól, rendszerektől függetlenül virágzott a nacionalizmus, a másság tagadása, idehaza az internacionalizmust, mint végcél komolyan vették. Naponta verték akár bottal is az istenáldotta

nép fejébe, hogy már pedig a magyarság egyenlő Magyarországgal, hogy magyarok – de azok se nagyon hencegjenek, mert nincs mire – csak itthon élnek, és ha mégis akadna néhány túl a határainkon, azokhoz semmi közünk. Így történhetett meg, hogy miközben töretlenül tartott a magyar lét alapjainak megszüntetése Erdélyben, aközben itthonról naponta elismételték a legléleknyomorítóbb leckét: belügy, hogy mi történik az erdélyi s a többi szomszédos országban a magyarokkal. Semmi közünk hozzá. Amikor Veres Péter egy írásában szelíd álomként Erdélyről esett szó, a szerkesztő ingerülten visszaadta a művet, mondván: Veres elvtárs, álmában se járjon Erdélyben...

Vagyis: érzékelhetően a nihilizmus állapotába próbálták taszigálni a hazai magyar társadalmat. A legfaragatlanabb és legdurvább tilalmi tábla az volt, amelyre az volt felírva, hogy nacionalizmus, irredentizmus! Holott itthon nem is tiltakozás, csak jajszó hangzott el azokért, akik már nem is zokoghattak nyilvánosan. És ami a legdöbbenetesebb: volt példa rá, hogy egy-egy külföldön s itthon elhangzott írói megnyilatkozásra Bukarestben esetleg rá sem pipáltak, de Pesten rögtön silentium lett az ára. A hazai fenytésnek a román fővárosban elégtelen tapsikoltak, hogy lám csak a magyar elvtársak jó internacionalisták.

A román érdekeket, szoktam volt mondani, két helyen is védik: Pesten és Bukarestben. A magyart viszont sehol...

Kísérlet az unió megvalósítására

Erdélyi és magyarországi vármegyegyűlések állásfoglalásai 1790-ből

Az alább idézendő – mindeddig publikálatlan – vármegyegyűlési jegyzőkönyv- és levélrészek több mint kétszáz éve íródtak. Az idő múlása azonban korántsem tette érdektelenné őket. Amit megfogalmaztak, az azóta sem évült el: Erdély és a szűkebb Magyarország összetartozása. Tanulságos, hogy a mesterséges szétválasztottság idején is mennyire elevenen élt mindkét országgrészben az összetartozás tudata. Megmutatkozik, hogy e megyegyűléseken fellépő politizáló réteg belső, tudati térképét nem szelte ketté a külső hatalmi érdekből meghúzott határvonal. Sőt mindent igyekeztek megtenni, hogy a látható szintről is eltűnjék az Erdélyt és a szűkebb Magyarországot kettéosztó határ.

I. Felső-Fehér vármegye gyűlése a Magyarországgal kívánt unióról

Felső-Fehér vm. jegyzőkönyve. Fogaras, 1790. március 22.

(...) Erdély mind eredeti Törvényeire, mind az országlás folytatásának módjára nézve Nemes Magyar Országgal egy és annak külső, belső tekintetire is elválaszthatatlan része. (...)

II. Alsó-Fehér vármegye gyűlése Erdély és Magyarország egyesüléséről

Alsó-Fehér vm. jegyzőkönyve. Nagyenyed, 1790. Böjtmás hava (március) 24. napján

(...) szükségesnek tartották ezen Nemes Vármegye Rendjei azt a lépést meg tenni, hogy Erdélynek Magyar Országgal (: melytől a szerentsétlen történet szakasztotta vala el :) a különböző nemzetek és vallások Törvényei és szabadsága, meg hagyatások mellett léjendő szorosabb Egyesületeket kérjék és kívánnyák, és ezen magok meghatározását nem tsak a Primás Ő Hertzsége és Ország Birája Ő Ex'ljának, hanem egyszersmind Nemes Pest, Nógrád, Szabolcs és Bihar vármegyéknek is jelentsék. (...)

III. Kolozs vármegye rendjei a Gunermiumhoz az anyaország és Erdély egységéről

Imre Lajos: Segesvári utca

Kolozs vm. jegyzőkönyve, Kolozsvár, 1790. Böjtmás hava 26. napján

(...) az Anya Magyar Ország Közönséges öszve Gyűlése előzze-meg az Erdély Országi Gyűlést, mert Erdély Magyar Országunk el-szakadott része lévén, az alább elé fordulandó okokból, hitét a' Magyar Országi Király meg-Koronáztatása után teheti le Fejedelmének; ki azt úgy igazgatni, mint Magyar Országunk Királya megígérte. (...)

IV. Kolozs vármegye gyűlése kijelenti akaratát, hogy Erdély egyesüljön Magyarországgal

Kolozs vm. jegyzőkönyve. Kolozsvár, 1790. Böjtmás hava 26. napján

(...) buzgó kívánsággal törekedünk, hogy az alatt is, míg Országunk Nemes Magyar Országgal az honnan a' mostoha idők viszontagsága által szakasztattunk vala el, édes Hazánknak minden Törvényeinek, Szokásainak tökéletes épségében való meg maradások mellett, egy átalýában edgyesítetnék is, az alatt is Nemes Magyar Országunk módgya szerént igazgattas-

sunk, erősségünk lévén erre, a' Generál Karafa közbevetése által 9-dik Maj. 1688-ban költ Levélben, melyből meg-tetszik, hogy Erdély a Fels. Leopoldusnak a Posoni 1687-béli Ország Articulusának 2-dik, 3-dik cikkelye szerént úgy, mint Magyar Országai Királynak adta által magát, melyet maga-is a' Fels. Leopoldus 1693-ban 29-dik Apr. a' Gubernatornak adott Instutioban ki-jelentett, és hogy Erdélyt úgy fogja igazgatni, mint Magyar Országai Király meg ígérte, sőt Erdély Országá-is a' mint az 1744-béli Ország Articulusából meg tetszik, Pragmatica Sanctiot a' Magyar Országai 1723-dikban írt Articulus szerént vette be, mely Articulusokban, a' Magyar Országai Királyok esküvéssel világosan meg-ígérték, hogy Magyar Országot minden ahhoz tartozó részeivel régi Szabadságokban és igazgatások módgyában meg tartják, már pedig, hogy Erdély Magyar Orzágnak része volt nyilván való. (...)

V. Belső-Szolnok vármegye levele Pest vármegyéhez a két Magyar Haza egyesítéséről

Dés, 1790. Böjtmás hava 23. napján

(...) Mind két Nemes Magyar Hazánk boldogságának állandóbb voltára nézve egy szível lélekkel meg határozottuk, hogy közelebb következő Országunk közönséges Gyűlésén Nemes Fejedelemségünknek Nemes Magyar Országgal Municipális Törvényeinknek meg maradása mellett újabb egygyesítését tellyes igyekezettel munkálódjuk. Szükségesnek ítéltük ezen állandó meg határozásunkat a' Tekintetes Nemes Vármegyének Vérségi szeretettel s egyedül két Nemes Hazánk, s édes Nem-

zetünk köz Jovát tárgylt vett bizodalmas kérésünkkel jelenteni, hogy a Tekintetes Nemes Vármegye is maga részéről az ezen szerentsés egygyesülésre vezérő lépéseket két Nemes Hazánk s édes Magyar Nemzetünk hív szeretetétől élesztetvén, előre meg tenni ne terheltecsék. Hogy Erdély a' Vajdák ideje alatt Nemes Magyar Országához tartozott, bizonyos az Decrétumunk 3dik Részenek 3dik Titulussából, hogy az idők viszontagsági által szakasztatott el a' Magyar Koronától, meg esmérte azt első Léopoldus Felséges Királynk minthogy kívánni látatott a' két Hazának újabb egygyesülését az Erdélyi Gubernátornak 1693dik Esztendőben Szent György Havának 29dik Napján adott Instructiojában. (...)

VI. Alsó-Fehér vármegye levele Pest vármegyéhez a Duna, Tisza és Maros melléki magyarok egységéről és az unióról

Nagynyed, 1790. Böjtmás hava 25. napján

(...) Az történetek irigysége a leg veszedelmesebb tsapását ejtette akkor Országunkon, mikor az azon egy Magyar Koronához tartozó Magyar és Erdély Országok egymástól el szakadtanak; ezen szerentsétlen meg szakadásban vettetett meg nyoszollyája mind azoknak a történeteknek, mellyek rajtunk estenek; Alkalmatosság adatott Nemzetünk és Szabadságunk ellenségeinek hogy a Két felé Szakadott részekben a vetélkedésnek, és az ellenkezésnek magvát hintsék, és hogy az edgyik Nemzetség fegyvert adgyon a más ellen mellyel mind kettőnek szabadságát el messék. Ha vissza nyert Törvényeink erejének, és Szabadságainknak állandóságot akarunk szerezni, tsalhatatlanul szükségesnek találta Nemes Vármegyénk Gyűlése, hogy a Két Orzágnak azon egy Szent Korona alatt egyesülésre kell jőni. Ugyan azon egy Nemzeti Testnek Tagjai vagyunk, és tudjuk a Költeményes találmányokból, hogy midőn a tagok meg különöztenek volna, az egész Test el landadni, és el esni kezdett. Azon egy Törvényeken gyökerezett meg mind a Két Haza, és azon egy régi Királyok alatt Szerkesztettenek egybe Vármegyéink, sőt tudjuk, hogy a Felséges Austriai Házból eredeteket vevő Fejedelmeink Erdélyben nem úgy mint Austriai

Gálffy-Bódi Tamás: Gyökerek

Ertz Hertzegek, vagy Cseh Országi Királyok, hanem mint Magyar Királyok Országoltanak.

Mennyünk vissza Tekintetes Nemes Vármegye régi ditső eleink nyomdokán az egyesülésre, ne légyen semmi külömbbség a Duna, Tisza és Maros mellyéki Magyar Között. Ne szenvedjük tovább, hogy ezen elszakasztásunk mián omladozó Szabadságunk falain olly Bástyák épülylyenek, mellyekből Törvényeink lövöldöztessenek.

Tudjuk régi Köz Törvényeinkből, nevezetesen a Verbótzai Hármass Törvény Könyvének 3dik Szakaszának 2dik Részéből, hogy Erdélynek némelly Közönséges Országunk Gyűlésén tett végezeiseik, és Törvényeik a Magyar Országiaktól külömböznek, de hogy ezek magok tökéletes erejekben meg maradhatnak, és az azon egy Korona alatt való Szoros edgyeséget nem akadályoztattyák, azon Törvénynek meg fontolt értelméből és az el Szakadás előtt való időknék esméretéből ki teczik. (...)

**VII. Pest vármegye válaszelevele arról, hogy eltőkelt akarattuk Erdély és Magyarország egyesítése
Pest, 1790. Pünkösöd hava (május) 1. napján**

Hogy a' két Nemes Magyar Hazának, úgy mint Nemes Magyar és Erdély Országoknak ugyan azon egy Magyar Korona alatt lehető öszve köttetését, és egyben foglaltatását, Hazánk Törvényének erejére, és Nemzetünk Nemesi Szabattságának állandóul való Bírására nézve szükségesnek találta Legyen Nagyságtok Kigyelmetek, és hogy azon Nemes Két Ország, következő képpen a' Duna, Tisza, Maros mellyéki Magyarok között való egyességet a' bé következőzendő Ország Gyűlésén, általunk szintén úgy mint a' Primás Botyáni Joséf Ő Herczegségének és az Ország Bírása Gróf Zichy Károly Ur Ő Excellentiájának közben járása által ki munkálkodtattni, s tökéletes Lábba állíttatni kíványják. (...)

Ezen szíveinket élesztő akarattyok szándékjok benünk annyival is nagyobb helyt talál, mivel hogy mi az Erdélyi Nemes indulatú régi Magyaroknak, hajdani Eleinkel egyben vetett válakkal, ugyan akkori híres Feje-

delmeik úgymint Kismarjai Botskay Istvánnak, és Néhai Rákóczy Györgynek s' másoknak serény vezérleése és bölts igazgatása által tsak a' Bécsbe és Lintzbe az Felséges Austriai Házzal kötött békességes szövetségnek Tanú bizonytsága szerint is Országunk javára s' boldogítására el követett viselt dolgaikról, hálaadó szívvel ottan ottan sött mindenkoron meg emlékezünk. (...)

Mivelhogy mi azon Nemes Orzágnak ezen Nemes Magyar Hazában való be foglalását, és mind kettőnek öszve kaptolsztatását részünkről tökéletesen óhajtyúk, és annak végben vitelére nézve az ország Gyűllésére küldendő követtyeinknek különösen meg hadgyúk, hogy ezt Hazánk s' Országunk Fő Nemes Rendgyeinek ajánlani, és ezzelis Törvényünk és szabadságunk erőssittetését munkálódni, mindjájunknak pedig köz javát elő mozdítani, szoros kötelességeknek lenni tartásuk, hogy ekképpen azon fent nevezett Fő jó a mellyet régen el kellett volna érnünk mind két Nemes Magyar Hazának a' szeretetnek kötele által egybe szerkeztetésébe fel találtsassék, és (...) ezen két Nemes, de valóban már sok viszontagságokat szenvedett Magyar Haza egy erős Fundamentomon fundáltassék és Firól fira köz Hazánkfiától birattassék. (...)

VIII. Bihar vármegye levele Felső-Fehér vármegyéhez, hogy együttesen lépjenek föl a budai országgyűlésen az unió megvalósításáért

Felolvastatott: Mártonfalva, 1790. Szt. György (április) hava 29. napján

(...) meg is vagyunk arról győződve, hogy Országunk soha addig óhajtott Boldogságára nem is mehet, míg annak minden részei ugyan azon Végre egy Szível, Lélekkel nem dolgoznak. Mert hogy is lehetne a Testet épnek mondani, ha valamelyik Tagjától meg fosztatnák? vagy ha az egész Testnek minden Tagjai egy aránt nem munkálódnának az egész Alkotvány fel tartására. Mint hogy pedig Nagyságtok Kegyelmetek a több Erdélyi Nemes Vármegyékkel edgyütt magyar Hazánkhoz tartoznak, és az Erdélyi Fejedelemség Országunknak egy Nemes része; Czélunknak el érésére szükségesnek itéltük Nagyságtokat, Kegyelmeteket is a velünk való edgyet értésre atyafiságos bizodalommal hivni, a mellyet is annyival inkább nem halaszthatunk, hogy némely Nemes Erdélyi Vármegyék tudositásából értettük, hogy Nagyságtok, Kegyelmeteknél különös Ország Gyűlése vagyon hirdetve, és abból azt láttyuk, hogy Országunk ezen részét most is el igyekeznek töllünk szakasztani. Több ízben is de nevezetesen 1741dik esztendőben Országunk Gyűlésén hozott 18dik Törvény azt kívánja hogy a Magyar Országi Király Erdély Országát úgy igazgassa mint egy a Magyar Koronához tartozó Tartományát, nem láttatik azért előttünk a Dolog rendes folyamottjának lenni, ha a Tag (: amillyennek kell Erdély Országát venni :) a Test, az az Magyar Ország előtt, és ennek edgyet értése és munkálódása nélkül végezne; (...) A már talám Terminusban is ment Ország Gyűllését halasszák továbbra és inkább a két haza között való edgyesség állandóbb volta és megerősittetése végett magok Követtyeit, hozzánk Budára Ország Gyűllésére elegendendő Instructioval küldeni méltóztassanak. (...)

IX. Felső-Fehér vármegye válasza Bihar vármegyének az unióról

Felső-Fehér vm. jegyzőkönyve. Mártonfalva, 1790. Szt. György hava 29. napján

Gál Éva Emese: A Bálványosvár romjai

(...) Nem esmernők vagy meg tagadnok magunkat mikor azt állítanak, hogy a Magyar Koronához nem tartozunk, és Nemes Magyar Országgal egy Testnek Tagjai nem vagyunk.

Tudgyuk, hogy eleitől fogva, Erdelly Magyar Országgal egy Királytól egy Törvénnyel, s egy Szabadsággal igazgattatott; tudgyuk hogy soha attól olly végeképpen és tellyességgel el nem szakasztattatott, hogy bizonyos szövetségek által edgy mással való edgyességét ne esmérte volna, és fenn ne tartotta volna. Ezek között 1615ben Nagy Szombatban II. Mattyás Király és Bethlen Gábor Erdélyi Fejedelem, ollyan kötésre léptenek egy-mással, hogy ha előbb nem lehetne, akkor midőn Magyar Ország, Eger és Buda Várát a Töröktől vissza veheti, Erdelly Magyar Országához térjen vissza. (...) Leopold Császár is 1691-ikben költ Diplomája, és 1693-ba az Erdellyi Gubernatornak adott Instructioja szerint mint Magyar Orzági Királyly ugy vette Erdélyt maga

kormányozása alá. Ez okból nem is kívánt Erdély a Felséges Austriai Házból következett Magyar Királyoktól, hogy ezen Haza részére különösön Hitet tégyen le, hanem magát a Magyar Orzági Királyságra lett koronáztatásában, és Esküvésében mindenkor be foglalva lenni tartotta, és a Felséges Austriai Háznak mind két Ágra botsátott örökös Uralkodásáról költ Pragmatica Sanctiot is a Magyar Orzági 1723. Esztendő béli Végzése szerint vette bé; de ennek alkalmatosságával maga Néhai Ditső emlékezetű Fejedelmünk Maria Teresia is az 1741. béli Magyar Orzági Végzéseknek 18dik Czikkelyében ezt világosan bé íratta, hogy Erdélyt mind maga, mind Maradékai nem különben, hanem mint Magyar Koronához tartozót, és mint Magyar Királylyok ugy fogják igazgatni, ugy annyira, hogy már ma Erdélynek is más Fejedelme nem lehet, hanem az aki a Magyar Királyságra Törvényesen meg koronáztatik. (...)

X. Hunyad vármegye válasza Bihar vármegyének az unió érdekében, a budai országgyűlésen végzendő együttes munkáról

Hunyad vármegye jegyzőkönyve. Déva, 1790. Szt. György hava 24. napján

Nemes Bihar Vármegye Rendeinek atyafiságos jelentések fel olvastatik (...) azon kérvén ezen Nemes Vármegye Rendeit, hogy a Sz. Iván Havának 6-dik Napján tartandó Ország Gyűlésére, arra nézve, hogy mind a két országnak Boldogsága és szorosan egyben való Kapsoltatása megnyerettessék, ezen Vármegye részéről a Budán tartandó Ország Gyűlésére magunk Követtjeit elegendendő Instructioval felküldeni elne mulassuk, melyre Végeztetik – Hogy a Nemes Magyar Orzági hozzánk buzgo atyafiságot mutatott atyánkfiak kéretessenek, hogy a jövő Diaetán rollunk elne felejtkezzenek, a két Országnak egyben kapsoltatását hathatósan munkálódní igyekezzenek, és az Ország Gyűlésére a ki menendő Atyánkfiak tellyes igyekezettel kéréseinknek meg nyerésére elősegélleni méltóztassanak.

Közreadja:

KULCSÁR ÁRPÁD

A közölt forrásszövegek lelőhelyei:

I.: Országos Levéltár, Gubernium Transylvanicum Levéltára. F 142. Gyűlési jegyzőkönyvek. (a továbbiakban O. L. F 142) 7. kötet 120. folio. II.: O. L. F 142. 7. kötet 60. folio. III.: O. L. F 142. 21. kötet 27. folio. IV.: O. L. F 142. 21. kötet 28. folio. V.: Pest Megyei Levéltár, Pest-Pilis-Solt vármegye nemesi közgyűlésének iratai. IV. 3.c/8-2324-2325. 8. folio. VI.: Ugyanott 2-3. folio. VII.: Ugyanott 1. és 14. folio. VIII.: O. L. F 142. 7. kötet 151-152. folio. IX.: O. L. F 142. 7. kötet 152-153. folio. X.: O. L. F 142. 31. kötet 40. folio.

A dák-római folytonosság megválaszolatlan kérdései

1. Volt-e 1920-ban olyan történelmi, régészeti vagy egyéb felfedezés, amelynek folyományaként az enciklopédiák nagy része kényszerítve érezte magát, hogy Erdély történetét a dáko-román elmélet szellemében írja meg, amely elmélet állítása szerint az oláhok/románok a dákok uralmától fogva állandó lakosai voltak a ma Erdélyként ismert földnek?

2. Feltételezve, hogy az oláhok/románok állandó lakosai voltak azon földnek, amelyet ma Erdélynek hívnak, s ahonnan a római telepeseket és légiókat Kr. u. 270 körül kivonták, és tekintve, hogy a rómaiakat ott követő népek: a gótok, hunok, gepidák, avarok, bolgárok elsöprődtek a népvándorlás sodrában, miközben, a dáko-román elmélet védői szerint, az oláhok/románok "dáko-román" elei ugyanott barlangokban élve megmaradtak, jó lenne tudni, vajon pontosan mely barlangokban éltek túl észrevétlenül azon háborúkkal teli évszázadokat? És hol vannak az idevágó régészeti bizonyítékok: hálófülkék, egész vagy töredékes főzőedények és egyéb háztartási eszközök, amelyek tanúsítják a "dáko-román" tömegeknek ilyen barlangokban volt állandó életét?

3. Minthogy a dáko-román elmélet védői azt állítják, hogy az oláhok/románok a 4. vagy 5. században lettek keresztények a ma Erdélyként ismert földön, az ember tudni szeretne a románok "dáko-román" őseinek olyan lehető alkotásairól, amelyek jól rejtett barlangokban megmaradhattak volna; ezek lehetnének:

a) vallásos alkotások, amelyek

Kr. u. ca. 270 és az oláhok/románok "dáko-román" őseinek megkeresztelkedése közötti időszakban keletkeztek,

b) vallásos alkotások ugyanezen nép megkeresztelkedése és az oláhok/románoknak a Magyar Királyság okmányaiban a 13. sz. elején először történt említése között.

Különösen szeretnénk tudni, van-e bizonyíték illő mennyiségű feliratok alakjában az első időszakból akár dák, akár latin nyelven, és latin vagy újlatin nyelven a másodikból barlangtemplomok falain, sírköveken vagy egyéb kultikus tárgyakon? Ui. a római civilizáció ilyen tanújelei nem hiányoznak számos más területen, amelyek valaha a rómaiak birtokai voltak.

4. Miként lehet megmagyarázni azt, hogy sem Rómában, sem Bizáncban nincsenek feljegyzések, vagy ilyenekre hivatkozások:

a) annak a "dáko-román" népnek kereszténnyé válásáról, amelyről a dáko-román elmélet azt állítja, hogy Provincia Dacia Kr. u. 270 körül történt kiűrtése után helyben maradt,

b) azon nép körében évszázadok során tett püspöki látogatásokról,

c) latin nyelvű nép felfedezéséről a valamikori Provincia Dacia földjén?

A józan ész mondja, ha ilyen lakosságú területet lehetett volna a keresztény térítés új központjává tenni, akkor ott legalább egy püspökséget, számos egyházközséget és kolostort kellett volna létesíteni.

5. Amióta a történelem említi a románok őseit, mindig a szláv szertartású Keleti Egyház híveiként tartották őket számon, és 1698-ban is csak az Erdélyben élő oláhok/románok egy része egyesült Rómával. A ma Erdélyként ismert terület 895-ben a magyarok új országának része lett, és 1003-ban vagy 1004-ben Szent István magyar király a kérdéses területet – az ómagyarban Erdőelve, majd rövidülve Erdel és Erdély "erdőn túli terület" nevet viselt, mivel az Alföldről nézve erdős hegyek

vonalán túl feküdt – mint királysága szerves részét Róma egyházszerkezeti keretében kezdte berendezni; ha nem az ő uralkodása idején, akkor legkésőbb az 1054-ben történt egyházszakadás után a szláv rítusú Keleti Egyház híveit a Magyar Királyságban eretneknek tekintették, s mint ilyeneket, nem tűrték meg, ill. nem engedték letelepedni. Mert ez így volt, tudni kívánjuk: miként nem kerültek az oláhok/románok állítólagos "dáko-román" ősei összeütközésbe I. Endrével (1046–60) és utódaival, ha a Magyar Királyságban éltek? Ha pedig azt állítanák, hogy a Magyar Királyság alattvalóiként tértek át a szláv rítusú Keleti Egyház híveivé, akkor kérdéseink ezek:

a) mikor tértek át?

b) miért tértek át?

c) kinek az engedélyével tértek át?

6. Mi a magyarázat arra, hogy a románok "dáko-román" őseinek nyelvében a kérdéses területnek a dákoktól származó neve (ha egyáltalán adtak neki), vagy a rómaiaktól való, amely Provincia Dacia volt, nem maradt meg? Miért volt szükséges az oláhok/románok őseinek az ómagyar Erdel nevet kölcsönözniök, amelyet némi hangtorzítással a románok mindmáig Ardeal-ként ejtenek?

7. Ha Britannia földjén kb. 400 évi római uralom után a latin nyelv használata nem folytatódott, miként maradhatott volna meg a sorsára hagyott Provincia Dacia-ban csupán 165 évi római uralom után? Egyéb-

ként is a telepések és katonák nem Itáliából kerültek oda, így nyelvük legtöbb esetben nem latin volt.

8. A 19. sz.-ban élt Alexandru de Cihac, román nyelvész elemzése (Dictionnaire étymologique de la langue roumaine) szerint a román nyelv szókincse akkor a következő összetételű volt: 45,7% szláv, 31,5% latin, 8,4% török, 7% görög, 6% magyar, 0,6% albán eredetű (és valamelyes ismeretlen, de dák eredetű egy sem). Mármint a nyelvtudomány ezt tanítja: ha valamely nép nyelvet cserél, szubsztrátumként (rejtező réteggént) jelentős számban tart meg szavakat, és valamelyest nyelvtani szerkezeteket is a feladott nyelvből. Hol vannak ilyen szubsztrátum-maradékok a dákból a román nyelvben?

9. A történelem és a régészet világosan bizonyítja, hogy a telepéseknek és katonáknak Provincia Daciából kivonása és a Dunától délre, kb. a mai Bulgária területére telepítése után a kultúra szempontjából nem elmaradt, germán nyelvű gótok és gepidák éltek ott évszázadokon át. Minthogy de Cihac bizonyossága szerint az oláhok/románok egyáltalán nem berzenkedtek attól, hogy különböző szomszédai nyelveiből kölcsönözzenek, a következő kérdés vetődik fel: miért nem kölcsönöztek akár csak egyetlen szót is azoktól a kultúrában nem elmaradt gótoktól és gepidáktól, akiknek kikerülhetetlen szomszédaiként kellett élniük a korábbi Provincia Dacia földjén – a dáko-román elmélet szerint?

10. Minthogy a tárgyilagos törté-

nelem nem mondja, hogy az albánok elei a ma Erdélyként ismert földről vándoroltak a hagyományos Albánia területére, miként magyaráztatik meg az a tény, hogy számos, feltűnően közös vonás létezik az albán és a román nyelvben? Talán azt kell gondolnunk, hogy az oláhok/románok eleinek Erdély felé vándorlása éppen Albánia szomszédságából indult el? Ismeretes, hogy már a 10. sz.-ban nagy terjedelmű oláh szállásterületek léteztek Albánia közelében. Arumun és megleni "románok" ma is élnek ott.

11. Miután I. Baziliosz bizánci császár 1018-ban döntően leverte a bolgárokat és oláh szövetségeseiket, (1020-ban) az ide-oda vándorló oláhok, vagy ahogy a görögök nevezték az oláh ősokeket: Vlachos, az ohridai érsekség egyházi uralma alá helyezte. Ohrida pedig éppen Albánia délkeleti határa közelében van.

Kérdés: miért tartoztak az Erdélyben élő oláhok/románok az ohridai érsekség egyházi fennhatósága alá egészen 1715-ig, amikor szláv rítusú ortodox püspökségek hozzájuk közelebb is léteztek?

12. Miért volt az oláhok/románok liturgiája (egyházi szertartásrendje) a ma Erdélyként ismert földön se latin, se oláh/román nyelvű, hanem szláv még a 19. sz. második felében is, és miért volt oly sok tagja az oláh/román papságnak évszázadokon át szerb és bolgár eredetű?

13. Mi a magyarázat arra, hogy a dákok és rómaiak állítólagos leszármazottai között még a papok sem használták a latin írást, hanem a cirillt még a 19. sz.-ban is? Ha a románok "dáko-román" ősei a túlük elvart latin írást cirillel cserélték fel – amely csere nem történhetett még a 9. sz. közepe előtt –, akkor miért és mikor történt az a felcserélés a Magyar Királyság területén, ahol semmilyen más népcsoport nem használt cirill írást, mielőtt a törökök elől menedéket kérő szerbek és oláhok oda jutottak?

14. A Regestrum Varadiense

(Váradi Regestrum) a nagyváradi püspökségnek istenítéleti perekben egész Kelet-Magyarországra kiterjedő illetékességi területén 1205 és 1238 között lefolyt (istenítéleti) perek hivatalos feljegyzéseit tartalmazza. E feljegyzésekből ca. 600 helységnevet és ca. 2500 személynevet gyűjtöttek ki. Egyik lista sem tartalmaz olyan nevet, amely a román nyelvben gyökerezik, ámbar a legtöbb magyar névvel együtt vallon, német, rutén és izmaelita is említetik, és az oláhok/románok nevei a későbbi századok folyamán nem hiányoznak a Magyar Királyság okmányaiból. Mi ennek a magyarázata?

15. Mi a magyarázata azon ténynek, hogy az oláhok/románok – akik részben a dákoktól származtatják magukat, akik megerősített városokat építettek, részben a rómaiaktól, akik messzeföldön híresek voltak nagyszerű városok építéséről – soha nem létesítettek akár csak egyetlen várost a ma Erdélyként ismert földön? Mi több: a románok nyelvében az oras "város" szó az ómagyar waras kölcsönzése!

16. Erdély településtörténete azt mutatja, hogy azon 511 falunévből, amely a 13. sz. végéig jól megállapítható, csak 3 eredt az oláhok/románok nyelvéből. Talán az oláhok/románok csak a 13. sz.-ban kezdtek Erdélybe vándorolni?

17. Miként lehet az, hogy Erdélyben egyetlen folyó vagy nagyobb patak neve sem származik az oláhok/románok nyelvéből?

DR. KAZÁR LAJOS
(Camberra, Ausztrália)

Aranyosvidék önrendelkezése 1918-ban

A vesztes háború után Magyarország sorsa a győztes antant hatalmak kezébe került, az erdélyi magyarság teljesen magára maradt. E kiszolgáltatott helyzetben a magyarság számára az egyetlen reményt a nemzetek önrendelkezési jogát kinyilvánító wilsoni elvek jelentették. Később kiderült, hogy ezeket a demokratikus elveket csak a győztesekre vonatkozóan alkalmazták. Ezekben a sorsdöntő hetekben Erdély több városában a magyarság kinyilvánította azon óháját, hogy maga határozhassa meg állami hovatartozását, és tömegtüntetéseken juttatta kifejezésre tiltakozását az anyaországtól való elszakítása ellen.

A történeti irodalomban részben ismertek ezek az események: az Erdélyi Székely Nemzeti Tanács marosvásárhelyi székely nemzetgyűlése (november 28-án), a Székely Köztársaság kikiáltása Székelyudvarhelyen stb. Az alábbiakban Torda-Aranyos vármegye magyarságának önrendelkező gyűlését ismertetjük.

Az őszi rózsás forradalom kitörését követő sorsdöntő napok és hetek eseményeiről a Tordán megjelenő *"Aranyosvidék"* című "vármegyei, közigazgatási, társadalmi" újság dokumentumértékű tudósításokban számolt be. A lap 1918. november 4-én közölte a magyar hadügyminiszter felhívását: *"A Nemzeti Tanács megbízásából elrendelem, hogy a rend és a közbiztonság fenntartására minden városban, nagy és kis-községben az arra önként jelentkező hazafias elemekből nemzetőrség szerveztessék. Rendes foglalkozásokat folytathatják, és csakis rövid begyakorlásra, járőr és őrszolgálatra lesznek kötelezve. A nemzetőrség minden tagja rendes polgári jövedelmén (fix fizetésén) kívül napi 30 korona pótdíjban részesül"*.

A rendelkezésnek megfelelően Torda-Aranyos vármegyében is létrejöttek a nemzeti tanácsok és a nemzetőrségek, a helyi autonómiák szervei. Ennek ellenére a vármegye magyarsága mind nagyobb aggodalommal szemlélte az eseményeket. 1918. november 13-án ugyanis az antant és a magyar kormány megbízottai között létrejött megegyezés demarkációs vonalként a Maros folyót állapította meg. Ezáltal Torda-Aranyos vármegye határterületévé változott, ugyanis a Maros mintegy 70 km hosszúságban a megye déli határát alkotta.

A lakosság megnyugtatóására az Aranyosvidék 1918. november 30-án közölte dr. Vincze Sándornak, a Kolozsvári Nemzeti Tanács alelnökének nyilatkozatát, amely szerint *"a demarkációs vonalat a román csapatok nem léphetik át"*.

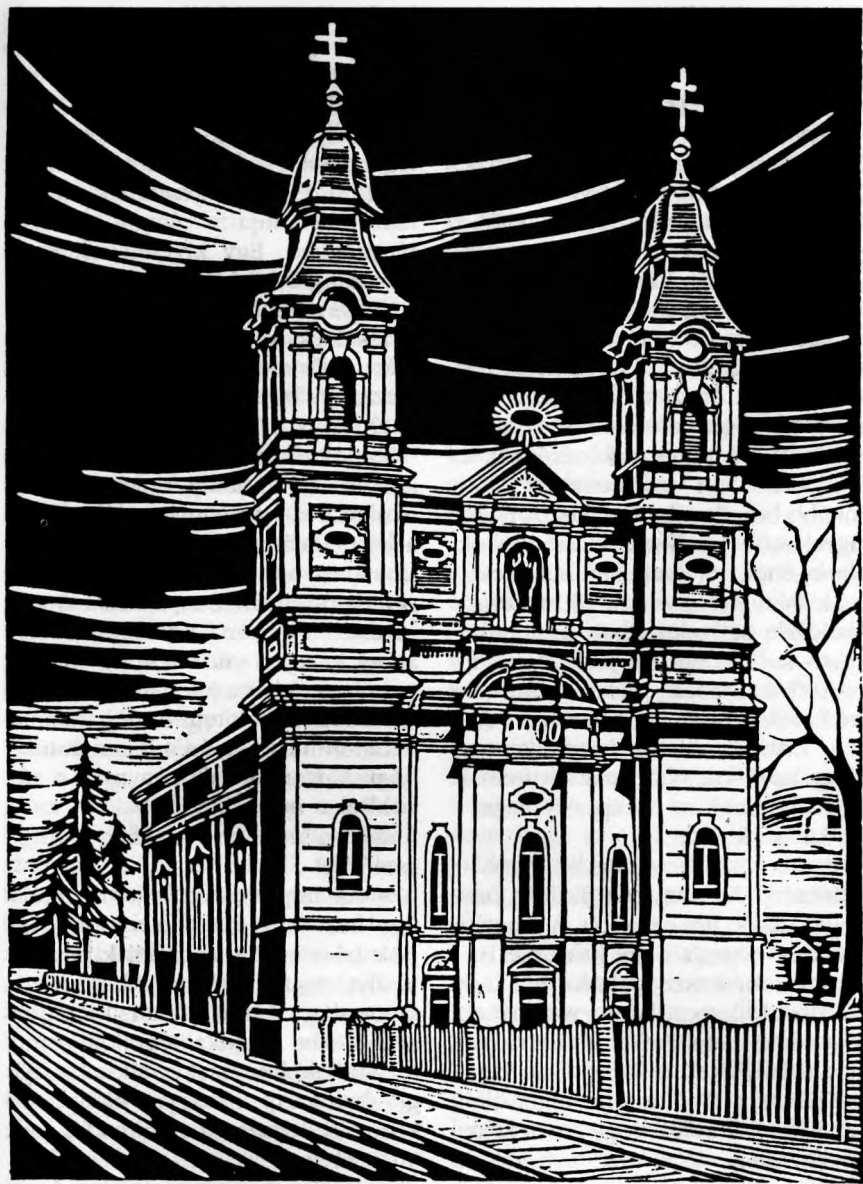
Azonban 1918. decemberének

elején az események gyors fordulatot vettek: a román hadsereg elfoglalta Nyárádot, Mezőmadarast, Nagyenyedet és csapataik elindultak Marosújvár, Aranyosgyéres és Torda irányába.

Ebben a feszült helyzetben Torda-Aranyos vármegye magyarsága 1918. december 8-án Tordán megtartotta önrendelkező nagygyűlését. A Vigadó nagytermében tartott gyűlésen Torda város és Egerbegy, Aranyosgyéres, Mészkeő, Sinfalva, Szentmihályfalva, Torockó, Várfalva községek népes küldöttségei vettek részt. Ám több falu magyar képviselői nem indulhattak el a román nemzeti gárdák erőszakoskodásai miatt.

Az önrendelkezési gyűlés elnöke dr. Páll Vencel volt, aki az egyhangúlag elfogadott határozat lényegét az Aranyosvidék lapja a következőképpen foglalta össze: *"Torda-Aranyos vármegye magyarsága tiltakozik a románság gyulafehérvári határozata ellen, és megalakítja a megye magyarságának védszövetségét. Követeli a wilsoni elvek alapján Erdély magyarságának önrendelkezési jogát, ha pedig a románság impériumát mégis ki akarná terjeszteni reá, akkor a megalakulandó külön Erdélyi Magyar Köztársasághoz csatlakozását már most kimondja"*. A védelmi szövetség elnöke Tompa Árpád főgimnáziumi igazgató lett. A tordai és vidéki választmányba községenként 2-2 tagot választottak.

A győztesek azonban nem vették figyelembe a magyarság önrendel-

Gál Éva Emese: A csíksomlyói kegytemplom

kezését. 1918. december 12-én Berthelot francia tábornok engedélyt adott a román csapatoknak a demarkációs vonal átlépésére. A rendelet ugyan csak a stratégiai pontok megszállásáról beszélt, ám ez a lényegen nem változtatott. December 16-án Tövis térségébe öt katonavonat érkezett, de a Maroson egyelőre nem tudtak átkelni, mert a magyar csapatok fölszedték a vasúti híd síneit. Az antant követeléseinek

azonban engedni kellett. December 17-én a magyar csapatok parancsot kaptak, hogy vonuljanak vissza északra, és a román csapatokat engedjék át a Maroson.

1918. december 18-án került sor a stratégiai fontosságú székelykocsárdi Maros híd átadására. A székely katonákat nehezen lehetett rávenni a visszavonulásra, Fényes László kormánybiztos pedig a román parancsnok előtt kijelentette:

“...a magyar nemzet soba – sem a Maroson túli földről, abonnan Önök most jönnek, sem arról a földről, abová most mennek – lemondani nem fog”. Az átkeléskor Marosújíváron tűzharcra került sor, a felfegyverkezett bányászok összecsaptak a román csapatokkal.

1918. december 21-én az Aranyosvidék utolsó számának “Polgártársak” című írása ekképp fogalmazott: “Fényes László kormánybiztos alapján közlöm a polgársággal, hogy Vyx francia alezredes értesítése szerint a román csapatok hadi szempontból fontos pontokat, köztük Székelykocsárdot és Kolozsvárt, valamint több más erdélyi várost ideiglenesen, míg a francia csapatok érkeznek be, jogosultak megszállni”. A lap ugyanebben a számában közölte az Erdélyi Főkománybizottság felhívását, amelyben a magyarságot az 1918. december 22-ére Kolozsvárra hirdetett önrendelkező nemzetgyűlésen való részvételre szólította fel.

A győztesek a kolozsvári határozatot sem vették figyelembe, 1918 szomorú karácsonyán a román csapatok bevonultak Erdély fővárosába. Az a demarkációs vonal, amelyet a magyar kormány külpolitikája egyik talpkövének tekintett, megszűnt létezni. A magára maradt erdélyi magyarság lelkiállapotát a bevonulás napján megjelenő kolozsvári Keleti Újság vezércikke fejezte ki: *“Fehér zászlókkal állunk előtted ismeretlen végzet”.*

SEBESTYÉN KÁLMÁN

Szent László kultusz Erdélyben

(Beszélgetés László Gyula professzorral)

Nagyvárad méltó pompával emlékezett alapítójára, Szent László királyra. Kilencszáz esztendő történetét idézték fel a tudományos előadások, emléktábla-avatások, egyháztörténeti és képzőművészeti kiállítások, hangversenyek, színházi estek. A leomlott várfalak között helyreállították és újra szentelték a hajdani székesegyházat, amelynek elődje itt, a Várban Szent László és több más nagy magyar király temetkezési helye volt. Tempfli József római katolikus és Tőkés László református püspökök vezetésével, a város egész magyarsága – a legőszintébb ökuménia jegyében – lelki felszabadulása és a további küzdelmekre való felkészülése szellemében emlékezett ismét a nyolcszáz esztendővel ezelőtti szentté avatott lovagkirályra, aki legendák tanúsága szerint, mindig szorongatott népe oltalmazására szentelt. Az egybetes ünnepséget lezáró körmenetet, a váradi bazilika kertjében, Paskai László bíboros érsek, esztergomi prímás vezette.

A Szent László-falképekről László Gyula régész professzor gyűjtötte össze módszeresen a tudnivalókat. Munkája egy évtizede várja kiadóját... László Gyula Erdély szülötte, egy évtizeden át a kolozsvári Ferenc József, majd Bolyai Tudományegyetem tanára, honfoglaláskori sírok feltárója. Budapesti otthonában Várad királyát idézzük.

– Más városok emlékezete nem őrzi ennyire elevenen hajdani alapítóját, mint Várad. Mi magyarázza ezt a konok hűséget?

– Szent László nemcsak alapította Váradot, de ő is tette naggyá, századokon át. Köln városát a háromkirályok ereklyéje teremtette meg. Nagyváradon ugyanez volt a szerepe László király sírjának és hermájának. Zarándokok serege jött Váradra. Aztán itt volt a káptalan, amely előtt a pereskedőknek esküt kellett tenniük. A megőrződött Várad Regesztrum peres ügyek végtelen sorát őrzi. Szent László sírjánál, a király hermájára kellett megesküdniük, hogy igazat mondanak. A szent László fejéretett eskü a legnehezebb és legsúlyosabb eskü volt a magyar középkorban. Nagyon sokan visszaretentek tőle, inkább bevallották bűneiket. A peres ügyekben érkezőknek, a zarándokok tömegének szállást kellett biztosítani, a szálláshelyek vonzották a kereskedőket, üzletek nyíltak, a nagy király – halála után – így alapította újra kedves városát, minden történelmi katasztrófa, dúlás, pusztulás után.

– Erdély szülöttei büszkék arra, hogy az ő földjükön maradt fenn a legtöbb templomi falkép, népi legenda László királyról.

– Ott őrződött meg a legtöbb, valóban. De nemcsak Erdély őrzi Szent László emlékezetét. A magyar vallásos néprajz nagy kutatója, Bálint Sándor összegyűjtötte a Szent Lászlóval kapcsolatos mondákat, legendákat, emlékeket, számba vette a falképeket, műtárgyakat. Ez a gyűjtés nagyjából a teljességet öleli fel. Kiderül belőle, hogy Szent László tisztelete általában a korabeli Magyarország gyepű-vonalán volt a legelevenebb, a Székelyföldtől a nyugati végéig.

– Professzor úr, csak a középkori falfestményekkel foglalkozott?

– Ezek a kutatásaim meglepő eredményre vezettek. Szent László hatalmas személyisége úgy kapcsolta magához az összes korábbi legendás, mitológiai emlékeket, miként ez a néprajzban általában ismeretes: egy-egy nagy, kiemelkedő történelmi egyéniség mágnesként vonzza magához az elődök történetét. A temp-

lomi szószékről hallott prédikációk alapján egy sereg monda és legenda csapódott Szent László személyéhez. Ezeket Horváth Cirill gyűjtötte össze, és adta közre, 1928-ban, Szent László legendáink eredetéről címmel. Majdnem mindegyik legendának megtalálható a párja a nyugati kereszténységben. Egy kivételével. Ez a cserhalmi ütközet legendája.

Engem elsősorban ezek a falképek érdekelnek, a legenda képi változatai. Már a századfordulón észrevette Nagy Géza, aki Szentgyörgyön is volt igazgató, hogy a Szent László legendák falképeinek utolsó jelenete, ahol a későbbi szent király fegyvereit a fára akasztva egy leányka ölébe hajtja a fejét, a leányka pedig motoz a hajában, ez a jelenet látható a szentpétervári Emítázásban, a szkíta aranykincsek egyikén. Ott látható két arany lemez, csatt-félék, egymással szemben, tehát a jelenetet és annak tükröképét örökítették meg. Ezen a nyomon haladva, én a legenda többi párhuzamait találtam meg a távol-keleti mondákban.

– Ez a legenda Váradhoz is kapcsolódik?

– Az úgynevezett teljes legenda úgy kezdődik, hogy a váradi püspök búcsúztatja a várból kilovagló királyt. Fanfárok, kürtösök kísérik a kivonulást. László fehér lovon, a sereg élén. Majd a legenda során megtudjuk, hogy mikor a kun sereggel összecsap a magyar király, akkor az ellenség közül kiválik egy kun vitéz, lova hátán az elrabolt magyar leány. Egyes feljegyzések szerint ez a váradi püspök leánya volt. Vagyis a legenda abból a korból származik, mikor a katolikus püspököknek még törvényes leánya lehetett. Tehát László király szentté avatásának korát idézi meg.

A legendát legrészletesebben a Képes Krónika őrizte meg. László lándzsája nem tudja elérni a kun vitézt, mindig van egy arasznnyi távolság közöttük, de a kun harcos sem képes nyílzáporával megsebezni a magyar vezért. Ugyan létezik egy

olyan változat is, hogy a király lándzsája átfúrja a kun mellkasát, de ebben is, mikor később közelharcra elegyednek, sebeztenül küzdenek egymással. Ugyanis a legendabeli hősök, a magyar is, a kun is sebezhetetlen, minek használnának fegyvert? Csak a kun horgasina sebezhető. Tehát amikor kezdődik a párviadal, a király sem tört, sem egyéb harci szerszámot nem használ, hanem egymást az övüknél fogva próbálják legyőzni. Ez nem sikerül mindaddig, amíg a magyar leány – aki előbb, László biztatására, lerántotta a kunt a lováról – karddal vagy bárdal el nem vágja a kun vitéz horgasínát. Ez abban a pillanatban megsemmisül.

– Említette professzor úr, hogy a legenda távol-keleti változatait is megtalálta.

– Különösen izgalmas egy orosz őskronikában megőrződött változat, amelyikben a kun vitéz nem akárcsi, hanem maga Batu kán, a világ ura. Az már lényegtelen, hogy egyazon időben élt-e László és Batu kán, a legendák fejlődése során az időrend összekavarodik. Egy másik fontos mozzanatot a vatikáni legendárium őrzött meg. Eszerint a megmentett magyar leány nem a váradi püspök leánya, nem is egy névtelen szépség, hanem maga Szűz Mária. Mindezekből látszik, hogy itt kozmikus hatalmak küzdenek egymással, és valóban így is van. E küzdelemnek az emléke részben megmaradt a magyar folklórban, a Molnár Anna balladájában, meg a táltos legendáinkban. A fehér táltos megszáll egy falusi embernél, tejet kér tőle, és elmondja, hogy másnap meg kell küzdenie a fekete táltossal. Mind a ketten bika képében fognak harcolni. Ha azt látják majd, hogy neki, a fehér táltosnak rosszul megy a sora, fogjanak kaszát, kapát, ami a kezükbe kerül, és üssék a fekete táltos horgasínát. Pontosan azt a helyet, ahol a kun vitéz is sebezhető volt.

Külsőségek is jelzik, hogy kozmikus hatalmak küzdenek egymással. Szent Lászlón minden fehér színű, a lova fehér, legfennebb szürke petytyes, a páncélja féhéren csillog, az arcszíne kedves, világos, majdnem tejszínű, a haja szőke, a koronája kövektől ragyog. A kunon minden fekete vagy sötét, a ruha színe, a lova, a kaftánja, az arca sötét, a haja sötét, a sapkája is sötét. Nyilván a világosság és a sötétség harcának ősi, Eurázsiaiban elterjedt mitológiája őrződött meg itt, és hozzácsapódott Szent László személyéhez.

– Milyen szerepük volt a legendáknak, falképeknek a korabeli magyarság mindennapi életében?

– Igen fontos volt ez a szerep, szinte nélkülözhetetlen a vallásos életben, a nép erkölcsi pallérozásában. A falképek a "szegények bibliája" volt, azok, akik nem ismerték a betűvetést. A képek bemutatták nekik, hogy mi történt a szentekkel, hősökkel, meg hogy mi lesz a bűnösök sorsa, miként nyeli el őket a pokol, hatalmas, kitátott szájával. Megelevenedett előttük a Szentírás, Krisztus, az erény és a bűn küzdelme. Tehát a középkori falképeket a prédikációk "illusztrációjaképpen" kell szemlélnünk. A László-legenda különösen a keleti végeken, a határvédő székelyek körében volt mindenkor időszerű, hiszen a sűrűn betörő tatár hordák leggazdagabb zsákmánya mindig is a szép magyar leányok, asszonyok voltak. Tehát a falképek nyomán, a legendához a pap hozzáfűzhetette: ne hagyjátok elveszni, mentsétek meg leányaitokat, asszonyaitokat. A szent király alakjának felidézése bátorítás volt a honvédő küzdelemre.

– Ha ennyire nyilvánvalóan magyar legendával, magyar történelmi emlékezettel van dolgunk, miért kísérlük meg újra meg újra elvitatni tőlünk? Tanúja voltam, amikor Székelyderzsre bukaresti filmesek érkeztek, és a templomi freskót fényképezték. Egész Havasalföldön és Moldvában nem találtak ilyen "igazi bizánci" hangulatú freskót. Nem tudom, hogy az elkészült filmben szó esik-e arról, hogy ez egy magyar szent, sőt, egy magyar király legendája.

– A honfoglaló magyar nép élete című munkámban és másutt is megírtam, Vargyas Lajos pedig a folklórból mutatta ki, hogy a Szent László legendának belső-ázsiai, főként mongol párhuzamai találhatók. Ennek ellenére a Tátralomnicon előkerült gyönyörű, majdnem teljesen ép falképeken egy cseh kutatónő, kiváló tudós különben, bizánci stílust fedezett fel, ami igaz, de az már nem igaz, hogy a történet egy bizánci rablóvezér, Diogénész Akritász alakjához kapcsolható. Megírtam, hogy a falképek készítői között voltak bizánci iskolázottságúak, ilyenek a tátralomnici és székelyderzsi meg más freskók festői, de ugyanúgy voltak nyugati művészeti ízlést követők, például a Muravidéken. Ha a legenda bizánci eredetű lenne, akkor miért nincs egyetlen párjuk sem a bizánci

templomokban? Mert ott nyomuk sincs. A nemzeti elfogultságot tisztelni kell, de nem ebben a formájában! Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a legenda elemei megtalálhatók a magyar folklórban, a rokon keleti népköltészetekben. Nem is értem, miért kellene ezt tőlünk elvenni, hiszen ez az egyetlen a középkori keresztény művészetünkben, amely tényleg csak a korabeli Magyarországon található meg.

– Erdélyi tapasztalatom az is, különösen a Székelyföldön érezni, hogy Szent László alakja még első királyunkénál, Szent Istvánénál is elevenebb a nép tudatában.

– Ez nemcsak a Székelyföldön és Erdélyben van így, hanem a magyarságban mindenütt. Szent Lászlót méltán becsüli a történelemtudomány, kiváló hadvezér volt, a keresztény erényeket valóban belső hitből gyakorló király. Ő maga igen tisztelte Szent Istvánt, hiszen elődjét. – akinek különben nem volt közvetlen leszármazottja – ő avatatta szentté. Teljes tisztelet Szent István emléke iránt, de úgy érzem, hogy ő kissé "politikai szent" volt. Hatalmas művét ez nyilván nem homályosítja el. Szent László a nép szentje, az egész magyar népé. Bálint Sándor említett gyűjtése alapján kimutatható, hogy az egész magyarlakta Kárpát-medencében a legtöbb templomot László királynak szenteltek. Még az Alföldön is. A nép és a történelmi emlékezet pontosan kijelölte László király helyét a magyar örökkévalóságban.

(Kérdezett: Beke György)

Az 1916-os betörés után

Hetvenhat éve, 1916 kora
őszén Románia
megkísérelte, hogy Erdélyt
meghódítsa, próbálkozása
azonban csúfos kudarccal
járt. Igaz, hogy a Regát
csapatai néhány hétre
megszállták Erdély
délkeleti részét, de
október közepére kiverték
őket onnan.
Mit jelentett ez a rövid
ideig tartó megszállás
Erdély népe számára?
A románok betörése
nyomán emberek
százezrei kényszerültek
menekülésre. Összesen
mintegy 800 ezer erdélyi
vált földönfutóvá az
ellenséges támadás
nyomán. Hónapokig éltek
távol szülőföldjüktől,
és a menekülés sok
emberi tragédiával járt.

Az ellenség kiverése után lassan
megindult a hazatérés. Romok, ut-
cán heverő holttestek, kifosztott
üzletek és házak várták sok helyen a
visszaérkezőket. Nem csoda, hogy
Boldogasszonyfalva község határán
kicsérélték a névtáblát: "Boldogta-
lanfalva"...

A visszafoglalt területeken a
magyarok és a szászok nagy örömmel
fogadták a felszabadítókat. És
milyen magatartást tanúsított az erdélyi
román lakosság 1916 őszén?

Az itteni románok egy része az
ellenség oldalára állt. Érthető, hogy
ezért felelősségre vonták őket. Szá-
mos esetben megtorlásra került sor a
megszállókka együttműködők el-
len.

A bukaresti várakozásoktól eltérően
azonban az erdélyi románok
jelentős része nem fordult szembe a
magyar állammal. Sokan ugyanis
tisztában voltak azzal, hogy a Regát-
ban jóval elmaradottabb állapotok
uralkodnak, mint Magyarországon.
Bukarest uralmát tehát nem kíván-
ták.

A regáti betörés után a magyar-
országi románok egy része is elítélte
a hazánk elleni támadást. "Aki aj-
kán ravasz szavakkal, lelkében rab-
lási szándékkal lépi át határait-
kat... az nem testvérünk, hanem
legpogányabb ellenségünk" – hir-
dette az erdélyi görögkeleti egyház
püspökeinek pásztorlevele. A ro-
mán ajkú szociáldemokraták a ma-
gyar munkásokhoz hasonlóan ítélték
el Bukarest hódító törekvéseit.
Vajda-Voevoda Sándor parlamenti
képviselő "betolakodóknak" mi-
nősítette a Regát hadait. A Kárpáto-
kon túlról jövő hívatlan vendégek
elől sok román ajkú (főként értel-
miségi) lakos is elmenekült.

1917 márciusában a magyaror-
szági román politikusok egy része
(Mangra Vazul érsek vezetésével)
összejövetelt tartott a budapesti
Vadászkürt szállodában. Bizalmas
jelentés szerint a jelenlévők mély-
ségeen elítélték a Regát támadását.
"Ez a román háború reánk nézve

Imre Lajos: Kolozsvár,
Farkas utca, templombelső

olyan volt, mint egy vízözön, ami
mindent elpusztít" – állapították meg.
Egyikük megjegyezte a Take Iones-
cu-féle bukaresti vezetőkről:
"megérdemelnék, hogy felakasz-
sák" őket, mert "nekünk, magyar-
országiaknak annyi bajt okoztak".

Az erdélyi románok számára 1916
ősze sok kellemetlenséget okozott.
Legtöbb lapjukat betiltották, s a
hatóságok sok személyt letartóztat-
tak. Ennek során túlkapásokra is sor
került. A magyar ellenzék ezeket
joggal helytelenítette. A hatósági
intézkedéseknek azonban halálos
áldozataik alig voltak.

Hasonlítsuk ezt össze az Erdélybe
betört román hadsereg túlkapásai-
val. A románok megszállt területe-
ken sok ezer békés polgári lakost
öltek meg. Kovászna mellett például
nemcsak az elfogott népfölkelőket
koncolták fel, hanem sok asszonyt
is. Parajdon 25 főt lőttek agyon.
Szárhegyen az egész előljárást
kivégezték, mert egy kályhacsőben
dinamitot találtak. A megszállók
távozásuk során sok magyar lelkész-
t és más értelmiségit hurcoltak ma-
gukkal a Regátba. A szomorú példák
sokaságát idézhetnénk fel.

Megállapíthatjuk tehát: a magyar
hatóságok románellenes intézkedé-
sei jóval kevesebb áldozattal jártak,
mint a Kárpáton túlról jött meg-
szállók túlkapásai.

Az 1916-os román megszállás
végeredményben sok kellemetlen
emléket hagyott maga után Erdély-
ben. A hívatlan vendégek távozásá-
nak a lakosság nagy része joggal
örült.

DR. MERÉNYI LÁSZLÓ

Erdélyi városok

Aki az erdélyi magyarság régebbi etnikai helyzetét és az erdélyi városok történetét ismeri, talán maga is meglepődve veszi tudomásul, hogy a legutóbbi romániai helyhatósági választások alkalmával szinte minden – korábban magyarként ismert – erdélyi városban a román pártok, nemegyszer a fasiszta Vatra Romaneasca pártja szerezte meg a képviselői helyek többségét, sőt Kolozsvárnak a hírhedt Funar személyében egyenesen “vatrás” polgármestere van. Végül is hogyan lettek az erdélyi magyar kultúra valamikori otthonaiból és végváraiból a magyargyűlölő román szélsőjobboldal (vagy szélsőbaloldal, ez egyremegy!) “tűzhelyei”?

Az erdélyi városi kultúra hagyományosan magyar, illetve német (erdélyi szász) jellegű volt. Az egykori dél-kelet-magyarországi területek magyar többségű vidékei – a Székelyföldön, az Alföld peremvidékén, Kalotaszegen, Aranyosszéken, a Zsil völgyében – kívül éppen az erdélyi városok voltak azok, amelyek határozottan és egyértelműen megszabták Erdély és a többi, 1918-ban Románia által elfoglalt területek magyar jellegét. Ezt a városi karaktert a bukeresti nagyromán politika tulajdonképpen nem tudta radikálisan megváltoztatni Trianon után sem, és csak az ötvenes évek közepétől történtek nagyobb szabású erőszakos intézkedések annak érdekében, hogy végérvényes szándékkal átalakítsák a nagyobb erdélyi magyar városok etnikai jellegét.

De lássuk a tényeket. A nagyobb erdélyi városok lakosságának többsége mind az 1910-es utolsó magyar, mind az 1930-as első román népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Ez még akkor is így van, ha abból a helyzetből indulunk ki, amelyet az 1925-ös román közigazgatási reform hozott létre, mikor kilenc korábbi községet, amely természetesen román többséget mutatott, városi rangra emelt, hogy ilyen módon javítsa meg a román városi lakosság számárányát. Az Erdélyben, illetve a kelet-magyarországi területeken ilyen módon található negyvenkilenc városi jellegű település (város, mezőváros) lakói 1910-ben 62,7%-ban magyarok, 18,9%-ban románok, 1930-ban pedig 39%-ban magyarok, 31,1%-ban pedig románok voltak. Magyar jellegű város volt mindenekelőtt Kolozsvár, ahol Erdély politikai és szellemi élete összpontosult, de egyértelmű határozottsággal magyar jellege volt Aradnak, Nagyváradnak, Szatmárnak, Zilahnak, Tordának, Nagyenyednek, Marosvásárhelynek (és a székely városoknak). Ezeken kívül relatív magyar többség élt Brassóban, és igen erős magyarság

élt Temesváron, ahol 1910-ben az első helyen a németek, második helyen a magyarok, 1930-ban pedig első helyen a magyarok, második helyen a németek állottak.

Nagyszebenben, Medgyesen, Segesvárott és Resicabányán mindkét népszámlálás idején német többség uralkodott, s emellett erős németiség lakott a hagyományos szász központokban: Besztercén, Brassóban, Szászsebesen is. Ezekben a városokban azonban már a 19. századtól kezdve igen nagy volt a román beáramlás. Román többség hagyományosan csupán néhány kisebb városban – például Hátszegen, Karánsebesen – volt található. Erősebb román betelepülés csak 1920 után történt olyan városokban, mint Kolozsvár, Arad, Brassó és Nagyvárad. Román relatív többség pedig csak Désen, Déván, Erzsébetvárosban, Fogarason, Gyulafehérvárott, Lugoson, Máramarosszigeten, Nagyban, Petrozsényen, Szamosújvárott, Szászsebesen, Szászvárosban, Vajdahunyadon, Vízaknán és néhány más városban alakult ki. Tehát a hivatalosan negyvenkilenc városi rangú település közül csupán húsz helyen jött létre román többség, és ezek sem voltak a legnagyobb és a legjelentékenyebb városok.

Az erdélyi városok etnikai-nemzetiségi szerkezetét pontosan mutatja a következő táblázat (*Nyigri Imre: A magyar-román per a statisztika megvilágításában c. 1941-es munkájából. A táblázat a hivatalosan városnak elismert negyvenkilenc település közül negyvenhárom adatait tartalmazza.*)

**Az elszakított egész keleti terület városainak népessége nemzetiségek szerint
az 1910. évi magyar és az 1930. évi román népszámlálás alapján**

A város neve	A lakosság összesen		E b b ő l					
			magyar		német		román	
	1910	1930	1910	1930	1910	1930	1910	1930
Abrudbánya	2 938	2 468	1 176	539	34	42	1 697	1 811
Arad	63 166	77 181	46 085	41 161	4 365	4 617	10 279	28 537
Beszterce	13 236	14 128	2 824	1 479	5 835	4 677	4 470	5 671
Brassó	41 056	59 232	17 831	24 977	10 841	13 276	11 786	19 378
Csikszereda	3 701	4 807	3 591	4 007	45	76	44	670
Dés	11 452	15 110	7 991	5 521	445	158	2 911	6 114
Déva	8 654	10 509	5 827	4 298	276	393	2 417	5 471
Dicsőszentmárton	4 417	6 567	3 210	3 878	118	172	957	1 957
Erzsébetváros	4 408	4 067	2 613	1 546	496	500	940	1 646
Felsőbánya	4 422	4 127	4 149	2 581	19	4	230	1 165
Fogarás	6 579	7 841	3 357	2 327	1 003	1 056	2 174	4 303
Gyergyószentmiklós	8 905	10 355	8 549	9 421	115	69	155	455
Gyulafehérvár	11 616	12 282	5 226	2 490	792	618	5 170	8 058
Hátszeg	3 124	3 383	1 438	692	136	167	1 514	2 284
Karánsebes	7 999	8 704	1 413	6262	419	2 316	3 916	5 427
Kézdivásárhely	6 079	5 107	5 970	4 782	37	60	50	237
Kolozs	4 138	4 089	2 271	1 780	3	15	1 808	1 834
Kolozsvár	60 808	100 844	50 704	54 776	1 676	2 702	7 562	34 836
Lugos	19 818	23 593	6 875	6 226	6 151	6 756	6 227	9 722
Marosvásárhely	25 517	38 517	22 790	25 359	606	735	1 717	9 493
Máramarossziget	21 370	27 270	17 542	7 014	1 257	199	2 001	9 195
Medgyes	8 626	15 505	1 715	4 170	3 866	6 100	2 729	4 272
Nagybánya	12 877	13 904	9 992	5 776	175	290	2 677	6 490
Nagyenyed	8 663	9 478	6 497	5 030	163	185	1 940	3 786
Nagykároly	16 078	16 042	15 772	9 912	63	285	216	4 434
Nagyszalonta	15 943	15 297	15 206	13 053	41	74	650	2 006
Nagyszeben	33 489	49 345	7 252	6 782	16 832	22 045	8 824	19 006
Nagyvárad	64 169	82 687	58 421	55 039	1 416	1 118	3 604	20 914
Petrozsény	12 193	15 405	3 261	6 504	921	1 046	4 381	7 029
Resicabánya	17 384	19 868	2 713	2 229	9 435	11 004	3 796	5 842
Segesvár	11 587	13 033	2 687	2 968	5 486	5 294	3 031	4 489
Sepsiszentgyörgy	8 665	10 818	8 361	8 357	158	206	108	2 020
Szamosújvár	6 857	6 608	4 630	2 472	190	64	1 881	2 886
Szatmárnémeti	34 892	51 495	33 094	30 308	629	669	986	13 941
Szászsebes	8 504	9 137	875	345	2 345	1 963	4 980	6 477
Szászváros	7 672	7 337	2 145	1 244	1 294	937	3 821	4 983
Székelyudvarhely	10 244	8 518	9 888	7 295	212	168	115	931
Szilágysomlyó	6 885	7 448	6 030	3 894	20	59	759	2 265
Temesvár	72 555	91 530	28 552	32 513	31 644	30 670	7 566	24 088
Torda	13 455	20 023	9 647	10 036	100	546	3 389	7 800
Vajdahunyad	4 520	4 000	2 457	1 521	187	202	1 789	2 789
Vízakna	4 048	3 969	1 232	954	62	93	2 649	2 899
Zilah	8 062	8 340	7 477	5 931	19	52	529	2 058

A Trianonban elszakított és Romániához csatolt 43 előbb felsorolt városban

	1910			1930			1910–1930. évek között					
	abszolút	relatív	összesen	abszolút	relatív	összesen	vesztett			nyert		
							abszolút	relatív	összesen	abszolút	relatív	összesen
							többség			többség		
Magyar	27	3	30	17	2	19	10	1	11	–	–	–
Német	1	5	6	1	3	4	–	2	2	–	–	–
Román	4	3	7	9	11	20	–	–	–	5	8	13
Összesen	32	11	43	27	16	43	10	3	13	5	8	13

Érdekes számításba venni azt is, hogy a Románia által birtokba vett magyar területek városai közül milyen arányban fordultak elő magyar, német, illetve román (abszolút vagy relatív) többségű városok. Ezt a fenti táblázat (ugyancsak Nyigri Imre művéből) mutatja be.

Annak ellenére tehát, hogy a magyarság arányszáma néhány város kivételével 1920 és 1930 között általában fogyott, a románoké pedig mindenütt emelkedett, az erdélyi városok legnagyobb része és éppen a legjelentősebbek. Érdekes számításba venni azt is, hogy a Románia által birtokba vett magyar területek városai közül milyen arányban fordultak elő magyar, német, illetve román (abszolút vagy relatív) többségű városok. Ezt a következő táblázat (ugyancsak Nyigri Imre művéből) mutatja be, így Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmár, Arad, Marosvásárhely megmaradtak ma-

gyamak, sőt Brassó és Temesvár határozottan magyarosodott. (Ebben a magyarosodásban természetes gazdasági és népmozgalmi, migrációs folyamatok érvényesültek, s könnyen belátható, hogy ha nem jön közbe a trianoni tragédia, akkor Erdély városai minden kockázat nélkül megőrizték volna, sőt megerősítették volna magyar jellegüket!)

Erdélynek – a kisebb mértékű német (szász) mellett – határozott magyar urbanitása volt, s ezt nemcsak a városok etnikai összetétele mutatta, hanem kultúrájuk, szellemiségük és városképük is. Az erdélyi városokban jött létre és működött a magyarság történeti, politikai és kulturális intézményeinek igen nagy hányada: Kolozsvárott jött létre az újkori Magyarország második tudományegyeteme, s a hagyományos magyar középiskolák, egyházi kollégiumok – a kolozsvári három: piarista, református és unitárius, a nagyenyedi, marosvásárhelyi, nagyvárad, brassyói, temesvári, aradi magyar iskolák – továbbá a nagyhírű erdélyi magyar egyesületek, lapok, folyóiratok, tudományos intézmények, könyvtárak hagyományosan az egyetemes magyar művelődés fejlődésében játszottak nélkülözhetetlen szerepet.

Emellett az erdélyi városok külső képét is a magyar (és német) építészeti kultúra határozta meg: Kolozs-

vár, Gyulafehérvár, Torda és Marosvásárhely középkori: román és gótikus templomai, az erdélyi városok reneszánsz és barokk mágnás-palotái, polgárházai, a hatalmas klasszicista középületek, Kolozsvár századvégi eklektikus historizmusa vagy Nagyvárad szecessziós városközpontja olyan értékek, amelyek mindegyike a nyugat-európai városfejlődés körében jelölik ki az erdélyi városi kultúra és urbanitás helyét.

Ezt a magyar (és német), tehát mindegyike nyugati típusú városfejlődést kívánta és kívánja, ha kell, erőszakos eszközökkel is, más vágányra terelni a Trianont követő nagyromán politika, amely sohasem érte be Erdély területének birtokbavételével. Mindig Erdély etnikai és kulturális bekebelezésére törekedett. Ebben a tekintetben tanulságos Kolozsvár sorsa és helyzete, amely néhány évtized leforgá-

sa alatt – az ötvenes évek közepétől a nyolcvanas évek közepéig – vált Erdély hagyományos magyar politikai és szellemi központjából a jelenkori nagyromán nacionalizmus és nemzeti intolerancia tüzfészekévé és főhadiszállásává. Lássuk tehát azt a történelmi kényszerpályát, amelyet éppen Kolozsvárnak be kellett járnia.

A már a korai középkorban magyarok lakta település később egyes magyar–német (szász) várossá vált, de már a 15. századtól kezdve erősen magyarosodott, s ezt követve évszázadokon keresztül az erdélyi magyarság fővárosának számított. Románok csak később telepedtek falai közé, s egészen addig, amíg a trianoni szerződés Kolozsvárt a román államnak juttatta, nem volt számottevő szerepük. A magyarság azonban még ekkor is, egészen az ötvenes évek közepéig számottevő számbeli fölényben maradt. Ennek érzékeltesére álljon itt néhány számadat: 1920-ban a város lakosságának 83 százaléka magyar, 12 százaléka román, 1930-ban 54 százaléka magyar, 34 százaléka román, és csak 1956-ra lett mindössze 47 százalékban magyar és közel 50 százalékban román. Azóta viszont a magyarság aránya igen nagy mértékben visszaesett, és ma már csak a város lakosságának egyharmad részét alkotja.

Azt, hogy Kolozsvár etnikai arányait közel négy évtized leforgása alatt ilyen radikálisan át lehetett alakítani, mindenképpen *előre elhatározott és eltervezett, módszeres és erőszakos politikára utal*. A buka-

resti kormányok ugyanis nem arra a következtetésre jutottak el a két világháború közötti nemzetiségi konfliktusok, majd Erdély területének 1940-es megosztása nyomán, hogy az erdélyi magyarsággal (az egész magyarsággal) valamilyen tisztességes és tartós kompromisszumot kell kötni, amely "hosszú távon" teszi lehetővé a két nép együttélését és együttműködését. Ellenkezőleg, arra a következtetésre jutott, hogy az erdélyi magyarság történelmi lakóterületeit lehetőleg telepések odairányításával meg kell bontani, és történelmi intézményeit, amelyek kultúráját fenntartották, össze kell roppantani.

Ennek a politikai folyamatnak olyan szakaszai voltak, mint az ősi egyházi kollégiumok: a piarista, a református és az unitárius középiskola államosítása, a kolozsvári magyar orvosi egyetem Marosvásárhelyre költöztetése, a Bolyai Tudományegyetem, illetve számos magyar iskola és kulturális intézmény felszámolása. Leginkább pedig az a módszeres telepítési politika, amelynek keretében tízezrével telepítették Kolozsvárra a havasalföldi, moldovai és dél-erdélyi románokat, miközben a beköltözés engedélyhez kötésével megakadályozták azt, hogy Kolozsváron találjon otthonra a Székelyföld vagy az egészen közeli Kalotaszeg magyar népfeleslege. Ebben a tekintetben a régi Kolozsvár határában: Monostoron, Györgyfalván vagy a Torda felé vezető út mentén felépített új lakótelepek jelentették az elrománosítás legfőbb eszközét.

Egy sok-sok évszázadra visszatekintő város arculatát és levegőjét persze így is nehéz megváltoztatni: Kolozsvár templomai és palotái, terei és köztéri szobrai ma is minden tekintetben magukon viselik a magyar történelem és kultúra keze nyomát. A nagyromán politika persze ezeknek a nyomoknak az eltüntetésével vagy elhalványításával is megpróbálkozott. Nemcsak a régi magyar utcanevek "románosítása" mutatja ezt, hanem – még a két világháború közötti időben – a város közepébe épített hatalmas és ormótlan ortodox katedrális vagy az egykori Széchenyi téren felállított – mértéktartónak ugyancsak aligha nevezhető – Mihai Viteazul-lovas-szobor is, miközben Ceausescu rémuralma idején az is szóba került, hogy Fadrusz János nagyszerű Mátyás király-szobrát a főtérrel ki kellene telepíteni...

Szomorú dolog, mégis több mint érthető, hogy az ilyen módon átalakított és románosított Kolozsvár mára a nagyromán sovinizmus és a "Vatra" mozgalom egyik központjává vált. Azoknak a kolonizátor-tömegeknek ugyanis, amelyeket a bukaresti hatalom Erdély egykori fővárosába telepített, semmi közük sincs Kolozsvár történelmi hagyományaihoz és az ugyancsak hagyományos erdélyi toleranciához. Sőt, akkor lesznek igazán és véglegesen otthonosak Kolozsvárott, ha lerombolják ezeket a hagyományokat, s felszámolják a város magyar kulturális jellegét. Innen számazik a Vatra Romaneasca meghatározó szerepe a város politikai életében: minthogy a betelepített és tulajdonképpen gyökértelen tömegek érzelmeit és ideológiáját éppen a Vatra fejezi ki. Kolozsvár egykoron nagymúltú és művelt európai városnak számított, ma az elkeseredett és hatalmi tébolyba átcsapó kisebbségi érzések otthona.

Kolozsvár volt a nagyromán sovinizmus és "homogenizálási" politika első nagyobb áldozata, s Erdély egykori fővárosának keserves és elkeserítő "kényszerpályájára" taszították a továbbiakban az olyan hagyományosan magyar jellegű és magyar politikai, gazdasági és kulturális központként élő városokat is, mint Szatmár, Arad, Nagybánya, Temesvár, Brassó, majd már a nyolcvanas években Nagyvárad, legújabbban pedig Marosvásárhely, amelynek mostani rendkívül drámai helyzetét éppen az okozta, hogy a nagyromán beolvasztási stratégiának most

**Erdély nyolc nagyvárosának etnikai megoszlása
magyarok és nem magyarok szerint, 1956–1977**

	A lakosság száma	Ebből: magyar	A lakosság száma	Ebből: magyar	A lakosság száma	Ebből: magyar
	1956		1966		1977	
Arad	106 460	31 850	126 000	31 000	171 110	34 300
Brassó	123 834	22 742	163 345	27 800	257 150	34 000
Kolozsvár	154 723	74 155	185 663	76 000	262 421	85 400
Marosvásárhely	65 194	48 077	86 464	60 200	130 051	81 800
Nagybánya	35 920	15 322	64 535	20 600	100 992	25 300
Nagyvárad	98 450	58 424	122 534	63 000	171 258	75 7000
Szatmárnémeti	52 096	31 204	69 763	34 500	103 612	47 600
Temesvár	142 257	29 968	174 243	31 000	268 785	36 200
Összesen:	778 934	311 742	992 547	344 100	1 465 379	420 300
százalék szerint						
Arad		30,0		24,6		20,0
Brassó		18,3		17,0		13,2
Kolozsvár		47,3		41,4		32,5
Marosvásárhely		73,8		69,6		62,9
Nagybánya		42,6		31,9		25,0
Nagyvárad		59,1		51,4		44,2
Szatmárnémeti		59,9		49,4		45,9
Temesvár		21,1		17,8		13,5
Összesen:		40,0		34,8		28,7

Forrás: 1956., 1966. évi népszámlálás

éppen a "székely főváros" a kiszemelt következő áldozata. Igen tanulságos megvizsgálni azt, hogy ez a stratégia eddig milyen eredményeket tudott kierőszakolni, erről az alábbi táblázat tanúskodik (Az erdélyi magyarságról című 1989-es kiadványból).

Az erdélyi magyar városok románosításának a "menetrendje" mindig ugyanaz: 1.) ipari vagy egyéb gazdaságkodó létesítmények telepítése a város mellett; 2.) nagyarányú lakóházépítkezés, lakótelepek létrehozása; 3.) regáti és dél-erdélyi román tömegek betelepítése ezekbe a lakótelepekbe; 4.) a környék magyar népfeleslegének elirányítása román vidékekre, városokba; 5.) a hagyományosan magyar városközpontok etnikai képének megbontása beépí-

tésekkel, lakáspolitikával; 6.) a magyar (és német) műemléki negyedek lezüllesztése, lassú pusztulása, az eredeti városkép megbontása álmodern, "szocreál" vagy "diktátor" stílusban épült hatalmas betontömbökkel; 7.) román sovinszta központok kialakítása a magyar városokban, a maradék magyar lakosság megfélemlítésére. Eredményes módszer és "menetrend". Eddig szinte mindenütt bevált. Talán Marosvásárhely az első példa arra, hogy ezzel a módszerrel szemben *ellenállni is lehet!*

Marosvásárhely ezért nemcsak egy történelmi dráma gyújtópontja, hanem a helytállás, az ellenállás modellje is.

Vajon mi lesz az erdélyt magyar városok sorsa? Vajon visszafordulnak-e, visszafordíthatók-e az ötvenes évek

közepén megindult erőszakos és manipulatív folyamatok? *Vajon lesznek-e az ezredforduló után erdélyi magyar városok?* Ezekre a drámai kérdésekre előbb-utóbb – nekünk, magyarországi és erdélyi magyaroknak – válaszolni kell.

POMOGÁTS BÉLA

Román hitszegések krónikája

Minden ország bel- és külpolitikájában, így Romániában is létezik folyamatosság. A román külpolitika egyik fő törekvése, a 200 éve kidolgozott dák-római folyamatosság-elmélet alapján az állandó irredentizmus, a szakadatlan terjeszkedés, az egységes – azaz nemzetiségektől megtisztított – nagy nemzeti állam.

E cél megvalósításának van alárendelve Románia egész külpolitikája, ennek minden lépése. Ezt biztosítja a politikai rendszerektől függetlenül Románia egész 20. századi politikája. Ezért támadja hátba 1913-ban, a II. Balkán háború idején a Törökországgal és Szerbiával harcoló Bulgáriát. A győzelem után új dobrudzsai területeket kebelez be. Ezért árulja el szövetségesét, a Központi Hatalmakat, az I. világháború kirobbanásakor, ezért csatlakozik 1916 augusztusában az Antanthoz is.

1918 májusában Románia az Antant-államokkal kötött bukaresti titkos szerződésben vállalt kötelezettségeit megszegve különbékét köt Németországgal és a Monarchiával. Az új szerződésben ünnepélyesen vállalja, hogy nem fordul az utóbbi ellen. 1918 novemberében azonban, mivel tudomására jut a német fegyverletételi szándék a nyugati fronton, felrúgja a békeszerződést, és egy nappal a fegyverletétel előtt hadat üzen (újabb hitszegés!) Németországnak. Még ugyanebben az évben megtámadja volt szövetségesét, a forradalom útjára vitt Oroszországot, és megszerzi Besszarábiát.

A sorozatos árulások, pálfordulások eredményeképp 1918-ban létrejött Nagyrománia, amely határai között tudhatja a Dunától északra élő románok mintegy 95%-át. Trianonban a győztes nagyhatalmi gőg, a földrajz és a történelem nem-ismerete, valamint a Magyarország ellen folytatott – a magyarok által semmibe vett! – félévszázados lejáratási kampány következtében 102 000 km² területet ajándékoz Romániának.

De a szélsőséges román körök ahelyett, hogy megnyugodtak volna, továbbra is a "Dnyesztertől a Tiszáig" revizionista jelszót hirdetik. "A zsákmány biztonságba helyezése érdekében" a 20-as években az utódállamok létrehozták a Kis-Antantot, és összehangolták elsősorban az anyaországtól elszakított magyarok és a németek elleni sovén nemzeti-ségi politikájukat. A 30-as években Románia eltávolodik Franciaországtól és Angliától, amelyekre Trianon után amúgy sem hallgatott, és szövetkezik Németországgal.

1941. június 22-én a román hadsereg is támadást indít a Szovjetunió ellen. A cél nemcsak az 1940-ben elszakított Besszarábia visszaszerzése, hanem új területek meghódítása a Dnyeszteren túl is, és Besszarábia megtisztítása a zsidóktól és más nemzetiségektől. "Hiszen Románia

a románoké és csakis a románoké!" Ehhez kapcsolódik a román hadsereg első fegyverténye: az első "felszabadított" falu, Ciudei zsidó lakosságának teljes kiirtása. 1941 júliusában az Antonescu által vezetett román hadsereg közel 400 000 zsidót gyilkol le, olyan kegyetlenséggel, amely páratlan az emberiség történelmében. Igazat mondott tehát Cuza, amikor azt állította: "Mi már akkor antiszemiták voltunk, amikor Hitler még meg sem született". 1944 augusztusában Románia, elsősorban Észak-Erdély visszaszerzése érdekében elárulja szövetségesét, Németországot, hátba támadja azt, átáll a volt ellenséghez. Így a II. világháborút is a győztesek oldalán fejezi be, és ily módon az 1947-es párizsi békeszerződésben neki ítélik Észak-Erdélyt.

A 80-as évekig a csak részben elégedett Románia az európai határok megmásíthatatlansága mellett kardoskodik. 1989-ben, a kommunista párt XIV. kongresszusán az elszigetelődő Ceausescu, hogy nyomást gyakoroljon a Szovjetunióra, és növelje tekintélyét a szélsőséges román sovínisták előtt, burkoltan felveti Besszarábia (Moldávia) problémáját.

A M. Gorbacsov és I. Iliescu által 1991-ben aláírt szovjet-román barátsági szerződés a két ország határainak fenntartását fogalmazza meg. A Szovjetunió felbomlásának feltételei között (íme az újabb kedvező alkalom!) a román parlament több képviselője megkérdőjelezi e szerződést, és felveti a Moldáviával való azonnali egyesülés gondolatát.

Sajnos sem a közvéleményben, sem a diplomáciai életben nem figyeltek fel arra, hogy a keleti határok megváltoztatásának szándékával Románia az első állam Európában, amely kétségbe vonja a Helsinkit Záró Dokumentumokban foglaltakat a határok sérthetetlenségéről.

1992-ben Románia, a 350 év óta először újból függetlenné vált Ukrajnával szemben is területi követel-

Székelykeresztúr. A bollekeresztúr vártemplom

lésekkel lép fel, északon és keleten egyaránt! Határrevíziós igény tehát keleten és északon is!

Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy számos romániai kiadvány, és a parlamentben nem egy képviselő Románia határainak a Tiszáig való kiterjesztését hirdeti. *Határrevíziós törekvések tehát nyugaton, Magyarország rovására is!* Pillanatnyilag csak délen, a bolgárokkal szemben nem fogalmazott még meg területi követeléseket. (De vajon meddig?)

A totális román irredentizmus, a felfokozott román "érzékenység" – például az, hogy zavarja őket a nemzetiségek anyanyelve –, a túltengő román xenofóbia feltételei között nagy kétkedéssel fogadom a román politikai vezetés Magyarországgal kötendő alapszerződés aláírására irányuló törekvéseinek tisztaságát. Úgy vélem: ennek *elsődleges célja az, hogy Románia nyugati határát biztosítva szabad kezet kap-*

annektálására is. Már kevés a Dnyesztertől a Tiszáig hagyományos jelszó! S ha keleten túl akar menni a Dnyeszteren, *milyen garancia van arra, hogy Románia a jövőben tiszteletben tartja továbbra is a ma létező román-magyar határt?*

Románia sorozatos szerződszegéseit, a közel 150 éve gyakorlatilag is sikeres irredentizmusát figyelembe véve a magyar politikai vezetés óvatossága rendkívül indokolt. Egy, a levantín-bizánci jellegű román diplomáciai offenzíva által elképzelt alapszerződés csak arra szolgálna, hogy az idegengyűlölő, a nemzetiségi kérdést belügynek tekintő Románia beolvaszthasson több mint két millió magyart – hiszen megtagadja a nemzetiségektől az önrendelkezést. Azoknak az egyéni és kollektív szabadságjogoknak a gyakorlását, amelyek a mai demokratikus nemzetközi életben minden embert megilletnek. A mind szélsőséesebb, nemzetiségellenes román politikai légkör, a román politikai

hagyományok, a román intolerancia *a nemzetiségek fizikai létét is veszélyezteti.* Ezért nyilvánvaló, hogy csupán a nemzetiségek önrendelkezése, és csakis a nemzetközi garanciák: döntőbíróságok és a nemzetközi egyezmények betartását biztosító, kényszerítő mechanizmusok létrehozása és tényleges működése szavatolhatja a romániai nemzetiségek, köztük a romániai magyarság létét, megmaradását. Ehhez viszont nem elégséges egy kétoldalú szerződés! Ehhez *az Európai Közösség garanciái szükségesek.* Magyarország nem eshet újból a határok légiesítéséről szóló mesék, *babonák, utópiák* csapdájába. Emlékezzünk: a "magyarbarát" Groza Péter is a határok átjárhatóságáról beszélt Budapesten, és egy hét múlva bizony "megfagyott a légkör": évtizedekre lezárták a határt. (Groza szerint: a magyar-román határ módosítása, Magyarország javára – akár csak egy méterrel is – lehetetlenné tenné a magyar-román jó viszonyt). A sajátos román gondolkodásmódra jellemző, hogy az a tény, hogy Magyarországból 102 000 km²-t Romániához csatoltak, nem terhelheti a két ország viszonyát. *Íme az egyoldalú nagy román érzékenység!*

Ennek az érzékenységnek lovagias tisztelete nem diktálhatja a magyar diplomácia lépéseit. A román érzékenység "fegyvértényei" bebizonyították, hogy nemzeti színekbe öltöztetett, *közönséges agressziót jelentenek.*

SZÉKELY ATTILA

Mértéktartás? (I.)

A Kolozsváron megjelenő Tribuna című folyóirat 1991/23. számában Constantin GH. Saramet cikket közöl "A nemzeti kérdés és a kisebbségi kérdés – egy szociáldemokrata véleménye" címmel. A "mértéktartónak" nevezett írás híven tükrözi azt a tudatosan torz román szemléletrendszert, mely minduntalan megfenekíti a magyar–román párbeszédet. Szigeti László ugyancsak a Tribuna hasábjain (1992/5. szám) válaszolt az idézett cikkre. Tanulmányában leleplezte a román kisebbség szemlélet felsőbbrendűségű alapállását, azzal a nyilvánvaló reménnyel, hogy ezáltal a nemzeti sajátosságok kölcsönös tiszteletén alapuló demokratikus kibontakozást segíti elő a magyar–román viszonylatokban. (Rövidített és szerkesztett szöveg.)

A szerző azzal az állítással kezdi cikkét, hogy "Az új Európa szuverén nemzeti államokra épül, amelyekből eltűnően van bármilyen, a "kisebbségi" fogalomra való utalás, és nem vonják kétségbe minden egyes állam azon jogát, hogy polgárait mint egységes egészet kezelje, anélkül, hogy kiemelné a kisebbségeket". Véleményem szerint itt pontosítani kell néhány dolgot. Először is: az európai biztonsági és együttműködési konferencia folyamatában részt vevő államokról, ezek szuverenitásának, területi épségének kölcsönös tiszteletben tartásáról beszélnek, de nem utalnak konkrétan a "nemzeti állam" fogalmára. A nemzeti állam eszméjének fontos, meghatározó szerepe volt az említett államok kialakulása és konszolidációja idején, 75–100 éve. Napjainkban azonban, az államközi kapcsolatok területén földrészünkön végbement átalakulások idején a kölcsönös tiszteleten, a megértésen, a békén és demokrácián alapuló együttműködés feltételei között, amikor kialakulóban van az egységes Európa, már nem hangsúlyozzák különösebben ezt a fogalmat. Az európai országok modern alkotmányaiban az államszervezés más jellemzőit emelik ki, mint például: a politikai pluralizmus, a demokrácia, a szuverenitás, az egység, az emberi méltóság, politikai akarat, munka, egyelőség, szabadság stb. Nem hangsúlyozzák a nemzeti állam fogalmát, amely az esetleg létező kisebbségek mellőzését jelenthetné. Lényegében az utóbbi kategóriába csak az etnikailag homogén vagy igen kis számú nemzeti

kisebbséggel rendelkező államok tartoznak. De Európában soknemzetiségű, szövetségi államok is léteznek, és olyanok is, amelyekben a többségi nemzet mellett a nemzeti kisebbségek is jelentős részarányt képviselnek.

Másodsorban: az európai biztonságra és együttműködésre vonatkozó összes dokumentumokban kihangsúlyozzák a nemzeti kisebbségek és a regionális kultúrák jogainak biztosítását. Így pl. a bécsi záródokumentumban (1989) a 18., 19. pont az "Elvek" címet viselő fejezetből, a 31. pont az emberi kapcsolatokról, a 45. pont az információkról, az 59. pont a kultúráról rendelkezik. A bécsi dokumentum, valamint a Párizsi Charta (1990) tételesen tárgyalja a kisebbségek problémáját. A kisebbségi kérdésekben időközönként konferenciákat és összejöveleteket szerveznek (Koppenhága 1990, Genf 1991), ami azt bizonyítja, hogy jelenleg valamennyi ország felméri e kérdés megoldatlanságának következményeit. A gyakorlatban maga a szerző is ellentétbe kerül saját kijelentésével, mert a "Kultúra és kisebbségek?" fejezetben utal egyes, általunk idézett cikkelyekre, amelyek a "kisebbség" fogalmát tartalmazzák.

Hamadsorban: egyetértek az emberi jogok egyetemes jellegével egy demokratikus országban, ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának megőrzése az említett dimenzió összetevője (alkotó eleme), és jelen van az ezzel a kérdéssel foglalkozó összes nemzetközi dokumentumban. Nem értem azonban, hogyan elemezhetők egy ország polgárai egységes egészként, anélkül, hogy külön tárgyalnánk a kisebbségeket, azok sajátos problémáit. Az új európai tendenciákkal összeegyeztethetetlen "homogenizálás" új próbálkozásának lennének a tanúi? Hiszen közismert, hogy a többségi elv erkölcsi és logikai okokból nem alkalmazható automatikusan a kisebbség problémáiban. Erre mutat rá pl. Ausztria alkotmánya, ahol a lakosság kb. 1–2%-a kisebbség. Mivel ellenkező esetben a kisebbségek másodrendű állampolgárokká válhatnak, és soha nem valósíthatják meg törekvéseiket.

Egyetértek a szerzővel abban, hogy bizonyos dokumentumokban nem szükséges az állampolgárok etnikai eredetének feltüntetése, csak egészen különleges esetekben. Nem is hiszem, hogy vannak állampolgárok, akik "minden lépésüknél" kihangsúlyozzák nemzetiiségüket. Az emberek értékelésének egyetlen kritériuma személyes kvalitásaik, szakmai ismereteik kell legyen. Valóban, a román állampolgárok személyazonossági dokumentumaiban (a személyazonosságban, az útleveleiben) sem tesznek említést a nemzetiségről. Másrészt, meg vagyok győződve arról, hogy hazánk kisebbségi polgárai tudatában vannak a román nyelv elsajátításának szükségességével, mivel az állam hivatalos nyelve lehetővé teszi, hogy bármely területen érvénye-

süljenek. Ugyanakkor a teljes jogegyenlőség tartalmazza a kisebbségeknek azt a jogát is, hogy megőrizhessék azonosságukat, kultúrájukat, hagyományukat, hogy legyen saját iskolahálózatuk, legyenek kulturális intézményeik, hogy minden területen korlátozás nélkül használhassák anyanyelvüket az általuk lakott területeken, anélkül, hogy egy második hivatalos nyelvről beszéljenek.

A továbbiakban a szerző rámutat arra, hogy *“Európában a szociáldemokraták kultúráról és nem kisebbségekről beszélnek... Egy európai államban minden kultúrának egyenlő státusa és lehetősége van függetlenül az általa képviselt népesség nagyságától. Mi egyértelműen elhatároljuk a kultúrát és a foglalkozást... Mivel a román állam egységes állam, ahhoz, hogy az állampolgárok beilleszkedhessenek a társadalomba és jogaikat gyakorolhassák az szükséges, hogy az összes állampolgár egy nyelven tanulja szakmáját és ugyanabban az intézményben”.*

Kérdem, ha a kultúrák lehetőségei egyenlők, az oktatás pedig – amelynek révén az egyén szakmáját elsajátítja –, a kultúra szerves része, miért lenne szükséges, hogy az összes állampolgár egyazon nyelven sajátítsa el szakmáját? A lélektan és a pedagógia egyik alapelve az, hogy az ismeretek a legjobban anyanyelven sajátíthatók el. A mostani körülmények, a piacgazdaság feltételei között, amikor az állampolgárok hajlamaik és tudásuk alapján érvényesülhetnek, igen lényeges ez az aspektus. A kérdés másik oldala, a társadalomba való beilleszkedés és a jogok egyenlő módon való gyakorlása – úgy gondolom, tökéletesen megoldható.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kisebbségek két nyelvűek, hiszen kisgyerekek koruktól tanulják az állam hivatalos nyelvét is, és lojálisak hazájukhoz. Mindnyájan meggyőződhetünk arról, hogy az iskolai programoknak és a többségi környezettel való állandó kapcsolatuknak köszönhetően kicsi koruktól jól beszélnek románul. Tehát amikor ezek az ifjak olyan oktatási formákba lépnek be, ahol szakmájukat elsajátíthatják (szakiskolák, technikumok, egyetemek), több éves tanulás, vizsgák után és naponta beszélve a hivatalos nyelvet, ők megfelelően beszélnek ezt a nyelvet. Így a mesterség, a szakma anyanyelven való elsajátítása esetében csak a szűk szakmájuk szakkifejezéseit kellene tanulniuk az állam nyelvén, ami megvalósítható ahhoz, hogy jó feltételek között integrálódjanak a különböző tevékenységi területekre. Másrészt, a kisebbségi ifjak lehetősége, hogy mesterségüket anyanyelven tanulják, összhangban van az Európai Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartájának előirányzatával, amelyet a tagországok 1988-ban fogadtak el, és ezt támogatja az Európa Tanács parlamenti bizottsága is. A Charta harmadik fejezetében az alábbiakat írja: 6. cikkely: Közoktatás. A közoktatást illetően a felek kötelezik magukat, hogy azokon a területeken, ahol ilyen *(kisebbségi – a szerk.)* nyelveket használnak:

b) tegyék lehetővé a középfokú oktatást, a technikai és szakmai iskolákat is beleértve, a regionális vagy kisebbségi nyelveken, legalább ott, ahol a tanulók kéri ezt, vagy

i) ahol a b) bekezdés nem alkalmazható az adott nyelvek helyzete miatt, biztosítsanak legalább megfelelő könnyítéseket eme nyelveknek a középfokú iskolákban és szakiskolákban való oktatására;

d) biztosítsák az egyetemi és felsőoktatást a regionális vagy kisebbségi nyelveken;

h) kezdeményezzen speciális intézkedéseket, külön

anyagi és pénzügyi segélyek formájában annak érdekében, hogy biztosíthatóssá a tantestület és a kisegítő személyzet létét, a szerződő felek által elfogadott a.–g. bekezdések alkalmazása érdekében. (Korunk 1990, 6. sz. 751. old.)

Nyelvi szeparatizmusról beszélni abban az esetben, ha a kisebbségek anyanyelven tanulják szakmájukat értelmetlen, mert a nyelv az az alapelem, amely az etnikumokat meghatározza.

(...) Egy jogállamban a politikai pluralizmus, a törvényes feltételek közötti szabad szervezkedés, a különböző vallások működése stb. alapvető kritériumok. A “szeparatizmus” kifejezés használata ilyen körülmények között még ha az iskolákra vagy más sajátos, a kisebbségek azonosságának megőrzésére hivatott intézményekre is vonatkozik, nem hiszem, hogy megfelelő legyen. (...)

Azzal az állítással kapcsolatban pedig, hogy *“a szociáldemokraták nem engedték meg a kultúrák ilyen különállását”*, amikor a szerző a kommunisták által létrehozott egyes autonóm területekre hivatkozik, és hogy Nyugat-Európa elkerülte azt, megjegyezzük, hogy Belgiumban a parlament jóváhagyta (1978) a kormány alkotmányreform tervezetét, amely lényegében három autonóm terület – Flandria, Vallónia és Brüsszel – létrehozását irányozta elő. (A világ államainak enciklopédiája, Bukarest, 1981, 60–61. old.) Ezen kívül létezik még Belgium keleti részén a német kulturális közösség is.

Más európai országokban nem hoztak létre nyelvi kritériumok alapján ilyen tartományokat, és a különböző kultúrák problémája a helyi önkormányzatok keretében oldódott meg, azáltal, hogy az adott hatóságok döntéshozatali jogot kaptak helyi szinten, a decentralizálás alapján – persze az adott államok egységének és épségének tiszteletben tartásával. Így például az egységes francia államon belül 1982 óta Korsika önkormányzattal bír, széles helyi hatáskörrel. Trentino–Alto Adige–dél-tiroli tartományban 1971-ben törvénybe iktatták eme övezet sajátos státuszát, szavatolták az olasz és német nyelv teljes egyenlőségét az oktatásban és a közéletben.

Finnországban a svéd kisebbségnek teljes kulturális autonómiája van. A Franco utáni Spanyolországban, az 1982-es alkotmány alapján az egységes spanyol államon belül Katalónia, Galicia, a Baszk-föld önkormányzattal rendelkezik, és az adott kisebbségi nyelvek a regionális nyelv státusát élvezik.

Ezek a helyi önkormányzatok, mint a modern civil társadalom szerves részei, ahogyan arra a Helyi Önkormányzat Európai Chartája is rámutat (Strasbourg, 1985), és nemcsak hogy nem destabilizációs övezetek, hanem ellenkezőleg, egyes szélsőséges, szeparatista tendenciák megghiúsítását eredményezték, és megszilárdították az adott országok szuverenitását és területi épségét. (...)

Íme a példák: Az "Annales des Traveurs Publics de Belgique – Tijdschrift der Openbare Werken van België" kétnyelvű folyóirat technikai témájú cikkeket közöl francia és flamand nyelven, vallón és flamand szerzőktől. A borítólapon két nyelven "az egység erőt jelent" mottó található. Ilyen kétnyelvű (francia, angol) folyóiratok Kanadában is léteznek.

Az említett példák azt bizonyítják, hogy szó sem lehet "törvénytelenések, kiváltságok és gyanakvások" megjelenéséről "a nyelvi szeparatizmus" következtében, hanem inkább az egység különbözőségben tényéről a kultúrában is.

Nem értettem, miért beszél a szerző "a romániai magyar kultúra egyes tagjainak makacsságáról, akik a román nyelven közölt dokumentumokban vagy közlönyökben következetesen először családnevüket írják, és csak utána keresztnévüket"... és, hogy ez a tény "kihívás és önelszigetelődés" lenne. Nem az a normális, hogy a teljes jogegyenlőség feltételei között, hazájukban, a magyar nemzetiségű állampolgárok nevüket anyanyelvük sajátosságának megfelelően használják? Vagy ez is "szeparatizmus"?

A szerző a "Beilleszkedés vagy elkülönülés" c. fejezetet magyar nyelvészeti előadással kezdi. Azt állítja, hogy "A magyar nyelv... egyedülálló nyelv". Nem tudom, mit ért ezen a szerző, de a nyelvészek tudják, hogy ez a nyelv a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozik, amelyet mintegy 25 millióan beszélnek, például a finnek, észtek, hantik, mansik, mordvinok. Esetleg egye-

dülállóan tekinthető a baszk nyelv, amelynek eredetéről nem nagyon ismerünk adatokat.

A továbbiakban a szerző azt állítja, hogy a magyar nyelv "kevés szóból áll". Vajon mit sugall? Hogy nyelvünkben nem volnának meg az összes szükséges szavak a tárgyak, dolgok a mindennapi fogalmak meghatározásához, mint más nyelvekben? Vagy hogy alacsonyabb szintű nyelv lenne? Szakemberek megkérdezése nélkül, például a technika területén is összehasonlíthatjuk a magyar nyelvet más nyelvekkel. Így például a hat nyelvű Technikai Szótárban (Dictionarul Tehnic poliglot in sase limbi, Bukarest, 1963) a mintegy 26 000 román nyelvű technikai kifejezésnek megfelelő index orosz nyelven 92 oldal, angolul 85, németül 84, franciául 78 és magyarul 83 oldal, ami egyértelműen cáfolja a cikkben állítottakat. A magyar nyelv Értelmező Szótárának 2 kötetében 204 047 szó van; nyelvünk teljes szókincse, a szakemberek szerint mintegy 1 millió szó.

A továbbiakban a szerző azt mondja, hogy a magyar nyelvet "könnyű megtanulni, de egy nem magyar számára szinte lehetetlen, hogy helyesen ejtse ki a szavakat, és helyesen írjon, még a szakemberek számára is bonyolult helyesírása miatt". Itt ellentmondás van, könnyen megtanulható, de mégsem tanulható meg helyesen. Azt hiszem, nem lehet abszolutizálni a magyar nyelv helyzetét; minden nyelv elsajátításának megvannak a nehézségei: például az angol nyelv helyesírási rendszere nagyon különbözik a beszélt nyelvtől, az orosz nyelvben ott vannak a cirill betűk, a németben közbejön a főnevek nemének megállapítása stb. A személyes képességtől, az ambíciótól függ az, hogy egy egyén mennyire képes egy idegen nyelvet elsajátítani. Ismertem olyan román nemzetiségű személyeket, akik tökéletesen beszéltek és írtak magyarul. Ha a magyar helyesírás helyzete olyan lenne, mint ahogy a szerző állítja (bonyolult még a szakemberek számára is), az katasztrófa lenne az adott nyelv számára, mert a magyarok többsége sem lenne képes helyesen írni. A valóságban ugyanúgy megtanulható, mint más nyelvek helyesírása. Ha a szerző előítéleteivel kezdenénk hozzá egy nyelv elsajátításához, semmilyen eredményt nem érnénk el. Ha jól tudom, a kolozsvári egyetemen japán nyelvtanfolyamokat szerveztek. Vajon, akik beiratkoztak ugyanúgy gondolkodnak, mint a szerző?

A következőkben (a cikkből) megismerhetjük azt az érdekes jelenséget, hogy "a magyarok saját nyelvüket nagyon folyékonyan beszélik, ahhoz képest, ahogyan románul fejezik ki magukat". Hogyan értsük ezt az állítást? Vajon léteznek olyan népek a világon, amelyek folyékonyabban beszélnek idegen nyelveken, mint a sajátjukon? (Persze, ha nem mondtak le nemzeti azonosságukról.) Vajon a magyarok esete egyedülálló lenne? A szerző a továbbiakban a következőket mondja: "Számos nehézség jelenik meg Romániában az intézmények magyar elnevezésével kapcsolatban, mert lehetetlen bárminemű kapcsolatot feltárni a két nyelv között". Nem értjük, mit akar a szerző mondani ezzel? Egyrészt normális az, hogy alapvető különbség létezzon a két nyelv szókincse között (ugyanúgy, mint például a román és a német, a román és szerb–horvát stb. között), beleértve az intézmények megnevezését is, mivel ezek a nyelvek különböző nyelvcsaládokhoz tartoznak. Másrészt viszont szó sem lehet "a romániai intézmények magyar elnevezésének nehézségeiről", mert ha valaki ismeri a román nyelvet, ezeket a megnevezéseket helyesen le tudja fordítani. Az a megállapítás, hogy a magyarok a

Imre Lajos: Kolozsvár, Farkas utca – régi parókia

műszaki–szakmai nyelv számos kifejezését románul használják, nem azt jelenti, hogy a magyar nyelvben nem lennének megfelelő szakkifejezések, hanem egyszerűen azt, hogy ők a szakmájukat román nyelven tanulták, és ezért nincs alkalmuk arra, hogy a megfelelő magyar szakkifejezéseket megismerjék. Nehogy azt higgye valaki, hogy egy műszaki elnevezést idegen nyelven hallva azonnal megjelenik automatikusan az ember agyában a megfelelő kifejezés anyanyelvén is. Például ha valaki az angol "floor", a német "leoke" vagy a francia "plancher" kifejezést olvassa, és nem szakember, nem gondol automatikusan a "rajztábla" szóra. Minden szakmának sajátos szókincse van, amit még az anyanyelven is meg kell tanulni. A kisebbségi fiatalok szakmájukat a hivatalos nyelven tanulják, nincs lehetőségük a szaknyelv anyanyelven történő elsajátítására (sokszor még a speciális motiváció is hiányzik), és ezért nagy nehézségekbe ütköznek, amikor egyes kifejezéseket anyanyelvükre kell lefordítaniuk. Ha azonban szakmájukat anyanyelvükön tanulnák, mivel megfelelő szinten beszélik a hivatalos nyelvet (hiszen éveken át tanultak és vizsgáztak ezen a nyelven, és naponta használták a társadalmi érintkezésben, és párhuzamosan elsajátították a román szakkifejezéseket is, mivel ennek komoly motivációja is van), viszonylag gyorsan beilleszkednének a gazdasági–társadalmi élet bármely területén. Köztudott, hogy a pszichológia és a pedagógia egyik alapelve, hogy a tanulásban a maximális eredményt anyanyelven lehet elérni – tehát azt is, hogy az ember a legjobban felkészült szakember legyen. (...)

Nem találom helyesnek azt az állítást sem, hogy a *"más nyelvű szókincs megtartásáért állandóan, egészen vagy részben meg kellene ismételni az iskolát, függetlenül annak szintjétől"*. Vajon ha egy mérnök külföldi továbbképzésen vesz részt, 3–5 évre van szüksége ahhoz, hogy a szakkifejezéseket elsajátítsa, vagy meg kell ismételnie az egyetemet?

Úgy gondolom, hogy a kisebbségi fiataloknak is, ha a szakmát anyanyelvükön sajátítanák el, elégséges motivációjuk lenne arra, hogy a román szakkifejezéseket is elsajátítsák. Országunkban is számos példa van erre. Így a marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet volt abszolvenseiről, akik magyar nyelven végezték az orvost, és akiket főképp Moldovába és Munténiába helyeztek, és éveken át ott dolgoztak (vagy

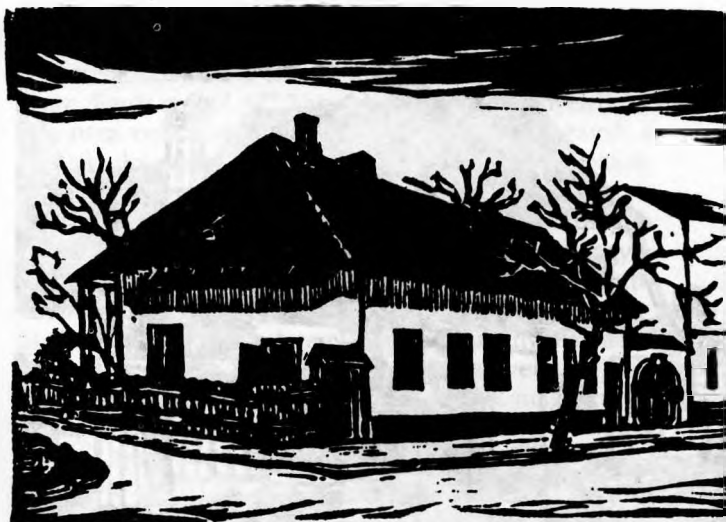
most is ott dolgoznak), senki nem állíthatja, hogy nem tudtak beilleszkedni munkahelyükön.

A nemzeti kisebbségek lehetőségeinek és jogának tagadása aziránt, hogy a szakmai és a felsőoktatást anyanyelvükön végezzék, ellent mond az említett dokumentumoknak, és a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája tervezetének is. Én személy szerint nem hiszem, hogy a szociáldemokraták, akiknek jelentős súlyuk van az Európa Parlamentben és az Európa Tanácsban, nem értenének egyet a Charta előírásaival. Példákat is adhatunk a kisebbségi nyelveken folyó egyetemi oktatásról néhány európai országban: Spanyolországban a diktatúra után a katalán, a galíciai, a baszk népesség nemcsak anyanyelvű iskolák, hanem anyanyelvű egyetem nyitására is jogot kapott. Ezeket az állam finanszírozza. Így például a Barcelonai Egyetemen az előadásokat katalán és spanyol nyelveken tartják; Galicia tartományban a Santiago de Compostela egyetemen spanyol és galíciai nyelven tanítanak, baszk földön pedig a Bilbaoi Egyetemen spanyolt és baszk nyelven. Ezeken kívül vannak még magánegyetemek és felső iskolák is, mint például: a Sau Sebastián-i Műegyetem (spanyol és baszk nyelven), a Barcelonai Kémiai Intézet (spanyol és katalán nyelven). Finnországban, Turkuban svéd nyelvű egyetem, és Helsinkiben svéd nyelvű Felsőfokú Kereskedelmi Intézet működik. Más intézetekben, például a Műszaki Egyetemen az Állatorvosin, a Konzervatóriumban és a Színművészeti Akadémián az előadásokat finn és svéd nyelveken tartják. (Az adatokat az "International Handbook of Universities, De Gruyter, Berlin–New York, 1989 c. könyvből idéztük). De vannak például francia nyelvű egyetemek is Kanadában, mint az Université Laval–Québec (1852-ben alakult), Université du Montreal (1876-ban alapították) – az adatokat az Enciclopédia statelor lumi, Bucuresti, 1981, c. kötetből idéztük.

A cikkben egy olyan rész következik, ami ennek az írásnak a megírására készített. A valóságtól teljesen elszakadt, minden alapot nélkülöző, a magyar anyanyelvű műszaki értelmiséget sértegető gondolatokat olvashatunk. Ilyen állításokkal találkozunk: *"Több mint 30 éves műszaki tevékenységem során nem találkoztam*

egyetlen olyan magyar mérnökkel sem, bár románul tanultak, aki helyesen írt volna románul... A magyar mérnökök nem tudják helyesen kifejezni magukat műszaki könyvek, szabályzatok és más, egy terméket kísérő leírás elképzelésekor". Vagy a magyar mérnökök közvetve kizsákmányolják román kollégáikat: "Gyakorlatilag meg is jelent nálunk egy drámai következményekkel járó diszkrimináció: mivel a magyar mérnökök és technikusok megtagadják, hogy román nyelvű jegyzőkönyveket, leveleket, ajánlásokat, prospektusokat stb. írjanak..., a kimondottan műszaki munka területére vonulnak vissza, és valami felsőbbbséggel szemlélik a román mérnököket, akiket valósággal eláraszt az intézmény vagy a tervező műhely működéséhez szükséges bürokratikus munka. A magyarok a műszakiak, a románok pedig ezek tisztviselői."

Ezek az állítások önmagukért beszélnek. Nem is kellene figyelembe venni őket. Mégis feltenném a következő kérdést: Tisztelt Saramet mérnök úr, több mint harminc éves műszaki tevékenysége során véletlenül sem működött együtt olyan magyar nemzetiségű műszaki káderekkel – sem a felsőoktatásban, sem kutató intézetekben, sem pedig vállalatoknál – akik jól ismerték volna az ország nyelvét, miután 11–12 évig a líceumban, utána 5 évig az egyetemen csak románul tanultak, és naponta beszélték ezt a nyelvet? Még kolozsvári egyetemi központunkban sem? Vajon ezek a szakemberek mind megbuktak román helyesírásból? Egy tekintélyes lap hasábjain hogy lehet nyilvánosan kijelenteni ilyen fantázia szüleményeket, megengedni egy társadalmi–foglalkozási kategória kollektív bűnössé tételét? Ezek az állítások egyáltalán nem tekinthetők mértéktartónak, "meggondoltaknak", mint ahogy azt a cikk elején írja. Talán ismeri a szerző országunk összes magyar nyelvű műszaki káderének tevékenységét? Természetesen nem kizárt, hogy vannak egyes kisebbségi mérnökök, akiknek akadnak bizonyos nehézségei a román nyelvvel, de nem azért, mert nem akarják megtanulni vagy attól félnek, hogy "ha tökéletesen beszélnek románul, elvesztik azonosságukat, és egyesek azt bíbelnék, hogy románok", hanem egyszerűen azért, mert nincs tehetségük egy nyelv helyes elsajátításához.

Imre Lajos: Kolozsvár,
Farkas utca – a lebontott "Apáczai-báz"

De innen az általánosításig hosszú az út. (...) A szerző a továbbiakban azt írja, hogy "sajnos, sok román mérnök is van, aki nehezen ír és fejezi ki magát románul, de ennek egészen más oka van"... Érdekes lenne megtudni, melyek azok a más okok, és miért különböznek a másokétól?

Érdekes lenne megtudni, a szerző mit javasolna, milyen nyelven végezzék a magyarok az egyetemet, mert ha anyanyelvükön tanulnak, nem tudnak beilleszkedni az ország társadalmi–gazdasági életébe, ha románul tanulnak: megbuknak helyesírásból, képtelenek a szükséges műszaki–szakmai iratok kiállítására. Milyen következtetésre kellene hát jutni?

Sajnálatos, hogy hasonló gondolatokat egyes etnikumok vagy társadalmi kategóriák globális értékelésével kapcsolatosan más, magasan képzett értelmiségiek is terjesztenek, akiknek szerintem az lenne a feladatuk, hogy a közvéleményt helyesen tájékoztassák. Így például Romulus Vulpescu szenátor interjújában, amely az "Adevarul in libertate" c. újságban jelent meg (1990. XII. 21.) Kolozsváron, a következőket olvashatjuk: "...megszeretnék jegyezni valamit: az etnikumok, a kisebbségi lakosok többsége (természetesen a magyarokat kivéve, akik úgy néz ki, tehetségtelenek a nyelveket illetően) más idegen nyelveket sem tudnak megtanulni, nemcsak a román nyelvet...". Egy ilyen sértő, igaztalan állítás, azt hiszem, semmilyen kommentárt nem érdemel, és nem tudom, mit használ? Semmi esetre sem a kölcsönös bizalom erősödését. Mintha az idegen nyelvek tanulásának tehetsége a nemzetiségtől függne.

Ugyancsak itt, a hivatalos nyelv kisebbségiek részéről való ismeretének szükségességével kapcsolatban felhívnam a figyelmet a cikk egy másik kitételére: amikor a szerző egyes romániai magyar kultúremlereket "makacságára" hivatkozik, akik család és keresztnévüket a magyar nyelv sajátosságainak megfelelően írják... Vajon a másik nyelve iránti kölcsönös tiszteletnek csupán egy irányból kell jönnie? A kisebbségi kollégák nem várhatják el a román kollégáktól, hogy nevüket helyesen írják?

(Fordította: Czire Dénes.) (Folytatjuk.)

SZIGETI LÁSZLÓ
(Kolozsvár)

Közeledik az igazság órája?

Hetvenhárom évvel ezelőtt egy bukaresti bíróság 8 évi börtönre ítelt egy 72 éves öregembert.

Hazaárulással, az ellenséggel való kollaborálással vádolták. Meg azzal, hogy Románia kormányzója akart lenni. A két hétig tartó tárgyalás valódi cirkusz volt.

Az ügyész lehülyézte a vádlottat, kétségbe vonta románságát, és azzal fenyegette meg az igazságát megátalkodottan hangoztató aggastyánt, hogy földdel tömi be a száját, és a börtönben fog elpusztulni.

A hallgatóság mindezen remekül szórakozott, a törvényszék tagjai nemkülönben. Fogalmuk sem volt arról, hogy ez a per nem a vádlottat szégyeníti meg, hanem őket és a román államot, amelynek nevében kimondják az ítéletet.

A vádlott ugyanis Ioan Slavici, a nagy román író volt, az akkor már halott Eminescu és a már szintén halott Caragiale barátja.

Az egész vád koholmány volt, de ezt senki sem tartotta lényegesnek. A törvényszék tagjai tudták, hogy el kell ítélniük ezt az öregembert, hiszen a nemzet színe-java már régebben ítélkezett fölötte. Nicolae Iorga feléje köpött az utcán, hazafias lelkületű ifjancok felpofozták, mikor ráismertek, és Goga, a nagy nemzeti költő, egy egész versben foglalkozott vele: Egy íróval, aki eladta magát. Vétkes ez az ember, ha bűnére nincs is paragrafus.

George Calinescu, az egyik legnagyobb román irodalomtörténész, 1940-ben kiadott, *A román irodalom története c.* művében kissé utálkozva és "idegen" származására, "kevert vérűségére" utalva (mellesleg cigány származású volt) részletesen felsorolja Slavici bűneit: "*Slavici belesüllyedt az ő magyarszeretetébe, és egyre hangsúlyozottabban kezdte gyűlölni az itteni bizantinizmust*"; "*azt állította, hogy a románok szabadon fejlődhetnek a magyar királyságban is*" és "*kevéssé kockázatos a börtönbe kerülni (Magyarországon), mint Romániába menni, és az ottani testvérek szeretetére támaszkodni*"; "*nincs az itteni (erdélyi) románoknak mit tanulni az ottaniaktól, és Isten óvja őket attól, hogy olyan helyzetbe kerüljenek, mint azok*"; "*makacsul kívánta, hogy a románok ne egyesüljenek*" (Slavici ugyanis "a népek konföderációjaként" megszervezett Habsburg-monarchia híve volt).

Mi, magyarok pontosan tudjuk, hogy a szebeni *Tribuna* főszerkesztőjét, a *Tanulmány a magyarokról* (1871) és a *Románok a magyar királyságban és a magyar politika szerzőjét* (1892) – enyhén szólva – nem lehet magyarbarátnak mondani: "*A Kárpátok egyszerre nem lehetnek románok is, magyarok is. A románok csak egyet óhajtanak, hogy Magyarország szétbomoljék, s hogy belőle ők is megkapják a részüket*"; "*egyértetűnk tehát abban, hogy a Tribuna hasábjain kíméletlenül küzdünk a dinasztiaellenes irány-*

zatok, Kossuth kultusza és a Magyarország függetlenségéért folytatott propaganda ellen"; "*ápoljuk a románokban a nemzeti érzést, a román faj etnikai és kulturális felsőbbrendűségének a tudatát*". Slavici 1888-ban Kolozsváron a magyar állam elleni izgatásért egy évi börtönre ítélték. Le is töltötte. Calinescu nem állja meg, hogy meg ne jegyezze: "*de a börtön tetszett neki, mert a magyarok – ahogyan mondta – kíméletlenül bántak vele, és rendkívülien jóindulatúan kezelték a családját is*".

Calinescu – akarva, nem akarva – megérteti velünk, hogy mi készítette a román közvéleményt és bíróságot arra, hogy az "idegen" minősítéssel megbélyegezzon és súlyos börtönbüntetésre ítéljen egy sírja szélén álló öregembert, aki egész életét a románság ügyének szentelte. Slavici – bármennyire is szerette nemzetét, és bármennyire is ellen-szenvesek voltak neki a magyarok – sohasem volt hajlandó arra, hogy "*a nemzeti érzést*" és "*a román faj etnikai és kulturális felsőbbrendűségének tudatát*" szemérmetlen túlzásokkal és tudatos hazugságokkal táplálja. Erdélyi románként nem tudta megemésztetni az Ókirályság bizantinizmusát, kritikusan viszonyult saját népéhez is. Ezzel a magatartással megszegte a minden román által elfogadott játékszabályokat, és ezért bűnhődnie kellett.

A román nemzetnek tulajdonképpen mindmáig nem írták meg a történelmét. Későn indulva, "belecsöppenve" a nemzetállamok Euró-

pájába és a politikába, a román történészek a történelem helyett nemzeti mítoszok segítségével próbálták meghatározni a románok identitástudatát, "küldetését" és "jogát" azokra a területekre, amelyeket birtokoltak vagy birtokolni akartak. A modern kor társadalmi és politikai eszméit, illetve struktúráit a bizonytalan, homályba vesző évezredekre visszavetítve megalkották a románok eredetének, kontinuitásának és egységének mítoszait. Azután a többi mítoszt: Vitéz Mihály, Horea, a román paraszt, az elnyomó "idegenek", a Gyulafehérvári Nemzetgyűlés, a történelemből való kilépés stb. mítoszait. Ezek a "mellékmítoszok" mind arra szolgáltak, hogy az első hármat kiegészítésük, magyarázzák vagy igazolják. Az egymást követő román történesznemzedékek óriási intellektuális energiát pazaroltak arra, hogy megváltoztassák a múltat. Elhallgattak, torzítottak, hamisítottak, hazudtak. Szívós munkájuk eredményeként mítoszaik valóságos remekművek. Mint egy csepp vízben a tenger, mindegyikükben minden benne van. Elég egyet ismerni közülük, és mindent tudunk, amit egy románnak, egy nem románnak vagy egy "idegennek" tudnia kell a román "történelemről". A legbátoratlanabb kísérlet is, amely a mítoszok kétségbevonására irányul, sőt a tárgyilagosságra való törekvés is, azonnal nemzetárulásnak, illetve románellenességnek minősül. Ha egy történelmi tény nem illeszkedik "még" bele ezekbe a mítoszokba, akkor nem is létezik; pl. Erdély

Gál Éva Emese: Solyos várának romjai

sohasem volt Magyarország része, legfeljebb ideiglenesen megszállták az "idegenek"; a romániai zsidó holocaust románellenes rágalom. A mítoszteremtés jelenleg is folyik: most születnek meg Antonescu és Ceausescu mítoszai...

Senki se higgye, hogy ezeket a mítoszokat minden román, minden román történész készpénznek veszi, vagy vette. De tenni semmit sem tehettek, tehetnek ellenük, mert senki sem kockáztathatja meg a nemzet testéből való kiátkozást.

A román nemzeti mítoszok rendszerének elfogadása és az ennek megfelelő gondolkodás és cselekvés féldemokratikus körülmények között (lásd a két világháború közötti és a jelenlegi román viszonyokat) rendkívüligen veszélyes. Annál veszélyesebb, minél nagyobb tömegek vallják a sajátjukénak. És nemcsak a kiszolgáltatott "idegen" nemzeti közösségek, hanem a román nép számára is. Irracionális és dogmatikus jellege révén egyfajta vallássá válik, amelyet *nemcsak elfogadni, hanem élni is kell*. Ez a létezési forma egyenesen a Vasgárdához vezet, amely minden idők legjellegzetesebb román mozgalma volt. *"A Vasgárda nemcsak egy logikus rendszer, az érveknek egy láncolata volt, hanem átélés is. A kereszténységhez hasonlított. A keresztény is csak akkor keresztény, ha az Evangélium alapján él, nem elég, ha csak ismeri és megérti azt"* – vallja 1992-ben a *Baricada* nevű el-

lenzéki újságban Nicolae Ceaușescu, hajdani vasgárdista. Bizonyos, hogy Románia útja, ha csak a saját törvényei szerint haladna, ismét a nemzeti-vasgárdista rendszerbe torkollassa. Csakhogy...

Jelenleg mintha valami történelem Romániában. Nagy-Románia nem tette boldogabbá, gazdagabbá, szerencsésebbé a román népet. Az egész román propagandagépezet sem tudta elhiteni a világgal, hogy Erdély sohasem tartozott Magyarországhoz, és hogy a magyarok "idegenek" ott (lásd az amerikai Kongresszus idején, 415-ös számú határozatát: *"Erdélyt, ahol legkevesebb 2,5 millió magyar él, és amely terület ezer éven át a Magyar Királyság részét képezte, az 1920-as Trianoni Békeszerződés adta át Romániának"*). A zsidók romániai holocaustjáról könyvek, cikkek jelentek meg. A román értelmiségiek legjobbjai érzik, tudják, hogy hazugságokra építve birodalmat igen, de demokráciát nem lehet teremteni. Ha nem kerül sor a román "történelem" demitizálására, Románia útja végzettszerűen a nyomor, a nyílt diktatúra felé vezet. Akárcsak a két világháború között. De a körülmények azóta megváltoztak. Az integrációra törekvő Európa ma már nem tűri meg a diktatúrákat. Sem a "homogén" nemzetállamokat.

Végezetül két elgondolkodtató részletet idézek egy interjúból, amelyet Dorin Tudoran készített, és a *Meridian* nevű folyóirat I. évfo-

lyamának 4. számában tett közzé (1991. november–december). Beszélgető partnere Jean-François Revel, a közismert francia filozófus, politológus és újságíró:

“DT: – *Valamiféle időzített történelmi bombák ezek...*

JFR: – Pontosan. Jugoszlávia történelme gyakorlatilag megszakadt 1939-ben, legjobb esetben 1944-ben. Mert mi történik most? Mindenki forrong, cselekszik, s ott folytatódik az események, ahol 50 évvel ezelőtt abbamaradtak. Ékesszólóbb

Gálffy-Bódi Tamás: Utca - székelkapukkal

példát nem is lehetne felhozni a befagyasztott helyzetekre és azokra az archaikus formákba való betokozódásokra, amelyekről korábban beszéltem. Persze, mindezekhez még hozzátevédnék a Versailleben és Trianonban elkövetett hibák is. Jugoszlávia mesterséges struktúra volt, még mielőtt kommunistává lett volna (a totalitárius kommunista rendszer csak megszilárdított egy bizonyos helyzetet). És ebben Clemanceau és Wilson is hibásak voltak. Bosszút akartak állni az Osztrák–Magyar Monarchián, és ezért mesterséges struktúrákat hoztak létre. Megbüntették a szlovéneket, a horvátokat, és megjutalmazták a szerbeket, a szövetségeseiket, kiknek fizetni kellett. Magyarországot is megbüntették.

DT: – *Gondolja, hogy van esély még arra, hogy ezeknek a hibáknak a kérdése ismét napirendre kerüljön?*

JFR: – Kétségtől, és aki másképpen gondolja, csaldni fog. Gondol-

junk például a hajdani Kelet-Poroszország helyzetére, Kalinyingrádra, a hajdani Königsbergre. Nyilvánvaló, hogy ez a kérdés fel fog merülni előbb vagy utóbb.

DT: – *Cseh-Szlovákia hasonló helyzetben van?*

JFR: – Nyilvánvalóan. Még egy Havel nagyságrendű ember erőfeszítései sem elegendőek ahhoz, hogy a szlovákok lemondjanak igényeikről.

JFR: – Emlékezzék csak vissza arra, mi történt a múlt év tavaszán. Azt mondták: “Jugoszláviának meg kell maradnia”, bár nyilvánvaló volt, hogy Jugoszlávia már felbomlott. A probléma akkor is az volt, hogy nem tudtak válaszolni a kérdésre: mit kell csinálni, ha Jugoszlávia egységét már semmiféle formában sem lehet biztosítani? Éppen így, számomra nyilvánvaló – és nem is tegnap óta –, hogy egy szép napon fel fog merülni a német–lengyel határ kérdése is – Németország minden garanciája ellenére. És egy napon a lengyelek is fel fogják vetni annak a területnek a kérdését, amelyet a szovjetek csatoltak el tőlük 1945-ben. Abszolút naivitásnak tűnik nekem az, ha valaki úgy gondolja, hogy ezek az események nem fognak bekövetkezni. Nem azért mondom ezeket, hogy a török birodalom, a bizánci birodalom vagy az Osztrák–Magyar Monarchia visszaállításáért emeljek szót, csak ki akarom hangsúlyozni, hogy a politikában számolni kell a valósággal.”

TAKÁCS FERENC

Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés a jogtiprások ellen!

Ion Iliescu úr, Románia Elnöke, Románia Igazságügyminisztere, Románia Legfőbb Ügyésze számára és valamennyi nemzetközi emberjogi szervezet figyelmébe

Erdély 20. század végi történetének két vérrel átitatott epizódja volt: a kommunista rezsim bukása 1989 decemberében, illetve a marosvásárhelyi magyarellenes pogrom 1990 márciusi eseménysora. Értékek pusztultak, és emberéletek hunytak ki ezekben a decemberi és márciusi napokban. Magyarok és románok pusztultak el a terror lázában.

1989 decemberében, Ceausescu bukását követően, különösen akkor, amikor híre ment a kommunista erőszakszervek sokfelé pusztító akcióinak, az annyiszor megalázott székelyföldi nép dühe is föllángolt: 3 román és 3 magyar közismerten népníró rendőr, szekus meg hasonlították a cinkosuk vált a népharag áldozatává. 1990 márciusában újra véres jelenetekre került sor Erdélyben, Marosvásárhelyen. A legismertebb esemény Sütő András megvakítása volt, illetve a fasiszta-kommunista orientáltságú Vatra Românească vezetőinek felbújtó szavára hallgató román falusi emberek százainak-ezreinek főtéri összecsapása a békésen tüntető magyarokkal. Az igazi bűnösök teljes mértékű felelősségre vonása máig várat magára.

Bár a '89 decemberi népi tiltakozásban résztvevők számára 1990. január 4-én a Nemzeti Megmentési Front által kibocsátott 3. számú törvényerejű rendelet közkegyelmet hirdetett, mégis több székelyföldi település számos lakosát – alig néhány héttel a közkegyelem közzététele után – a régi, a kommunista időkre emlékeztető módon befogták, majd többnyire *teljesen esetlegesen* közülük néhányat kiszűrték. Ezeket az embereket aztán népünk megfélemlítésének és megalázásának nyilvánvaló szándékával törvénysértő és rendkívül súlyos ítéletekkel börtönbe vetették, így például az *oroszhgyi* Ambrus Pált (15 évre), Nagy Istvánt (15 évre), Nagy Imrét (18 évre), Vass Kis Elődöt (18 évre), valamint a *zetelaki* Boldizsár Ferencet (19 évre), Karsai Lászlót (19 évre), Illyés Istvánt (20 évre).

Ugyanez a szándék, a romániai magyarság megfélemlítésének és megalázásának szándéka vezette az igazságszolgáltatást az 1990 márciusi magyarellenes pogrom után ártatlanul elítélt *marosszentimrei* Szabadi Ferenc (5 év), illetve az *erdőcsi-nádi* Füzesi Albart (4 év), Füzesi András (4 év), Papp Árpád (4 év), és a *marosszentgyörgyi* Galaczi József (3 év) és Hanzi Valentin (3 év) ügye tárgyalásakor, ítéletük kimondásakor. A letartóztatások, a perbefogások még most is folytatódnak, elég a *marosvásárhelyi* Cseresznyés Pál esetére utalnunk, aki előzetes letartóztatásban várja sorsa jobbra fordulását.

Jogsérelmünk politikai és etnikai jellegű; magyar meg cigány embereket sújtott a romániai igazságszolgáltatás. Ezért indítottak Oroszhegy meg Zetelaka társadalmi-politikai szervezetei már két esztendővel ezelőtt aláírásgyűjtést a szerencsétlen elítéltek érdekében, amelyet utóbb pártolólág kiszélesített az RMDSZ Székelyföldi Politikai Csoportja. Az eddigi akció eredménye közel 16 ezer aláírás. És ezért vállalta egy nyílt levél megírását Ion Iliescuhoz – Tökés László kezdeményezésére – valamennyi történelmi válságlelekezetünk egyházfője 1991. augusztus 30-án. Választ mindmáig nem kaptak Románia elnökétől. Több nemzetközi emberjogi szervezet ismeri a fent írt jogsérelmeinket, több nyugat-európai szervezet tüntetésekkel is kifejezte felháborodását. Mindmáig eredménytelenül.

Mindezekért Az Erdélyi Magyar

Gál Éva Emese: A marosvásárhelyi Kemény kastély

Kezdeményezés RMDSZ-platform Szervező Bizottsága úgy döntött, hogy felvállalja ezt a romániai magyarság egészét érintő ügyet, és azzal a felhívással fordult a többi RMDSZ-platformhoz, illetve valamennyi RMDSZ szervezethez és minden humanista román állampolgárhoz, hogy pártolják a további aláírásgyűjtést, melyre egybekötünk a hazai illetékesekhez való jelen folyamodással, illetve a törvényes keretek közötti polgári engedetlenségi tömegmozgalom meghirdetésével Romániában.

Jelen folyamodványunkat a hatékony pártfogás reményében eljuttatjuk az összmagyarság szervezeteihez és a nemzetközi emberjogi szervezetekhez is.

A magyarellenesség jegyében fogant koncepciós perek során elkövetett többrendbéli jogtiprás megszüntetése érdekében a következőket igényeljük a címzett hazai illetékesek támogatásával – Románia Büntetőeljárás Törvénykönyvének 409., 410. és 411. szakasz alapján –: Románia Igazságügyi Minisztere és Főügyésze a fentnevezett elítéltek jogsérelmének megszüntetése, orvoslása érdekében azonnal adjon be rendkívüli folyamodványt a Legfelső Törvényszékhez, amelyben – többek között – indítványozza az elítéltek szabadlábra helyezését. Továbbá: a Legfelső Törvényszék Románia Főügyészének indítványára, hozzon határozatot, melyben valamennyi szóban forgó ügy megfelelő körülmények között tör-

tendő újrátárgyalásáig függessze fel a büntetések letöltését, és rendelje el az elítéltek azonnali szabadlábra való helyezését.

A folyamatban levő ügyek esetében tehát biztosítani kell a különböző szintű igazságszolgáltatási fórumokon a vádlottak szabadlábon való védekezését. A Legfelső Törvényszék pedig – Románia Büntetőeljárás Törvénykönyvének 55. szakasza alapján – gondoskodik a fent említett ügyek áthelyezéséről megfelelő semleges bírói testületek körébe, mégpedig olyanok hatáskörébe, amelyek összetételét paritásos alapon állapítják meg, tehát megfelelő számú magyar bírót is vonjanak be az ügyek tárgyalásába.

Javasoljuk továbbá, hogy a román törvényhozás (a képviselőház meg a szenátus) iktassa törvénybe, hogy minden olyan bűnügyet, amelynek politikai-etnikai vonzata, nemzetiségi vonatkozása van, paritásos alapú, azaz nem-román nemzetiségű bírakat is foglalkoztató bírói testület tárgyaljon minden fórumon, minden szinten, az alapfoktól a Legfelső Törvényszékig, beleértve a katonai bíraskodást is.

A felsorolt jogtiprások orvoslásáért indított akciónkat céljaink eléréséig folytatjuk – jogaink és a demokráciába vetett hitünk kinyilvánítása jegyében, a nemzeti ellentétek ellen, a megbékélés érdekében.

Székeljudvarhely, 1992. május 1.

Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés Szervező Bizottsága

Kisebbségi jogi fogalomtár

(IV.)

A BUKARESTI BÉKESZERZŐDÉS. 1918. MÁJUS 7.

Románia békeszerződése a központi hatalmakkal. Bulgária visszakapta Dél-Dobrudzsát. A szerződés szabályozta a román hadsereg nagyságát, Románia új határait, a központi hatalmak által megszállt román területek kiürítését, a dunai hajózást, a háborús károk megtérítését, a vallásügyenlőség biztosítását.

KISANTANT SZERZŐDÉSEK:

Kétoldalú szerződések a Párizs környéki békerendszer fenntartására.

1920. augusztus 14. jugoszláv-csehszlovák szövetségi szerződés.

1921. április 23. román-csehszlovák védelmi szerződés.

1921. június 7. román-jugoszláv védelmi szerződés.

1922. augusztus 21. jugoszláv-csehszlovák kiegészítő szerződés.

A RAPALLÓI SZERZŐDÉS. 1922. ÁPRILIS 16.

Németország és Szovjet-Oroszország között. A két fél kölcsönösen lemondott a háborús kiadások és károk megtérítéséről; ezen kívül a német kormány lemondott a Szovjet-Oroszországban államosított német tulajdonokra vonatkozó igényéről. A két ország felvette a diplomáciai, konzuli kapcsolatokat, és kimondották a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazását.

A GENFI JEGYZŐKÖNYV. 1924. OKTÓBER 2.

A Nemzetek Szövetsége közgyűlésének határozata a nemzetközi vi-

ták békés rendezéséről. Nagy-Britannia azonban megtagadta az aláírását. Ezért nem született nemzetközi szintű megállapodás a jegyzőkönyv elkészülte után.

A LOCARNÓI SZERZŐDÉSEK. 1925. OKTÓBER 16.

A szerződés garantálta Franciaország és Németország, valamint Belgium és Németország közötti határok sérthetetlenségét, kimondotta a vitás kérdések békés úton való rendezését. Ezt követően Németországot felvették a Nemzetek Szövetségébe, és 1930-ig kiürítették a Rajna-vidéket. Hitler 1936. március 7-én mondotta fel a szerződést.

A BRIAND-KELLOG PAKTUM. 1928. AUGUSZTUS 27.

Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok külügyminiszterei által aláírt dokumentum az önvédelmi háborút kivéve lemondott a háborúról, mint a nemzeti politika eszközéről. A Szovjetunió szeptember 6-án jelentette be csatlakozását.

A MOSZKVAI JEGYZŐKÖNYV. 1929. FEBRUÁR 9.

Egyfelől a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, másfelől Észtország, Lettország, Lengyelország és Románia a Briand-Kellog paktumhoz csatlakozva lemondtak arról, hogy háborút viseljenek egymás ellen.

A LAUSANNE-I SZERZŐDÉS. 1932. JÚLIUS 9.

A német jóvátétel, valamint a nyugat-európai államok Egyesült Államok részére fizetendő adósságok eltörlése, és egy bizottság létrehozása Közép- és Kelet-Európa pénzügyi és gazdasági talpra állítására.

A BALKÁN PAKTUM. ATHÉN, 1934. FEBRUÁR 9.

A francia diplomácia kezdeményezte szerződés Görögország, Románia, Törökország és Jugoszlávia között a balkáni status quo megőrzése végett. Az érintett ország kül-

ügyminisztereiből létrehoztak egy Állandó Tanácsot, illetve egy Gazdasági Tanácsot is.

AZ ANTIKOMINTERN PAKTUM. BERLIN, 1936. NOVEMBER 25.

Németország, Japán és Olaszország Szovjetunió ellenes egyezménye, amelyhez Magyarország, Mandzsúria, Spanyolország, Bulgária, Dánia, Finnország, Horvátország, Románia, Szlovákia és Kína is csatlakozott.

MAGYAR-KISANTANT MEGÁLLAPODÁS. BLED, 1938. AUGUSZTUS 22.

A felek kölcsönösen lemondottak bármiféle erőszakos cselekedetről, és a kisantant országai elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát.

A MÜNCHENI EGYEZMÉNY. MÜNCHEN, 1938. SZEPTEMBER 29.

Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország hozzájárult ahhoz – a német követelésnek eleget téve –, hogy a Csehszlovák hatóságok a szudétánémetek lakta területeket ürítsék ki, s hogy oda német csapatok vonuljanak be.

AZ ELSŐ BÉCSI DÖNTÉS. BÉCS, 1938. NOVEMBER 2.

A német és az olasz külügyminiszterek által aláírt döntőbírói határozat a Csehszlovákia részéről Magyarországnak átadandó területet határozta meg. (Folytatjuk)

LIPCSEI ILDIKÓ

Európa bírósága

Néhány év óta igen fellendült a népek önrendelkezési jogára, az emberi jogokra hivatkozás. A kisebbségek jogairól csak rövid idő óta "divat" a nyugati sajtóban elmélkedni, tulajdonképpen csupán azóta, amióta a szovjet birodalom felbomlott, és a nyugati nagy- és kevésbé nagy hatalmak vezetői gondterhelten töprengenek azon: mi is lesz a felhalmozódott óriási mennyiségű atomtöltettel, amellyel elődeikhez hasonlóan a FÁK-vezetők is előszeretettel fenyegetőznek, ha burkoltabban is amazoknál.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata jelentőségét nem lehet leértékelni, de nem is kell túlbecsülni. El sem sorolható, 1948 óta hány helyen és hány esetben sértették meg, akár a legdurvábban is, az emberi jogokat anélkül, hogy bármilyen megtorlás történt volna. Az 1945-ös amerikai elnök, akár az 1919-es, a világ minden baját megoldó nemzetközi szervre vonatkozó álmait igyekezett valóra váltani, és nem vonta le a Népszövetség kudarcának tanulságait. Így aztán nem is erőltette sem általában az új nemzetközi szövetség, sem az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata hatékonyságának biztosítását.

Mint általában az ENSZ minden vonatkozásában, az emberi jogok kérdése csakúgy, mint a népek önrendelkezési joga (a kisebbségek kérdésére ki sem tértek), ENSZ szinten a nagyhatalmak pillanatnyi erőviszonyának és érdekeik érvényesítési politikájának függvénye az első perc óta. Napjaink kifejező példája

Imre Lajos: Királybágyó rét

erre – többek között – Libanon, Kuvait és az ex-Jugoszlávia, vagy Románia. Az emberi jogoknak fitytyet hányó kuvaiti rendszer megmentése a háttérben kirajzolódó sok-sok olajfűrótorony és nem a határok sérthetetlensége, vagy a kuvaiti nép önrendelkezési jogának biztosítása miatt vált fontossá az "ENSZ" fegyveres erőinek gyors bevetése. A szíriai rendszerről is közismert, hogy az emberi jogok tiszteletben tartása nem tartozik erényei közé, ám imperializmusát szabadon gyakorolhatja Libanonban, ahonnan az amerikaiak, a franciákról nem is beszélve, csúfosan vonultak ki. A libanoni nép önrendelkezési jogát senki nem bánta. A szerbekről mindenki tudja, hogyan gyalázzák meg a népek önrendelkezési jogát és az emberi jogokat mindenütt, ahol erőfölényben vannak. Románia például egyetlen egyezményt sem tartott be sosem. Mostani "alkotmányát" francia jogászok segítettek megszövegezni. A kisebbségek jogaira vonatkozó hiányosságait rajtunk kívül senki sem nehezményezi.

Az Európa Tanács, amelynek ma már hazánk is tagja, az a nemzetközi szerv, amely valóban küzd az emberi jogok tiszteletben tartásáért, mert nem elégedett meg szép pa-

ragrafusok megszavazásával, hanem érvényre juttatásukhoz megteremtette az eszközt is: az emberi jogok európai bíróságát, amelyhez egyén is fordulhat. Az emberi jogok európai egyezményét aláíró ország egyben a bíróság illetékességét is elismeri, és döntését magára nézve kötelezőnek fogadja el. Ezért nagyjelentőségű, hogy februári ülészekén az Európa Tanács Parlamenti Gyűlése olyan ajánlást szavazott meg, mely szerint:

1) az emberi jogok európai egyezményét ki kell bővíteni a kisebbségekre vonatkozó rendelkezésekkel;

2) létre kell hozni egy békeltető szervet;

3) fel kell állítani egy döntőbíráskodási tanácsot, illetve Kisebbségi Európai Bizottságot

Persze, időbe telik, amíg az egyezményt és a létesítendő szervek működési szabályzatát kidolgozzák, de a Parlamenti Gyűlés erre is gondolt, és felkérte a Miniszteri Bizottságot, tegyen egy nyilatkozatot, amely addig is, amíg az ajánlásban foglaltak életbe lépnek, hivatkozással szolgáljon a felvételi kérelmek elbírálásához és az Európa Tanács állásfoglalásaihoz.

Az Európa Tanács még nem érkezett el a kisebbségi bíróság szükségességének felismeréséig, de jó úton halad, az ENSZ-nél és az Európai Közösségnél mindenesetre helyesebb irányba, biztatást nyújtva az emberiségnek, s főként a sokat szenvedett s még szenvedő kisebbségeknek.

BAKONYI JÓZSEF
(Franciaország)

Lármafák Dobogókőn

Gál Éva Emese: A Wesselényi kastély Zsibórol

Ha már két napja nyelvem alatt a fenti két szó, és nem tudván azoktól szabadulni, címként papírra is vettem őket – hadd maradjanak hát! Fönn a Pilis hegység világszép lomberdeiben, egyetlen magaslaton, egyetlen fennsíkon (pojánát írta az áldott emlékezetű Kós Károly, a sztárnai nagyúr) sem gyújtottunk lobo-

gásra toronymagas szálfát, mégis szétszaladt a Magyarországtól eltépett magyar lakta területek és az anyaországi magyarok dobogókői tanácskozásának híre. Nem volt az titkos erdei szövetkezése a szomszédos országokban helyenként többségben, tömbben élő és a magyarországi magyar politikusoknak; tudott arról a világ idejében s igazat. A Batthyány Lajos Alapítvány és a Haza és Haladás Alapítvány szervezte a találkozót, azzal a bevallott céllal, hogy a politikai szervezési gyakorlatban itt-ott még tájékozatlan, kisebbségi vezetők eszmét cseréljenek a helyi körülményeknek, a kisebbségi magyarság autonómiájának kikövetelésében.

Más a kapcsolatunk Szlovéniával, Ausztriával, és nem rajtunk

múlt, hogy a románokkal, szerbekkel, szlovákokkal nem jobb a viszonyunk – mondta *Jeszzenszky Géza* külügyminiszter előadásában.

Katona Ádám a romániai magyarság autonómiát, az ártatlanul bebörtönzött magyarok kiszabadítását célzó küzdelmét elemezte. *Duray Miklós* a szlovákiai magyarság gondjairól szólt. *Nahimi Péter* Magyarországon új nemzetpolitikáját elemezte, *Molnár Gusztáv* nagy hatású elképzelését mutatta be a dunai konföderáció sürgetettségéről, megvalósíthatóságáról. Ment-e a magyar nemzet sorsa elébb ezzel a találkozóval, s megye a következőkkel? Hadd mondja ki *Kós Károly*: "Dolgozni kell, ha meg akarunk élni".

Erdély történeti kronológiája

1421

április 3. A török-román csapatok ostrommal beveszik Brassót. A Cenken épült fellegvár kivételével – melyet nem tudnak elfoglalni – az egész várost kifosztják, feldűlják.

1426

július 2. Zsigmond – felelevenítve II. András király két évszázaddal korábbi elgondolását – arról értesíti Váraskeszy Lépes Lóránd erdélyi alvajdát, hogy a Barcaságtól a Vaskapuig terjedő területekre a Német Lovagrendet kívánja betelepíteni. Felszólítja az alvajdát, hogy tartson ez ügyben megbeszélést a nemesekkel, szászokkal és az erdélyi püspökkel, hogy ő beérkezésekor mindezt előkészítve találjon.

december. Zsigmond király Erdélybe látogat. Lippa felől érkezve Tordán át (dec. 19.) a Királyföldre megy. (A következő év szeptemberéig tartózkodik az ország részben.)

A király Csáky Lászlót nevezi ki Erdély vajdájává, az elhunyt Miklós vajda fiát. Az új vajda 1437-ig viseli tisztségét.

1427

február 1. Brassóban Zsigmond király végleg kibékül második feleségével, Borbála királynéval. Átadja az 1424-ben már forma szerint neki adományozott birtokokat, megengedi számára, hogy ismét saját tár-

nokmestert tartson, és várnagyait maga nevezze ki.

március 14. A király Brassóban tanácskozást tartva a főurakkal és nemesekkel, hadi szabályozást bocsát ki, hogy az országrészt megkímélje az átvonuló sereg ellátásával kapcsolatos problémáktól. A rendelkezés megtilt minden zsarolást, kártételt, gyilkosságot, nőkkel való erőszakot, s meghatározza ezek büntetését.

Rögzíti a hadsereg ellátásához szükséges élelmek árát (egy köből árpa, rozs, zab 25–31 dénár, egy napi széna 1 dénár, egy lúd 5, egy csirke 3 dénár).

Megtiltja idegen (nem erdélyi) só árusítását, és a királyi só megvásárlását.

április. A magyar uralkodó a Brassó melletti Földvárról felszólítja a Német Lovagrendet, hogy telepítsenek lovagokat Erdély déli hatáira. (A király titkára, Schlick Gáspár által megindított tárgyalások három évig folynak. Az elsőként betelepülő hét lovag 1429-ben azonban a Szörényi bánsgba érkezik, ahol három év múlva elpusztulnak.)

május 9. Földvárról keltezett oklevelében Zsigmond király megparancsolja Kézdi szék székely főembereinek, hogy Torjavására (a mai Kézdivásárhely) királyi mezőváros lakosait díjfizetések kirovásával és más zsarolásokkal ne háborgassák.

A székely ispánnak és alispánnak meghagyja, hogy az említett polgárokat minden efféle jogsértések ellen védelmezzék.

november 5. Zsigmond király a kolozsmonostori apát kérésére a Kolozs vármegyében lévő Egeres számára minden szombat napra heti, évenként Gál napra országos vásár tartására ad jogot.

Kolozsvári Tamás Garamszentbenedek (Bars vm.) bencés apátsága számára megfesti a XV. századi Magyarország egyik kiemelkedő műalkotását, a Kálváriát és Szent Miklós csodáit ábrázoló szárnyasoltárt.

A kolozsmonostori bencés kolostor és egyben hiteleshely ezen évből fennmaradt könyvtára 54 kötetet tüntet fel.

1428

Hátszegen ferences kolostor működik.

János, kolozsvári plébános az orvostudományok doktora is.

1429

A szász városok Csáky László erdélyi vajdához írt levelükben panaszt emelnek a városok szomszédságában levő birtokok jobbágynak elharapódzott erőszakos cselekedetei ellen, amelyek során számos városi polgárt, gerébet, nemest bántalmaztak, fosztottak ki, sőt ölték meg, pusztították el birtokát, vagy házát gyújtották fel.

1430

július 19. A király intézkedik a nemesek ellen irányuló székelyföldi megmozdulások elfojtásáról. Le-

vélben szólítja fel az erdélyi vajdát, hogy seregével álljon készen, és szükség esetén Kusalyi Jakcs János és Mihály, székely ispánok kérésére azonnal induljon hadba a felkelők ellen. A király ugyanezt parancsolja a szász előkelőknek is. A megmozdulásokban elsősorban a közszékelyek tiltakoznak jogaik megcsonkítása és terheik növelése ellen. Tiltakozásuknak nemesi udvarházak és birtokok feldúlásával, a birtokok határköveinek elhányásával adnak nyomatékot.

1432

nyara. A törökök Vlad, havaselyi vajda román csapataival megerősítve betörnek Erdélybe. Súlyos károkat szenved a Barcaság, Fogarasföld, a Királyföld és a Székelyföld.

Ostrom alá veszik Szebent és Brassót, elfoglalni azonban nem tudják. A védtelen falvakból rabláncra vűzve hajtják el a lakosokat.

1433

Fogarasföldön román paraszti megmozdulások folynak.

Hátszegen (Hunyad vm.) egy törvényszéki ítélet kenézi tisztségűktől való megfosztással bünteti Koszta és Sztancsuly kenézeket, akik egy görögkeleti pappal együtt részt vettek Ruksor és Serei nevű kenéségek feldúlásában, majd Moldvába szöktek.

1434

április 8. Zsigmond király rendelkezést bocsát ki, hogy Erdély területén is gyűjtsék be a huszitizmus kiirtására a bázeli (Svájc) zsinaton meghatározott pénzbeli hozzájárulásokat.

május 1. Azt követően, hogy az év elején Brassó vezetői a székely ispánhoz fordultak segítségért a fogarasföldi román parasztmozgalmak elhárításáért, az ispán levélben biztosítja őket, hogy mindent meg fog tenni védelmükre.

június 2. A hadaival táborba szállt Kusalyi Jakcs Mihály, székely ispán a brassóiakhoz írt levelében nyugtázza a fogarasi fölkelők leverésére a várostól kapott segítséget.

Ígéretet tesz a megmozdulások mielőbbi végleges letörésére, ugyanakkor felszólítja a brassóiakat, hogy teljes haderejükkel vonuljanak fel a havasokba, és kíméletlenül pusztítsák a "hitszegő parasztoknak", csak a nőket és a gyerekeket kímélik.

1435

április 7. Zsigmond király levélben sürgeti a brassóiakat, hogy fizessek meg a husziták elleni küzdelmekre adandó huszadot.

A király szabályozza az erdélyi haderő összetételét. A vajdát, a székelyek ispánját, s az erdélyi püspököt egyenként 500–500, a többi egyházi testületet és városokat egyenként 50–150, a megyéket együttesen 3000, a székelyeket és szászokat 4000 katona kiállítására kötelezi.

1436

tavasza. Lépes György, erdélyi katolikus püspök levélben figyelmezteti papságát a huszitizmus erdélyi térhódítására. A főpap kímé-

letlen szavai szerint "e veszélyes tan hirdetői mint valami ruhös juhok Erdélyben is nagymértékben terjesztik a ragályt".

április körül. Zsigmond király Lévai Cseh Pétert nevezi ki másik erdélyi vajdává az eddigi vajda, Csáky László mellé. Cseh Péter 1438-ig viseli tisztségét.

május. Lépes György, erdélyi püspök levélben kéri Marchiai Jakab (Giacomo della Marca) olasz ferences főinkvizítort, hogy jöjjön Erdélybe, és számolja föl a huszitizmust.

A főinkvizitor által vezetett inkvizíciós törvényszék 1436-tól 1439 nyaráig működik a kalocsai érseki és az érsekség alá tartozó váradi, erdélyi, csanádi és szerémi püspöki egyházmegyékben.

Lépes György kükküllői Detriket nevezi ki kíséretül a főinkvizitor mellé, annak erdélyi működése során.

Marchiai Jakab 64 pontban foglalja össze a "Magyar – Székely – és Erdélyországban" talált husziták tanításait. 25 ezerre teszi az általa "megtérített" husziták számát.

nyara. Lépes György, püspök az újonnan forgalomba került jó minőségű dénárban követeli az egyházi tized beszolgáltatását, az előző évekre visszamenőleg is. Az 1432–35 közötti években ugyanis Zsigmond király pénzrontáshoz folyamodik, kisméretű és csekély nemesfém tartalmú dénárt (ez az ún. quantling)

veret, s ez idő alatt a püspök nem igen szedeti be a tizedet.

A parasztok és kisnemesek a három éves hátralékkal együtt jó pénzben követelt azévi tized beszedését Erdélyszerte megtagadják. A püspök az egyházi kényszerítés egyik legsúlyosabb eszközének alkalmazásával, a kiközösítéssel igyekszik nyomtatékot adni követelésének. Ennek az intézkedésnek sincs fogantatja.

szeptember. Zsigmond király az erdélyi püspök panaszára – miszerint a hívek az egyházi kiközösítés ellenére sem hajlandók megfizetni a tizedet –, parancslevelet ad ki, melyben felszólítja a vármegyék ispánjait, a vajdát és az egész nemességet, hogy fizessék és fizetessék meg jobbágyaikkal a püspököknek járó egyházi tizedet.

őszre. Török portyázó csapatok pusztítják Erdély déli részét.

1437

február. Lévai Cseh Péter, erdélyi vajda vezetésével erdélyi sereg indul a török ellen, ezáltal az ország-részben levő vajdai-nemesi haderő jelentősen megfogyatkozik.

március. Kardos János vezetésével parasztfölkelés tör ki Alsó-Fehér vármegyében, amely áttérjed a Királyföldre is.

tavasza. Parasztfölkelés indul Erdély északnyugati részén, amely

Imre Lajos: Márton áron emlékműve

júniusra kiterjed Belső-Szolnok, Kolozs, Doboka, Torda, Fehér és Küküllő vármegyék területére. A fölkelés vezetője a Kolozs megyei Dióson lakó Budai Nagy Antal (aki a szintén Kolozs megyei Budáról – ma Bodonkút – származott).

A fegyverre kelt paraszthad központja az Alparét határában levő, jól védhető Bábolna hegy (Belső-Szolnok vm.), ahol huszita harcmodor szerint székértábort állítanak fel.

július eleje. A bábolnai tábor ellen hadba indult Csáky László vajda serege súlyos vereséget szenved a felkelőktől.

július 6. A kolozsmonostori konvent előtt a nemesek és a parasztok képviselői megkötik az ún. első kolozsmonostori egyezséget. Ebben megszabják az erdélyi püspököknek

fizetendő tized összegét, eltörlik a kilencedet, biztosítják a jobbágyoknak a szabad költözés jogát és a végrendelkezés jogát.

Meghatározzák a földesúrnak járó cenzus, ajándékok és robot mértékét. Rendezik a sóbányahelyek lakosainak szolgáltatásait. Szabályozzák a hadi kötelezettségeket.

Az egyezség betartását a Bábolna hegyén évente tartandó gyűlés hivatott ellenőrizni. Erre minden faluból, mezővárosból két-két megbízottnak kell eljőnnie s beszámolnia arról, hogy uraik betartják-e ígéreteiket. Kimondják, hogy az egyezséget megsértő nemesekkel szemben mint esküszegőkkel kell eljárni.

szeptember 16. Az erdélyi három natio (rendi nemzet): a magyar nemesség, a szász patríciusok és a székely primorok, lófők képviselői Kápolnán (Belső-Szolnok vm.) unióra lépnek a rendi jogokért is küzdő parasztság ellen. Ezzel létrejön Erdély politikai berendezkedésének egyik évszázadokig meghatározó, jellegzetes pillére az unio trium nationum, a három rendi nemzet szövetsége.

A szerződés többek között kimondja, hogy ha valamelyik szerződő felet akármilyen ellenséges támadás érné, a másik kettő köteles késedelem nélkül segítségére sietni.

(Folytatjuk)

Írta és összeállította:
KULCSÁR ÁRPÁD

Könyvek Erdélyről (II.)

Balázs Tibor: **ÖSVÉNYEIM** (HungAvia–Kráter Kiadó, Budapest, 1991) – Többnyire még Erdélyben íródott, a formai kifinomultság és a nyelvi elegancia szempontjából figyelemreméltó versek gyűjteménye.

Bura László – Vass Márton: **A TASNÁDI FAZEKASSÁG** (Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, valamint a MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1991) (Magyar csoportnyelvi dolgozatok 50.) – Néprajzi kismonográfia a Szilágyság peremén levő mezővárosban egykor virágzó fazekasmesterségről. Foglalkozik a kerámia gyártási technológiájával, a szakma szókinccsével, rajzos áttekintést nyújt a jellegzetes formákról és ornamentikáról, megemlékezik a céh nevesebb keramikus dinasztiáiról.

Kocsis Károly – Kocsisné Hódosi Eszter: **MAGYAROK A HATÁRAIN KON TÚL – A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN** (Tankönyvkiadó, Budapest, 1991) – A "magyarság-földrajz" kézikönyve. Történeti, demográfiai, statisztikai, földrajzi áttekintés; részben útikönyv is, amennyiben útvonalakat vázol a magyar vonatkozású nevezetességek megtekintésére.

Kozma Mária: **BORSOSMÉZ** (Babits Kiadó, Szekszárd, 1991) – Orwelli ihletésű regény egy lélekölő mechanizmusról, az Iroda világáról, egy Elvtársnőről, aki az 5.-en "működik", és néhány emberi lényről, akik még képesek álmodni.

Kozma Mária: **IDŐVALLATÓ** (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991) – **AZ EMBER BOLOND TERMÉSZETE** c. kisregény és az **IDŐVALLATÓ** c. történelmi elbeszélés-fűzér korszerű szemléletével és meseteri időtechnikájával emelkedik ki a mindenkor Székelyföld-irodalomból. Természetes könnyedséggel idézi a kútfőket és a néphagyományt, székely romantika nélkül gondolkodik székelyül. A küllemében is megnyerő kötet védőborító és kötésterve Kolosváry Bálint munkája.

Köpeczi Béla: **A BUJDOSÓ RÁKÓCZI** (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991) – A száműzött erdélyi fejedelem 1711 és 1735 közötti diplomáciai és irodalmi tevékenységének feldolgozása széleskörű nemzetközi levéltári kutatások alapján.

Lázár Emő: **A POKOLJÁRÓ** (HungaPrint, Budapest, 1991) (Hunga könyvek) – Visszaemlékezés a második világháborús Kolozsvár nemzetiségi viszonyaira, a zsidó közösség életére, a munkaszolgálatra, haláltáborokba elhurcoltak szenvedéseire.

LORÁNTFFY ZSUZSÁNNA ÉS ÓNOD (Kiadja a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskola és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár) – (Ónod, 1991) – Emlékfüzet az iskola névadó ünnepségének tiszteletére. Összeállította: dr. Csorba Csaba. Szerk.: B. Balsai Jolán.

MAGYAR KISEBBSÉGEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN. A KESZTHELYI BERZSENYI DÁNIEL IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI TÁRSASÁG 1990. MÁJUS 4-5-I TANÁCSKOZÁSÁNAK ANYAGA. (Kiadja a Berzsényi Dániel Társaság és a Somogy Megyei Könyvtár, Kaposvár, 1991) – A magyar írók szélesebb családjának együttgondolkodásáról tanúskodó dokumentum, melyet ihletett a Keszthelyi Helikon emelkedett szelleme. Szerk.: Pomogáts Béla.

MAGYARORSZÁG SZEGIN. ÖSZ-SZEÁLLÍTÁS A GYIMESI ÉS MOLDVAI CSÁNGÓ MAGYAROKRÓL (Erdélyi Kör, Békéscsaba, 1991) –

Mandics György: **TEMESVÁRI GOLGOTA** (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991) – Dokumentumregény, riport, visszaemlékezés műfajait ötvöző trilógia az 1989. decemberi események kilenc napjáról.

Markó Béla: **ELLENSZÉLBEN. VERSEK** (Püski Kiadó, Budapest, 1991) – Szűkre szabott, de tartalmas válogatás a poétának hazájában sokáig visszhangtalanított verseiből. Ágoston Vilmos előszavával.

Mátyás B. Ferenc: **LÉGGÖMBVADÁSZAT** (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991) – Kisregény egy kádercsemete evilági bolyongásairól, akit egy ideig az előre elrendeltettségéből való kitörés szándéka vezérel, ám az elnyemi vélt szabadságban is minduntalan kényszerpályára kerül, míg végül nincs tovább.

Miskolczi Ambrus: **EGYHÁZ ÉS FORRADALOM. A KÖRÖSKISJENŐI ORTODOX ROMÁN EGYHÁZI ZSINAT: BISERICA SI REVOLUTIE, SINODUL ORTODOX ROMANESC DE LA CHISINEU-CRIS 1849** (ELTE BTK Román Filológiai Tanszék, Budapest, 1991) (Encyclopaedia Transylvanica) – Egy sokat ígérő sorozat bemutatkozó kötete. Miskolczi Ambrus bevezető tanulmánya, valamint a zsinati jegyzőkönyv magyar és román nyelven jelenik

„...amit erő vagy hatalom elvesz,
azt idő és kedvező szerencse ismét
visszaadhatják. De amiről a nemzet,
félve a szenvedésektől, önként le-
mondott, annak visszaszerzése min-
dig nehéz és mindig kétséges...”

meg. Előszó: Szabad György. A szer-
kesztésben együttműködött: Ioan
Octavian Rudeanu.

Nagy László: ERDÉLYI FEJEDEL-
MEK A HABSBURG-ELLENES HAR-
COK ÉLÉN. ADALÉKOK A HABSBURG-
KÉRDÉS ÚJRAÉRTÉKELÉSÉ-
HEZ (Videoton József Attila Művelő-
dési Ház és Könyvtár, Székesfehérvár,
1991) – Az ideologikus (kuruc,
labanc, sztálinista stb.) szemléletű
történetírás értékeiteléseire nyújt al-
ternatív választ az erdélyi fejedelmi
hatalom jellege, illetve a Habsburg
uralkodók országlásának kérdésében
a két tanulmány.

Nagy Olga: CIFRA JÁNOS MESÉI
(Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991)
(Új magyar népköltési gyűjtemény
XXIV.) – A mesemondást hivatásának
tekintő koronkai Cifra János meséi-
nek „kritikai” kiadása. Gyűjtötte,
bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta:
Nagy Olga.

Nagy Olga: GYÓNÁS (Európa
Könyvkiadó, Budapest, 1991) – Szá-
mos adatközlőjének gyóntatóasszo-
nya, Nagy Olga elvégezte a maga
számvetését is, annak rendje-módja
szerint.

Nagy Vince: OKTÓBERTŐL OK-
TÓBERIG (Európa Könyvkiadó-His-
tória, Budapest, 1991) (Extra Hun-
gariam) – A szerző Szatmárnémeti
szülötte volt, a Károlyi-kormány bel-
ügyminisztere, utána örökös ellenzéki
politikus. Erdélyi vonatkozásokban
is gazdag emlékiratait az emigráció-
ban állította össze.

ORGANA TRANSYLVANICA
(Organa Transsylvania Alapítvány,
Budapest, 1991) – Az Alapítvány
célkitűzéseit, a támogatók névsorát,
első hangversenyeit ismertető illusz-
trált füzet.

Páll Árpád: HARANGSZÓ A
MÉLYBŐL. BESZÉLGETÉSEK RO-
MÁNIAI MAGYAR ÉRTELMISÉGIEK-
KEL (Magvető Kiadó, Budapest,
1991) – A válogatás 25 interjút tar-
talmaz a romániai magyar művelő-
dés közéleti személyiségektől is tisz-
telt alapembereivel.

Páskándi Géza: A NAGY LÉGY-
ÖLŐ MEG SZUSZÓKA ÉS MILÓ
(Arany Lapok, Budapest, 1991) –
Meseregény 6–14 éveseknek. De
olvasható úgy is, mint kulcsmesere-
gény minden korosztálynak és min-
den gyanútlan emberfiának.

Polcz Alaine: ASSZONY A FRON-
TON (Szépirodalmi Könyvkiadó, Bu-
dapest, 1991) – Visszaemlékezés a
Kolozsváron töltött ifjúkori eszten-
dőkre, a világháború megpróbáltatásaira;
a gyakorló terapeuta tudatosságával
hitelesített vallomás.

POLITIKUM VAGY ESZTÉTIKUM?
ÖSSZEÁLLÍTÁS AZ 1990. JÚNIUS 8-
ÁN TARTOTT SZÍNHÁZI ÉS TÖR-
TÉNETTUDOMÁNYI SZIMPÓZIUM
ANYAGÁBÓL (Kisvárdai Várszínház
az Eötvös Alapítvány támogatásával,
Kisvárdai, 1991) (II. Nemzetiségi
Színházi Fesztivál, Kisvárdai, 1990)
– A rendezvényen négy erdélyi tár-
sulat lépett fel. Szerk.: dr. Kötő Jó-
zsef és Tribula László.

Pomogáts Béla: NOÉ BÁRKÁJA.
TANULMÁNYOK ÉS VALLOMÁSOK
(Széphalom Könyvműhely, Budapest,
1991) – A kötet ugyan nem Erdély-
központú, de öt tanulmány közvet-
lenül idevág, és a többi szövegek-
ben is minduntalan visszaköszön-
nek az erdélyi motívumok.

Pukánszky Béla: SCHNELLER IST-
VÁN (Országos Pedagógiai Könyvtár

és Múzeum, Budapest, 1991) (Magyar
pedagógusok) – Kismonográfia a
kiváló neveléstudományi íróról és
úttörő pedagógusról, aki 1895-től
1919-ig a kolozsvári egyetem tan-
székvezető tanára, majd rektora volt.
Ő dolgozta ki az egyetem mellett
működő középiskolai tanárképző in-
tézist és a gyakorló reform-középis-
kola koncepcióját.

II. RÁKÓCZY GYÖRGY
ESKÜVŐJE (ELTE, Budapest, 1990/
1991) (Régi Magyar Történelmi
Források II.) – Jerzy Ballaban nap-
lója, a korabeli követjelentések
modorában fogant beszámoló az
esküvőre utazó lengyel küldöttség
tapasztalatairól (magyar és lengyel
nyelven). Összegyűjtötte, sajtó alá
rendezte, a tanulmányt írta: Várko-
nyi Gábor.

Reményik Sándor: ISTEN KÖZE-
LÉBEN. VERSEK (Unikornis Kiadó
és az Evangélikus Sajtóosztály kö-
zös kiadása, Budapest, 1991) – Vá-
logatás a költő istenes verseiből
születésének 100., halálának 50.
évfordulóján. Válogatta és szerkesz-
tette: Imre Mária. Előszó: Koren Emil.

ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOM
(1970–1990) (Hajdú-Bihar Megyei
Lapkiadó Vállalat, Debrecen, 1991)
– 1990. nove. 15–16-án a Déri Mú-
zeum látta vendégül a debreceni
irodalmi napok meghívottait. A ren-
dezvényt Debrecen városa, a Magyar
Írószövetség, az Alföld szerkesztő-
sége és a Kölcsey Ferenc Művelődési
Központ szervezte. Az előadások

szövege és a vita anyaga az Alföld különszámában (1991. 2.) jelent meg. Szerkesztette: Simon Zoltán.

Seres András – Szabó Csaba: CSÁNGÓMAGYAR DALOSKÖNYV. MOLDVA 1972–1988 (Héttorony Kiadó, Budapest, 1991) – Impozáns összeállítás a csángók énekes és hangszeres zenéjéből, amely Seres András gyűjtőszorgalmát, Szabó Gyula szakértelmét dicséri. A borítót és a rajzokat Szervátiusz Tibor készítette.

Sütő András: SÁRKÁNY ALSZIK VELED. BESZÉLGETÉSEK KÖNYVE (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991) – "Kérdezőből lassan kérdezté öregszik az ember" – vallja Sütő András a fülszövegben. A kötetet sajtó alá rendező Ablonczy László több mint száz interjúból negyvenkilencet tartott érdemesnek az újraközlésre.

Szabó K. Sándor: BEVONULÁS ERDÉLYBE 1940 (B & K Kiadó, Budapest, 1991) – Az 1940-es év nyarát és koraőszét átfogó naplójegyzetek a Harminckettesek mindennapjairól, egyebek között a magyar honvédség bevonulásáról Észak-Erdélybe.

Z. Szalai Sándor: "HIT A HARC-BAN, REMÉNY A BAJBAN". PÁLYAKÉP TAMÁSI ÁRONRÓL (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991) – Olvasmányos, szemléletesen illusztrált, ismeretterjesztő szándékú áttekintés Tamási Áron életművéről.

Szamosközy István: MAGYAR NYELVŰ KORTÁRSI FELJEGYZÉSEK ERDÉLY MÚLTJÁBÓL. SZAMOSKÖZY ISTVÁN TÖRTÉNETÍRÓ KÉZIRATA. XVII. SZÁZAD ELEJE (Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1991) (A magyar nyelvtörténet forrásai 2.) – A nyelvemlék betűhű átirata. Közzéteszi és a jegyzeteket írta: E. Abaffy Erzsébet és Kozocsa Sándor. A bevezető tanulmányokat írta: Sinkovics István, J. Fodor Adrienne és E. Abaffy Erzsébet. Függelékben: Ismeretlen szerző beszámolója az 1596. évi mezőkeresztesi ütközetről.

Száraz Miklós György – Tóth Zoltán: EMLÉKLAPOK A RÉGI MAGYARORSZÁGRÓL (Pannon Kiadó, Budapest, 1991) – A történelmi Magyarország 64 városának századfordulós képeslapjaiból összeállított nosztalgiaalbum, amelyben 26 erdélyi város néhai arculatára csodálkozhatunk.

Szávai Géza: UTÓJÁTÉK (Magvető Kiadó, Budapest, 1991) – Szatirikus kisregény a már befejezettnek nyilvánított kollektivizálás után is szünni nem akaró erőszakoskodásokról. Egy vidéki kiskirály viselkedésének paródiája.

SZÉKELYFÖLD (Felelős kiadó: Tóth Dániel térképkiadó vállalkozó, Miskolc, 1991) – A Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet 1942-ben készült katonai térkép reprintje. Lépték: 1 : 200 000.

Tőkés László – David Porter: ISTENNEL A NÉPÉRT (Aranyhíd Kiadó, Budapest, 1991) – Tőkés László életútja, ahogyan David Porternek elmondta. A magnószalagra mondott szöveget angolból magyarra fordította Föglér Klára.

Várady Péter Pál – Borbély Anikó: ERDÉLY MAGYAR TEMPLOMAI. 1. KALOTASZEG (Unikornis Kiadó, Budapest, 1991) – Reprezentatív fotóalbum. A kísértőszöveg ismerteti Kalotaszeg településrendjét, hagyományait, egyéb építészeti emlékeit is. Megjelent a Magyar Reformátusok II. Világtalálkozója alkalmából. Tőkés László ajánlásával.

Vásárhelyi Géza: KI VÁR ENGEM? VÁLOGATOTT VERSEK (Orpheusz Kiadó, Budapest, 1991) (Orpheusz könyvek) – Kissé vágáns költő, kis-

sé poeta doctus volt a tragikus sorú újtordai körorvos. Válogatott versei első ízben jelennek meg Magyarországon.

Virt László: KATOLIKUS KISEBBSÉG ERDÉLYBEN (Egyházforum, Budapest–Luzern, 1991) (Egyházforum könyvei 7.) – Tanulmányok az erdélyi katolikus felekezet XX. századi történetéről, főpapjainak szerepvállalásáról, az egyházi élet megpróbáltatásairól.

Wass Albert: A FUNTINELLI BOSZORKÁNY (Unio-Pallwest, Budapest, 1990/1991!) – Az Erdély-romantika klasszikus modorában fogant regénytrilógia a havasok román népének egykori életéről.

Zolcsák Sándor festőművész kiállításának katalógusa (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1991) – 1991 október–novemberben a művész 36 vászna volt látható, a katalógus többsége történelmi személyiségek, írók, művészek portréit tartalmazza.

Zöldi László: G. G. ELŐÉLETE (KUTATÁSI ÉLMÉNYBESZÁMOLÓ GAÁL GÁBORRÓL) (Békés Megyei Könyvtár, Békéscsaba, 1991) – Füzetnyi terjedelemben megannyi pontosítás az ismertnek vélt életúthoz. Nyomozási eredmények Gaál Gábor származása, családi körülményei, iskolai évei, érzelmi élete vonatkozásában.

Összeállította:
KOMÁROMI BÉLA

Hírek, postabontás

KOLLER LAJOS (KASTL, NÉMETORSZÁG) szerkesztőségünknek írt levelében arról tudósít, hogy "Világoson (Arad megye), 1944. szeptember 14-e körül még a magyar hadsereg odaérkezése előtt egy román tiszt vezénylete alatt kiterelték a világosi magyar lakosságot a mezőre, ott letérdepeltették őket, és sortűzet nyitottak rájuk. Hatvan ártatlan magyarak oltották ki az életét! Nem volt köztük csak öreg, nő meg gyermek. A mi egyik ismerősünk, Császár Piroska is jelen volt Bözsi nevű lányával. A lány mutatta is nekünk a golyó okozta égési sebeit a jobb alsókarján, amint a golyó ott végigsúrolta. Ők is, mint sokan mások, futva mentették meg az életüket... A világosi eseményekkel egy időben Győrön is kitereltek vagy 30 lakost, köztük az apámat és engem is, és a Kuvin szélén akartak minket is lelőni. Szerencsénkre velünk volt Seredán Iván, egy fél román, fél magyar lakos, aki a tisztelet a gyilkosságról lebeszélte".

...

CSIGE JÓZSEF (BALMAZÚJVÁROS) írja: "... Nincs még egy ország a világon, melyet nagyhatalmi diktátummal így felosztottak volna, de olyan nemzet sincs rajtunk kívül, amely mindezt így tűrné, tudomásul venné. A 20. század Európájának sorsfordító eseményeiben – lélekszámunkhoz viszonyítva – mindig mi, magyarok hozzuk a legnagyobb áldozatot. Így van ez napjainkban is.

Mostanra azonban elérkeztünk az utolsó, legnagyobb áldozatra: immár pusztán nemzeti létünket, önmagunkat áldozzuk fel... Mert öngyilkos külpolitika, amit most folytatunk. Ismét ott tartunk, hogy a Trianon-szót nem illik kimondani. Kiáltjuk végre világossá, hogy immár 70 esztendeje egy magyar holocaust, egy genocídium folyik Európában, amely most különösen felgyorsult. Európa indiánjai lettünk: a magyarokat büntetlenül lehet pusztítani, irtani a szó fizikai értelmében és átvitt értelmében egyaránt. A nagy világlapok minderről mit sem írnak! A román fiatalokba oltott nacionalizmus és magyargyűlölet elmúlásához két emberöltő is kevés lesz (hol lesz akkor az erdélyi magyarság?)... Ugyanennyi időre van szükség, hogy a magyar fiatalokba oltott kishitőség és más nemzetvesztő, öngyilkos ideológiák hatása a génjeikből kitöröljön... Románia az elmúlt hetven esztendőben bebizonyította, hogy érdemtelen Erdélyre... Az erdélyi magyarság megmaradásának lehetőségét abban látom, hogy Erdély zömével magyarlakta területeit – vagy az 1910-es népszámlálási adatok alapján, vagy a Párizsban magyar részről (Gyöngyösi külügyminiszter által) felvetett elképzelések szerint – Magyarországhoz csatolnák. Olyan megoldást is el tudnék képzelni, hogy egy korridórral a három székely megyét visszakapnánk. A felsorolt megoldások a tartós és őszinte magyar-román megbékélés alapkövét jelentenék... A jelenlegi magyar külpolitika soha vissza nem térő történelmi lehetőséget szalaszt el... Trianon, Párizs, Helsinki iránti vak lojalitásunkat nem fogja díjazni a világ. Ezeket a szerződéseket rajtunk kívül már senki nem tartja tiszteletben, illetve ezek diktátumait ma csupán Magyarország vonatkozásában és rovására értelmezik "szentnek", sértetlennek, megváltoztathatatlanak a nagyhatalmak, de a környező országok is..."

Népballadák szövött falikárpiton címmel SZABÓ ILONA (MAROSVÁSÁRHELY) gobelin-művésznő kiállítására nyílt meg Csepelen, a Radnóti Miklós Művelődési Házban.

...

KARSCHTI ALBERT (WEINGARTEN, NÉMETORSZÁG) a német-román alapszerződés ratifikálása előtt a következő felhívást küldte el a német parlamentben résztvevő frakciók képviselőinek:

"Tisztelt Elnök Úr, Tisztelt Képviselő Urak!

Milyen közös érdek és barátsági kapcsolat jöhetne létre, ill. állhatna fenn a Német Szövetségi Köztársaság és a román állam, ill. román államvezetőség között minekután:

– A román államvezetőség eddig kétszer is (1916, 1944) alattomosan hátat fordítva megtámadta Németországot?

– Több százszázres német nemzetiségű (erdélyi szász, bánáti és szatmári sváb) létalap feltételeit szétrombolták – vagyonától és munkaeszközeitől megfosztották –, hogy utána jó pénzért kivándorlásra kényszerítsék, ill. eladhassák?

Egyetlen civilizált állam alkotmányában sincs a hivatalos államnyelv lefektetve, mint azt Romániában tették azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy ezáltal zsarolhassák a kisebbségeket és megfoszthassák alapjogaiktól.

Romániában olyan befolyásos nemzeti-soviniszta erők ébredtek fel

(és vannak eltűrve), amelyek egész nyíltan egy Nagy-Romániát, a Tiszától a Dnyeszterig propagálnak, és követelnek nagy lármával.

– Ezek az erők, többek között egy fajtisza (csak román) nemzeti államot akarnak létrehozni!

– Ezek az erők az összes ott élő kisebbséget el akarják űzni, vagy amennyiben lehetséges, megsemmisíteni!

– Ezek az erők mind nagyobb gyűlöletet és intoleranciát terjesztenek mindennel szemben, ami nem román!

A faji heccelés mindennapos, és a hivatalos szervek hallgatólágosan eltűrik ezt, semmit sem tesznek ellene.

Romániában egész nyíltan és tudatosan faji heccelés folyik az ott élő kisebbségek ellen!

Ezek után fel kell tenni a kérdést:

– Milyen alapelvek alapján folytat a német állam politikát ilyen államokkal szemben?

– Milyen biztosítékokkal (politikai nyomással) rendelkezik a német külpolitika az ilyen kiszámíthatatlan partnerrel szemben?

– Milyen felelősséget képes a német Bundestag magára vállalni, tekintettel hasonló helyzetre, egy olyan állammal szemben, amellyel barátsági szerződést akarna kötni?

A német Bundestag, illetve a pártok képviselői nagyon meg kell gondolják, hogyan döntsenek a Romániával kötendő barátsági szerződés ratifikálásánál."

Gálffy-Bódi Tamás: Mezőségi táj

Felhívás

Az 1944-es csúrogi magyarításokról Zsadányi Sándor beszámolója alapján a jugoszláviai Magyar Szó napilap 1990. december 19-ei számában, Negyvenöt nap negyvennégyben című, nagy port felvert cikksorozatában Matuska Márton a következő adatokat közli:

"... A gyűlés után kezdték összeszedni az embereket. Legelsőnek a Csábi házaspárt. Ezeknek volt egy lányuk, Ilonka, meg egy fiúk, Pali. (...) Palinak és a hullák rakodására fogott ... társának ... a nevére is emlékszem: Dobosi Sanyi, Ausztráliában él... Ilonkát is befogták. (...) Talán három napig volt bent, akkor érkezett a faluba oldalkocsis motorkerékpáron egy orosz tiszt. Ez be ment a foglyok közé, és megtett neki Ilonka, és kivette őt a többiek közül. (...) A tiszt nappal állandóan fényképezett. Fényképezett mindent a faluban, a foglyokat is, a kivégzéseket is, az elföldelést is. Egy hét múlva kezdett gyanússá válni, de akkor meg fölültette Ilonkát a motorra, és eltűnt. Tudomásom szerint ma is él Magyarországon. Utólag derült ki, hogy ő volt Ilonka férje. Ilonka fivére, Pali Kanadában él."

A hallgatás ideje lejárt, múltunk még meglévő bizonyítékait jó volna megmenteni az enyészettől. Keresük tehát mindazokat, akik e fényképekről, vagy a főt megnevezett személyekről, a csúrogi Csábi Ilonkáról, bátor férjéről, vagy testvéréről, Csábi Pálról, esetleg Dobosi Sándorról bármit is tudnak. E fényképek, feltéve, ha még léteznek, egyelőre sajnós szó szerint is páratlan bizonyítékanyagként vonulhatnak be a történelembe!

Szíves köszönettel fogadunk minden jóindulatú segítséget és tájékoztatást. Egy végzős történész-hallgató következő címére írhatnak:

Sűge Attila, Tito marsall 45,
25 222 Telecka – Jugoszlavia

• • •

A MAGYAR HONVÉDSÉG TÓTH ÁGOSTON TÉRKÉPÉSZETI INTÉZETE megjelentette Magyarország és Erdély 16–17. századi térképeit. Az egységes mappához a Tóth Dániel Kiadó 1941-es Székelyföldet ábrázoló, és a Németh László Térképkiadó 1941-es Kárpátalját ábrázoló térképeit csatolták. A térképsorozat, vagy a két utóbbi külön is megvásárolható a budapesti térképboltokban és könyvtárházakban, valamint az Erdélyi Magyarokért Alapítvány székhelyén.

Határok és régiók

Egyre népszerűbb a kifejezés: régió. Használják politikusok, elemzők, hírlapírók. Az államok közössége helyetti Európa után beszélnek már a nemzetek vagy a régiók Európájáról is legújabbban. A nem mindig kristálytisztá fogalmak és elképzelések mögött – a júniusi dán népszavazás vétője ellenére – továbbra is ott húzódik földrészünk országainak a vágya: a közös Európa.

A másik gyakori szóhasználat napjainkban: a határok átjárhatósága, vagy másképpen légiesítése.

E két divatos fogalom és az egymáshoz való viszonyuk is tele elmentmondással. Mert hiszen az a szerencsés ország, amely az európai unióhoz tartozik majd, nem is kell a határok légiesítéséről álmodozzék. Ez alapvető feltétele csatlakozásának. Hétköznapi nyelven: megteremteni a tőke, a munkaerő és az információ szabad áramlásának a feltételeit. Ennyi. A régió pedig, ami tájat, vidéket, övezetet – tehát egy meghatározott területi egységet jelent, mindenképpen szűkíti az értelmezést, hiszen egy ország több régióból is áll. Abszurd elképzelés lenne ezeknek a tájaknak, vidékeknek nagyobb jelentőséget tulajdonítani, mint amit meglétük, gazdasági, társadalmi és etnikai súlyuk megszab. Ezek az adott területi egységek igencsak különfélék lehetnek, meghatározásukhoz tehát mi-féle kritériumok élvezhetnek prioritást?

Mert a régióknak is vannak határaik!

Pontosan tudjuk, hogy hol van például az Őrség, a Palócföld, a Székelyföld, a Kiskunság, vagy a Csallóköz és a Nyírség határa. Földrajzi értelemben. Ezen övezetek és annak az államnak más övezetei között, ahová politikailag tartoznak, átjárhatóak a határok. Való igaz, hogy aki a határok légiesítéséről beszél, az államhatárookra gondol. Úgy, mint az az utazó, aki csak azon veszi észre, hogy például Hol-

Imre Lajos: Kolozsvár, Farkas utca, Szent-György-szobor és a régi kollégium kapu

landiából Belgiumba ért, hogy más zászló leng egy középületen, s hogy a kávéházban belga frankért kaphat egy feketét.

Mindezekhez azonban a szomszédos országok nagyjában-egészében azonos gazdasági berendezkedése és fejlettsége szükségeltetik. Mert ha ez nincs meg, akkor az oldott határok csak a csempészek, emberkereskedők, spekulánsok paradicsoma leend. Hiszen a berlini fal sem csak két világrendszerrel választott el egymástól, de mint vámfal, védett is. A politikai falak leomlása után az európai unió felé haladva, most a vámfalak leomlásán a sor.

Közép- és Kelet-Európa számára mindezek egészen más dimenzióban jelentkeznek. Itt a Trianon óta örökösnek vélt államhatárok örökös és végleges elismertetéséért vívnak politikai és sajtó-csatározásokat a Kisantant utópiáiban megrekedt országok. Értjük helyzetüket. De vajon a világ megérti-e őket? A bomlás hervadó virágaiként a nagy európai koszorú megfonásakor vajon számítanak-e rájuk a fő kertészek? Washington, London, Párizs, Berlin, Róma.

Nagy nemzetközi fórumokon és tanácskozásokon Európa és Amerika felelős politikusai nem győzik

hangsúlyozni, leszögezni, hogy a határok megváltoztatása erőszakos úton nem képzelhető el. Csak békés, tárgyalásos formában. Ehhez és a karmújtásnyira lévő európai unió megvalósításához azonban kikerülhetetlen egy alapvető kérdés. Jelesen az, ami minket, magyarokat érint legfőképpen, és amit az erdélyi magyarság nap mint nap föltesz magának: hol húzódik majd, hová képzelik az unió keleti határait? Mert ha ez végre eldől és kimondatik, csak ezután beszélhetünk régiókról és a határokról Európán belül, ekkor beszélhetünk Közép- és Kelet-Európában az államhatárok átjárhatóságáról.

Ehhez tárgyalásokon, kemény politikai csatározásokon keresztül vezet az út. S olyan körülmények között kell helytállnia a kisebbségbe szakadt magyarságnak és a magyar kormánynak is, mint Csehszlovákia szétszakadása, az orosz részről legújabbban hangoztatott "Kárpátalja stratégiai jelentősége", a Vajdaság bizonytalan háborús helyzete és a erdélyi genocídium. Olyan helyzetben pedig, mint amit a frissen megválasztott szlovák elnök, Meciar vázolt föl, miszerint az örendelkezés csak az uralkodó nemzetet illeti meg, a nemzetiségeket nem! – ilyen elképzelések közepette tehát nemcsak balgaság, de politikai vakság régiók együttműködéséről és a földi határok légiesítéséről szólni illuziókat.

A közeljövő – Páskándi Géza szavaival – még a légi határok földiesülését is meghozhatja...

Tisztelt Olvasóink!

Gáspár Bódi Tamás: Lira

Az elmúlt időszakban bebizonyosodott, hogy a kisebbségben élő magyarságért magunkra vállalt feladat eredményekkel járt: olvasóink visszajelzéseiből kiderül ugyanis, hogy esszéinket, pulicisztikai írásaikat, dokumentumainkat nem csak szívesen olvassák, de azok tanulságait, adatait hasznosítják is a megmaradásukat célzó gondolkodásukban és tevékenységeikben.

Szerkesztőségünk szeretné továbbra is maradéktalanul ellátni a magyarság történelem- és nemzet-tudatának ápolásáért folytatott elkötelezett szolgálatát, és a jövőben is segítségére lenni mindazoknak, akik alig – vagy egyáltalán nem juthatnak objektív információkhoz. Szeret-

nénk továbbra is térítésmentesen lapot küldeni azoknak, akik nincsenek olyan helyzetben, hogy fizethessenek, illetve a kisebbség-gazdag államvezetés nemzetiségi politikájának cenzúrája folytán hivatalosan nem juthatnak hozzá az Erdélyi Magyarsághoz. Lapunk eddig is rendszeresen (több ezer példányban) jutott és jut el adományként a trianoni határainkon kívül élő magyarokhoz... Ennek következménye, hogy anyagi veszteségeink tetemesek, már-már veszélyeztetik fennmaradásunkat. A nyomdaköltségek és a papírárak többszöri drasztikus drágulása, valamint működési költségeink kényszerítenek bennünket arra, hogy számunkra sem kedves lépést tegyünk, vagyis lapunk árát az eddigi **44-ről 78 forintra** emeljük.

Tisztelt Olvasóink, Barátaink! Kérjük Önöket, legyenek megértéssel, és maradjanak hű támogatóink.

Azok, akik már meghosszabbították előfizetésüket, vagy azt augusztus végéig megteszik, egy évig a régi áron kapják lapunkat.

Megértésüket köszönjük.

A SZERKESZTŐSÉG

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th Street # 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1) 212-744-7946
Fax: (1) 212-744-0614

Ausztrália: Jed Productions, Józsa Erika
P. O. Box 2222, Strawberry Hills
NSW 2012

Tel.: 02-319 1740 Fax: 02-318 2638

Ausztria: Österreichische Länderbank
Aktiengesellschaft, Wien,
Konto-Nr.: 243-190-138/01

Argentína: Dr. Theész János
Julian Alvarez 1792
1414 Buenos Aires
Tel.: 89-3535

Belgium: Sass István
Place des Verriers 14/102; 4100 Serraing,
Tel.: 41-36-72-46

Brazília: Livraria D. Landy Ltda,
Rua 7 de Abril 252, 5/50
(Cep 01044-000) Sao Paulo
Tel.: 255-3272, 255-1953
Fax: 11 255 1953

C. Postal 7943 01059-970
C. Postal 1894 01064-970

Dánia: Dansk-Ungarsk Selskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C
Franciaország: Société Balaton-IMPEX,
67 Boulevard Pasteur, 75015 Paris,
Tel.: (1) 40-47-01-70
Fax: (1) 43-22-62-84

Hollandia: K. A. Pehlig – Stubnya,
Muzenlaan 5. 2353 KB. Leiderdorp,
Postbank No. 653 557
Tel.: 071/89-03-31

Izrael: Breuer Péter
Breuer Line H. C. B. LTD.
Tel./Fax: 664 006
Tel-Aviv 62 116 Allenby str. 38.
P. O. B. 26 439

Kanada: Kate Karácsony,
Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017
Postal Station "B", Toronto, Ont.
M5T 2T8

Tel. + Fax: (416) 5 353 963
Nagy-Britannia: Klára Adams,
Hungarian Book Agency
87 Sewardstone Road,
London E2 9HN
Tel.: 44-81-980-9096
Fax: 81-983-0633

Németország: Postgiroamt
München, Konto Tandex 173-809
BLZ 700 100 80
Tel.: 089/717 055,
Fax: 089/718 811

Olaszország: Maria Toth Pittaluga,
Melibodes 41. 09 045 Flumini (CA)
c/c N 15 853 096 Tel.: 70-830-309

Svájc: Anikó Parragi
8049 Zürich, Imbisbühl Str. 131.
Tel.: 41/1/341 88 69
Zürcher Kantonalbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország: János Járay,
Fagotgr. 5/B. 223 68 Lund,
Tel.: 14-70-81
Postgiro: 6 310 106-7

A romániai cigányság követelései

Mi, a *Romániai Cigány Nemzet*, a demokratizálódás útjára lépő Román Kormánytól az alapvető emberi, egyéni és csoportos jogaink biztosítására követeljük:

1. tartsanak demokratikus (igazságos) népszámlálást,
2. a népszámlálási *nyomtatványokba* vezessék be a cigány rubrikát,
3. az államigazgatási szervezetben a cigányok számarányának megfelelő cigány képviselőt,
4. a cigány kultúra és történelem igazsághű, torzításoktól és hamisításoktól mentes feltárását,
5. önálló cigányságkutató intézetek megalapítását és egyenrangú (teljes) állami dotációját,
6. cigány anyanyelvű *tanügyi intézetek* felállítását,
7. cigány nyelvű tankönyvek kiadását,
8. hagyományos cigány foglalkozások ipariskolai oktatását,
9. hagyományos cigány foglalkozások kapitalista magánipari szövetkezeti vagy részvénytársasági alapon működő engedélyezését,
10. cigány zeneiskolák felállítását,
11. a cigány zenészek, művészek külföldi szerepeltetését *nem román, hanem csak cigány név alatt,*
12. a felsőoktatási intézetekben a cigány nyelvtanárok képzését,
13. cigány népi múzeum létesítését,
14. a cigány lakosságú falvakban a teljes cigány adminisztrációt (polgármester, rendőr stb., hisz ők értenék a cigány gondolkodásmódot, viselkedésformát a legjobban!),
15. a cigány többségű falvakban a cigány nyelv általános használatának kötelezővé tételét,
16. a cigány csúcsszervezet, vagyis a *Romániai Cigányok Nemzeti Megmentési Frontja megalakításának jogát*, támogatását, ahova bárki beléphet politikai meggyőződésére való tekintet nélkül,
17. a külföldi cigányságnak képviselőt Romániában,
18. a romániai cigányságnak képviselőt külföldön,
19. a *Román Állam hivatalosan kérjen bocsánatot a cigányság ellen eddig elkövetett bűneiért*,
20. a lerombolt cigány településekért a Román Állam fizessen kártérítést,
21. a cigány nép, egyed csúfolását büntesse törvény,
22. a Ceausescu-Hitler-i faji törvény eltörlését (mert diszkriminál), és a törvényhozók ugyanolyan méretű megbüntetését, mint a náci-német faji törvény megalkotóit (lásd a 8055/ICM 1985. július 13. parancs 12. pontját, mely előírja azon sofőrök hajtási igazolványának elvételét, akik cigányok tulajdonában lévő autót vezetnek stb.),
23. a *Román Hadseregben külön cigány kiképzést és egységeket*,
24. az újjáéledő pártok ítéljék és határolják el magukat elődeik fajellenes-fasiszta-soviniszta korszakától (pl. Maniu),
25. a Ceausescu Svájcban lévő 1 (egy) milliárd dolláros vagyonának felhasználását a Romániában élő nemzetiségek kártérítésére, mert e vagyon nagy része a szászok, zsidók eladásából származik.

Mindeddig Romániával kapcsolatban csak a zsidó-, német- és magyarellenés elnyomásnak volt nemzetközi visszhangja. Most nekünk is, romániai cigányoknak, tudatunk kell az egész világgal, hogy Romániában eddig olyan mérvű elnyomó, asszimilációs politika nehezedett ránk, amelyet semmilyen más nemzet nem bírt volna túlélni. A romániai cigányság jogainak olyan messzemenő biztosítását követeljük, amely példamutató lenne az egész világ számára, és a cigányság megbékélését vonná maga után. *A román nemzet csak ilyen módon tudja bizonyítani az egész világnak, hogy végre európaivá tud válni, és Európához akar tartozni.*

A fenti követeléseink nem teljesítése esetén kényszerítve érezzük magunkat, hogy a nemzetközi fórumokhoz forduljunk, és *a román politikát továbbra is egy elnyomó, fajellenes, fasiszta politikának fogjuk tartani.* (Megjelent a svájci G2W című folyóirat 1992/4. számában.)

78 Ft

ERDÉLYI MAGYARSÁG

68.- Ft

... a nacionalizmusok elszabadulása és a nemzeti törekvések felerősödése ... hozzáadódik ahhoz a történelem kezdetétől létező diszidethez, hogy mindnyájan a győztes törvényeknek nagyunk alávetve. A békét mindig a győztesek alkalmazzák. (...) A győztesek békeje, e század összes békeszerződése, kezdve a Versailles-i szerződéssel, de követve az 1945-ös szerződés is, és amelyek ezt követik, ugyanúgy az 1945-ös szerződés is, és amelyek ezt követik, mind igazságtalan békeszerződések voltak. A győztes dicsőségét, hatalomvágyát vagy azonnali érdekeit szolgalták, mindig is figyelmen kívül hagyták a történelmi, földrajzi, szellemi vagy etnikai realitásokat. Az elkövetkező háború drámája mindig le volt írva az azt megelőző békeszerződésben."

(François Mitterrand)

KÜLÖNSZÁM

*Vajon

Erdélyi Magyarság
Független politikai és művelődési szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító szerkesztő: **KÖTELES PÁL**
1992 különszám

Mb. főszerkesztő: **MÁTYÁS B. FERENC**

Felelős szerkesztő: **JÓZSA PÉTER**

Művészeti szerkesztő: **GERGELY ISTVÁN**

Szerkesztőbizottság:
BEKE GYÖRGY
FÜLÖP MIHÁLY
KULCSÁR ÁRPÁD
NEMESKÚRTYI ISTVÁN
PÁSKÁNDI GÉZA (elnök)
POMOGÁTS BÉLA

Szerkesztőség:
H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.
Levél cím: H-1376 Budapest, Pf.: 93.
Telefon: 142-2916, 142-8207
Telefax: (36-1) 122-2421
Telek: 22-3317
Kiadja az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
H-1068 Budapest, Benczúr u. 15.
Telefon: 122-5616, 122-4824
Szerkesztő: Ciceró Kft.

HU ISSN 0865-6819
Dabasi Nyomda
F. v.: Bálint Csaba igazgató

AZ ALÁÍRT CIKKEK MONDANIVALÓJA
NEM FELTÉTELLENÜL EGYEZIK
A SZERKESZTŐSÉG VÉLEMÉNYÉVEL,
ÉS A SZERZŐ VISELI ÉRTÜK
A FELELŐSÉGET.

Az Erdélyi Magyarságot terjeszti
a Magyar Posta. Előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta
hírlapüzleteiben és a Hírlap-előfizetési
és Lapellátási Irodánál (HELIR),
1900 Budapest XIII.,
Lehel utca 10/A. – közvetlenül,
vagy postautalványon, valamint
átutalással a HELIR 215-96 162
pénzforgalmi jelzőszámmal.

Külföldiek számára előfizethető:
pénzesutalványon az Erdélyi Magyarságért
Alapítvány címén: H-1068 Budapest,
Benczúr u. 15., vagy a képviselőjeiken.
Devizaszámlánk:
Magyar Hitelbank – Budapest
402-5372-941-31 és 407-5372-941-31.

Előfizetési díj:
20 USA-dollár légipostaköltséggel együtt.
Külföldi képviselőink címjegyzékét a 64.

**Az Erdélyi Magyarság
következő, 11. száma
július második felében
jelenik meg.**

MEGVÁSÁROLHATÓ
A HÍRLAPÁRUSOKNÁL,
A POSTAHIVATALOKBAN
ÉS AZ
ERDÉLYI
MAGYARSÁG
SZERKESZTŐSÉGÉBEN.

Tisztelt Olvasónk!

Ön az Erdélyi Magyarság különszámát tartja a kezében, melynek megjelenését az tette szükségessé, hogy térségünkben felerősödtek a nemzeti kisebbségi mozgalmak. Úgy ítéljük meg, hogy a magyarság történelmi esélyt kapott arra, hogy egységben gondolhasson a jövőjére, s hogy visszakapja Európa népei között azt a méltó helyet, melyet ezeréves államisága földrésznünk történetében számára kijelölt. Különszámunkat figyelmeztetésnek szánjuk azoknak, akik csak földrajzi-politikai megosztottságban tudják a magyarságot elképzelni, és érvényesebbnek tartják a trianoni szomorú örökségünket és a II. világháborút követő bűnösségi megbélyegezettségünket nemzeti méltóságunk és egységünk természetes kívánságánál. Ugyanakkor az utódállamokban élő magyarok önmeghatározási és autonómia iránti törekvéseiről tudósítunk, azzal a nem titkolt céllal, hogy példaként siessünk mindazok segítségére, akiket az elmúlt évtizedek elbátortalanítottak és csak a magyarság lassú fogyását képesek számon tartani határainkon kívül és belül is. Továbbá egy veszélyre szeretnénk felhívni a figyelmet: a magyar kisebbség gazda országok mindent elkövetnek, hogy konzerválják, sőt rontsák a magyarság helyzetét, folytassák pusztítását, pusztulását... Különszámunk ennek tudatosítását és leleplezését is vállalja.

E lapszámot előfizetőinknek postán elküldjük. Kérjük őket, hogy árát adomány formájában Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány címére fizessék be. Azok, akiknek anyagi belyeze ezt nem engedi meg, fogadják szíves ajándékuként különszámunkat. A többi érdeklődő megvásárolhatja a hírlapárusoknál és az Erdélyi Magyarság szerkesztőségében. Szívesen vesszük olvasóink észrevételeit, tanácsait és támogatását egy újabb különkiadás reményében.

Tartalomjegyzék

– Páskándi Géza: Prédikáció	2
– Kreczinger István: A kontinuitás politikai gyakorlata	4
– François Mitterand: "Népcsoportok vagy Európa"	6
– Magyar autonómiák	8
– Lipcsey Ildikó: Kettős mérce	16
– Pomogáts Béla: Bátor külpolitikai képzelet	18
– Páskándi Géza: A nyelv- és kultúrművelő Erdély	20
– Józsa Péter: Az atamán mosolya	22
– Beke György: Erdélyi érvelés	23
– Jónás Endre: Románia – az utolsó gyamatbirodalom	26
– Székely Anikó: Német különbség?	29
– Lazányi János László: Amiről a térkép beszél	31

A térképeket **Lazányi János László** készítette.
Különszámunkat hajlani vármegyék címerajzai illusztrálják.